

64. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:29
JUSTITIEDEPARTEMENTET

LAGRÅDETS UTLÅTANDE
ÖVER
PROCESSLAGBEREDNINGENS FÖRSLAG
TILL
RÄTTEGÅNGSBALK

S T O C K H O L M
1 9 4 0

Statens offentliga utredningar 1940

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. Av T. Wohlin. Heggström. iv, 167 s. E.
2. Betänkande angående omorganisatioen av arméförvaltningens sjukvårdestyrelse m. m. Beckman. 77 s. Fö.
3. Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. Marcus. 260 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. Norstedt. 84 s. H.
5. Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. Norstedt. 32 s. Ju.
6. Betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. Beckman. 154 s. 8 pl. K.
7. Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. Norstedt. 83 s. H.
8. Betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar. Norstedt. 130 s. Ju.
9. Betänkande med förslag till kungörelse angående kontroll å handeln med ost samt viss lagstiftning angående korvvaror. Heggström. 72 s. S.
10. Svensk namnbok 1940. V. Petterson. 166 s. Ju.
11. Betänkande med förslag rörande offentliga rätts-hjälpsanstalter. Heggström. 125 s. Ju.
12. Betänkande med utredning och förslag angående inrättande av fritidsreservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning. Beckman. 289 s. S.
13. Statistisk utredning angående förvaltningskostnader m. m. i konkurer. Norstedt. 26 s. Ju.
14. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 1. Beckman. 247 s. K.
15. Betänkande med förslag rörande skärgårdarnas behov av förbättrade kommunikationer. Del 2. Beckman. 134 s. K.
16. Efterfrågan på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och inkomstförändringar. Av H. Wold. Marcus. 144 s. Jo.
17. Betänkande med förslag till ändrad lagstiftning angående s. k. rattfylleri. Norstedt. 93 s. K.
18. Betänkande med förslag angående krigsförsäkring av viss lösegendom. Norstedt. 60 s. H.
19. Förslag till ändrad lagstiftning om straff för försök till brott. Lund, Ohlsson. 81 s. Ju.
20. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott. Norstedt. 251 s. Ju.
21. Betänkande angående utfärdande av samt ersättning för vissa läkarintyg. Marcus. 60 s. S.
22. Socialvårdskommitténs betänkande. 1. Statistisk undersökning angående kommunernas ålderdomshem. Beckman. 98 s. S.
23. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Norstedt. 98 s. Ju.
24. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. Heggström. 85 s. E.
25. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändring av strafflagen för krigsmakten i vad den berör förmögenhetsbrotten. Norstedt. 20 s. Ju.
26. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående bekämpande av smittsamma husdjurs-sjukdomar. Marcus. 129, (2), 126 s. Jo.
27. Betänkande med förslag till organisation av telegrafverket. Göteborg, Elander. 135 s. K.
28. Betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande överståthållarämbetets uppförande å rikstaten m. m. Beckman. 115 s. S.
29. Lagrådets utlåtande över processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. Norstedt. 112 s. Ju.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

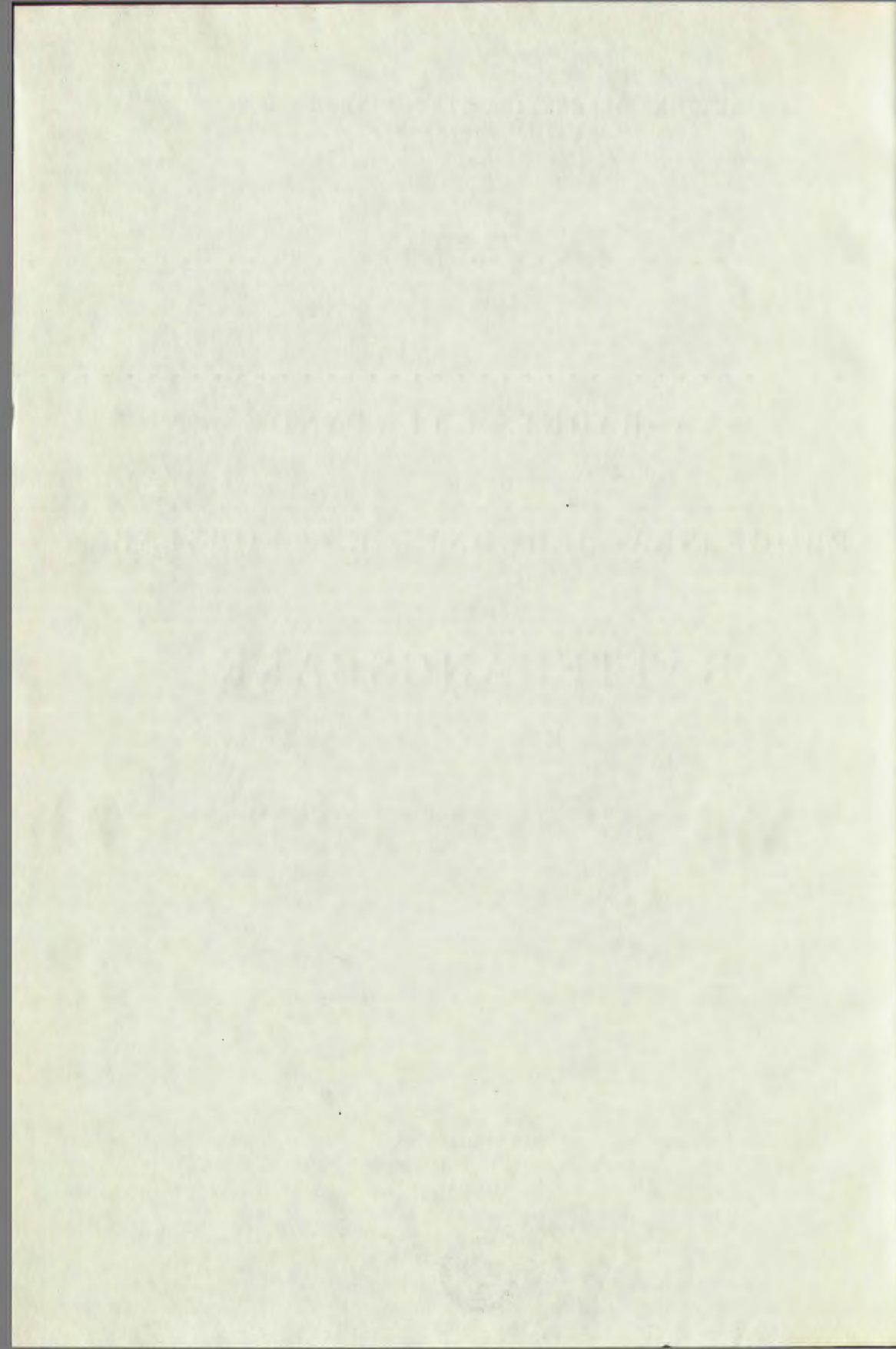
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:29
JUSTITIEDEPARTEMENTET

LAGRÅDETS UTLÅTANDE
ÖVER
PROCESSLAGBEREDNINGENS FÖRSLAG
TILL
RÄTTEGÅNGSBALK

STOCKHOLM 1940
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
408916

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 juni 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler processlagberedningens betänkande den 29 november 1938 med *förslag till rättegångsbalk* samt anför:

»Frågan om en reform av vårt rättegångsväsende har varit föremål för ett ingående och omfattande utredningsarbete. Sedan processkommissionen år 1926 framlagt sitt betänkande rörande rättegångsväsendets ombildning och, förutom andra, lagrådet avgivit utlåtande över betänkandet, såvitt anginge dess huvudgrunder, har i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 6 februari 1931, nr 80, riksdagen avgivit yttrande rörande huvudgrunderna för en rättegångsreform. I överensstämmelse med de direktiv, som meddelats, har beredningen utarbetat sitt förslag i nära anslutning till de av riksdagen godkända riktlinjerna för reformen. Förslaget åsyftar i enlighet härmed främst att ernå ett bättre förfarande, karakteriserat av ökad muntlighet, koncentration och omedelbarhet samt fri bevisprövning. Ändringar i organisatoriskt hänseende ha däremot föreslagits endast i den mån sådana ansetts betingade av det nya förfarandet.

Förslaget har nyligen varit föremål för överläggning vid ett av Sveriges domareförbund anordnat möte. Huvudpunkterna i förslaget ha därefter ingående diskuterats vid av mig under innevarande vecka anordnade sammanträden, till vilka inbjudits, förutom processlagberedningens och lagrådets ledamöter, ett flertal företrädare för skilda delar av rättegångsväsendet samt ett antal ledamöter av riksdagen. Av de sålunda hållna överläggningarna har framgått, att förslagets huvudgrunder vunnit gillande. I fråga om vissa delar ha emellertid olika meningar gjorts sig gällande. I sådant hänseende må särskilt följande omnämnas.

I anledning av bestämmelserna i förslaget, att nämnd skall ha säte i rådhusrätt vid avgörande av grövre brottmål, har från några håll ifrågasatts, huruvida den av beredningen föreslagna sammansättningen av rådhusrätten med tre lagfarna ledamöter och nämnd vore lämplig. För den händelse

nämnd ansåges böra ha säte i rådhusrätt, har framförts till överbägande, huruvida förutsättningarna för nämndens deltagande borde angivas på det sätt som skett i förslaget.

Meningsskiljaktighet har vidare yppats huruvida, såsom processlagberedningen föreslagit, möjlighet borde beredas att under vissa förutsättningar få tvistemål avgjorda av hovrätt såsom första och enda instans. Från vissa håll har man förordat förslagets bestämmelser i denna del under instämmande i dess syfte att skapa möjlighet till anlitande av domstolsförfarande även i sådana fall, där framför allt ett skyndsamt avgörande är av nöden och fördenskull parterna hittills plägat föredraga att låta tvisten slitas av skiljemän. Farhågor ha emellertid uttalats, särskilt från underrätternas sida, att ett dylikt eninstansförfarande skulle komma att anlitas i så stor omfattning, att underrättarnas ställning därigenom skulle försvagas. Det har även framhållits, att på denna väg vissa slag av mål kunde komma att helt undandragas högsta domstolens prövning.

I fråga om förhållandet mellan förberedelse, respektive förundersökning, och huvudförhandling stadgar förslaget, att dom skall grundas å vad som förekommit vid huvudförhandlingen. Under det att man från vissa håll starkt understrukit den principiella betydelsen av vad sålunda föreslagits har från andra håll invänts, att under vissa omständigheter material, som framkommit vid måls beredande, borde, även om det ej uttryckligen framförts vid huvudförhandlingen, kunna läggas till grund för domen. Den tanken har också framkastats, att därest vid huvudförhandlingen skulle ha förbigåtts någon omständighet av betydelse för målets utgång, en komplettering av processmaterialet borde på möjligast enkla sätt kunna ske utan att ny huvudförhandling hölles. Även i övrigt ha i fråga om förslagets regler rörande muntligheten och koncentrationen i rättegången framställts önskemål om jämkningar. Förslagets bestämmelser om protokollföringen ha från vissa håll förordats medan man från andra håll i dem önskat vissa jämkningar ur praktisk synpunkt.

Vad angår förfarandet i brottmål ha, närmast från åklagarhåll, uttalats farhågor för att förslaget icke medgäve tillräckliga möjligheter för en effektiv utredning. Den meningen har också under överläggningarna kommit till uttryck, att häktningsrätt alltjämt borde tillkomma även åklagare och ej, såsom enligt förslaget, enbart rätten.

Till det föreliggande förslaget, som är av stor omfattning och utgör resultatet av ett mångårigt utredningsarbete, torde lagrådet nu böra taga ståndpunkt. Lagrådet kommer tydligen vid sin granskning att, under beaktande av bestämmelsernas inbördes sammanhang, taga ställning till de erinringar, som framförts mot vissa delar av förslaget.

I anledning av förslaget ha till justitiedepartementet inkommit vissa framställningar; ytterligare en del framställningar väntas inkomma under den närmaste tiden. Förutom processlagberedningens förslag torde jämväl dessa framställningar böra överlämnas till lagrådet för att tagas 'under överbägande vid förslagets granskning.'

Härefter hemställer föredraganden att lagrådets utlåtande över ifrågavärande av processlagberedningen utarbetade förslag till rättegångsbalk måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 november 1940.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet den 1 september 1939 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 9 juni 1939, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *rättegångsbalk*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av ledamoten i processlagberedningen revisionssekreteraren Tore Strandberg.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Förslaget i allmänhet.

Lagrådet:

Arbetet på en allmän reform av vårt rättegångsväsen har med längre och kortare avbrott pågått i etthundratrettio år. Under sitt nuvarande skede, som daterar sig från processkommissionens tillsättande år 1911, har arbetet bedrivits efter ett av statsmakterna fastställt program, vilket väsentligen avviker från den hos oss eljest brukliga ordningen. Sålunda upprättades till en början endast förslag till principer för rättegångsreformen. Detta förslag gjordes till föremål för ett omfattande remissförfarande, varvid även lagrådets yttrande inhämtades. Kungl. Maj:t förelade därefter riksdagen genom proposition år 1931 de grunder, på vilka Kungl. Maj:t ansåg lagstiftningen böra byggas, och riksdagen uttalade sig om dessa. Riksdagen godkände i allt väsentligt de framlagda principerna. Först därefter vidtog arbetet med lagtextens författande. Processlagberedningen, som fått sig detta arbete anförtrott, har följt de antagna grundlinjerna.

Processlagberedningens förslag har i oförändrat skick remitterats till lagrådet. Såsom i remissprotokollet framhålles, hade förslaget dessförinnan varit föremål för överläggning vid ett av Sveriges domareförbund anordnat möte, varjämte huvudpunkterna i förslaget ingående diskuterats vid sam-

manträden, som anordnats av chefen för justitiedepartementet. Fullständiga diskussionsprotokoll från mötet och sammanträdena hava tillhandahållits lagrådet. Lagrådet har jämväl tagit del av yttranden över förslaget, vilka inkommit från Föreningen Sveriges häradshövdingar och styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare. Därutöver hava från myndigheter, sammanlutningar och enskilda inkommit en del framställningar, som gjorts tillgängliga för lagrådet.

Vid sin granskning av lagförslaget har lagrådet uppenbarligen haft att taga hänsyn till den säregna ordning, i vilken förslaget tillkommit. I 1931 års proposition och i riksdagens med anledning därav avlåtna skrivelse uttalades väl, att i riksdagens yttrande icke finge inläggas den innebörden, att riksdagen tagit slutlig ståndpunkt till de olika spörsmål, som vore förknippade med denna lagstiftningsfråga, och det framhölls, att vid det ytterligare inträngande i ämnet, som lagstiftningsarbetet gjorde nödvändigt, kunde framkomma nya synpunkter, som påkallade beaktande. Det är emellertid naturligt att den grundval för reformen, som tillkommit efter så ingående överbäganden och vunnit statsmakternas gillande, ej bör rubbas utan synnerligen starka skäl. De antagna grunderna överensstämma också i det väsentliga med vad lagrådet förordade i sitt år 1928 avgivna yttrande. Även vid den nu verkställda granskningen och i sin nuvarande sammansättning kan lagrådet obetingat ansluta sig såväl till uppfattningen att en allmän rättegångsreform är av behovet påkallad och bör utan dröjsmål komma till stånd som till de principer, vilka uppbära det föreliggande förslaget. Det sätt, varpå processlagberedningen i lagtext utformat de uppdragna grundlinjerna och löst de mångfaldiga och ofta invecklade problem, som under det föregående arbetet lämnats åsido, förtjänar det högsta erkännande. De erinringar lagrådet framställer röra endast frågor av jämförelsevis underordnad betydelse.

I motsats till vad som eljest är brukligt åtföljes förslaget icke av något förslag till promulgationslag, och förslag till de ändringar i olika författningar, som föranledas av den nya rättegångsbalken, föreligger ej heller. Denna uppdelning av materialet, som med hänsyn till reformarbetets omfattning varit nödvändig, har såtillvida inverkat på lagrådets granskning att det för lagrådet ej alltid varit möjligt att bedöma, huruvida de bestämmelser, som vid det fortsatta arbetet visa sig erforderliga, böra få sin plats i rättegångsbalken eller i andra lagar. Ett hithörande fall kommer att beröras vid behandlingen av 3 kap. Ett annat fall utgör spörsmålet om verkan av parts konkurs å rättegång som, då beslutet om egendomsavträde meddelas, pågår angående egendom som hör till konkursboet. Vid den nu gällande konkurslagens tillkomst torde hava förutsatts, att detta spörsmål skulle upptagas i samband med arbetet på rättegångsreformen. Förslaget innehåller inga bestämmelser i ämnet, men det lärer vara avsett att frågan skall behandlas vid det fortsatta arbetet. Därvid kan det emellertid, liksom i ytterligare andra fall, visa sig nödvändigt att göra ändringar i rättegångsbalken.

Beträffande den fortsatta behandlingen av lagstiftningsärendet förordar

beredningen, att statsmakterna, innan förslag till övergångsbestämmelser föreligger, taga ståndpunkt till frågan om rättegångsväsendets gestaltning. Lagrådet kan för sin del till fullo instämma häri och vill starkt framhålla angelägenheten av att den nya rättegångsbalken utan uppskov kommer till stånd. Detta är önskvärt såväl för att arbetet på övergångsbestämmelser och följdändringar skall kunna bedrivas planmässigt som för att domare, åklagare och advokater ävensom de studerande vid universiteten må få tid att före ikraftträdandet tillägna sig de nya rättsreglerna.

Innan lagrådet uttalar sig om de särskilda paragraferna i det föreliggande förslaget, vill lagrådet upptaga några spörsmål av mera allmän innebörd.

Med införande av en ny rättegångsordning äro uppenbarligen förknippade åtskilliga frågor av organisatorisk och administrativ natur. I processlagberedningens motiv framhålles, att det ur flera synpunkter skulle vara olämpligt, att frågor av detta slag upptoges till fullständig behandling i rättegångsbalken. Beredningen har utgått från att allenast de grundläggande bestämmelserna på detta område böra hava sin plats i rättegångsbalken, medan till särskild reglering hänvisats det närmare ordnandet av domstolarnas och åklagarväsendets inre organisation och verksamhet. Beredningen har sålunda icke behandlat frågorna om avlöningsförhållandena för domare och annan domstolspersonal, sportelväsendets avskaffande, skyldighet för part att erlagga särskild rättegångsavgift o. s. v. Mot denna beredningens allmänna ståndpunkt kan någon erinran icke göras. Med hänsyn till att det utgör en nödvändig förutsättning för ett lyckosamt resultat av processreformen, att domstols- och åklagarväsendet är organiserat på ett sådant sätt, att domare och åklagare kunna fylla de nya uppgifter, som läggas på dem, anser sig lagrådet emellertid icke kunna underlåta att giva uttryck åt den uppfattningen att denna förutsättning lätt kan komma att brista, såvida icke vissa organisationsändringar vidtagas i fråga om domsagoarbetet och åklagarverksamheten.

I förut omförmälda år 1928 avgivna yttrande av lagrådet enrinrades om att betydande anspråk måste ställas på de personliga kvalifikationerna hos den som efter genomförande av rättegångsreformen blir satt att i mera invecklade mål leda förhandlingarna och överläggningen till dom. Lagrådet framhöll bland annat, att den som skulle kunna på ett tillfredsställande sätt motsvara dessa fordringar borde besitta icke blott lyckliga naturgåvor och goda kunskaper, utan även en genom riklig övning och omfattande erfarenhet utbildad färdighet och slutligen hava tillfälle att med odelad kraft ägna sig åt uppgiften. Vad lagrådet i detta sammanhang uttalade får icke lämnas ur sikte under det förestående arbetet med domstolsorganisationens anpassning efter det nya systemet. För att göra det möjligt att till domare förvärva jurister, som äga den bästa utbildningen för facket och vilkas personliga kvalifikationer väl fylla måttet, måste tillses, icke blott att arbetsförhållandena bliva ordnade på ett tillfredsställande sätt utan även att löneförmånerna så utmätas att de fördelar i ekonomiskt avseende, som advokatbanan

eller annan enskild verksamhet kan erbjuda en dugande jurist, icke göra sig gällande med samma styrka som för närvarande är fallet. I detta sammanhang må framhållas vikten av att åtgärder så långt sig göra låter vidtagas för att underlätta ett yrkesutbyte mellan advokatkåren och domarkåren. Under nu rådande ordning hava de svårigheter, som möta härutinnan, framträtt som en kännbar brist i vårt rättsväsen, bland annat då det gällt att söka förverkliga önskemålet att såsom ledamöter i högsta domstolen upptaga framstående advokater.

Vad särskilt beträffar arbetsförhållandena vid underrätterna på landet har processlagberedningen givit uttryck åt den uppfattningen att processreformen icke kommer att medföra någon mera väsentlig förändring. En motsatt uppfattning har emellertid hävdats i uttalanden från häradshövdingarnas sida. Därvid har särskilt gjorts gällande, att arbetsbördan i domsagorna kommer att väsentligt ökas och att därför en förstärkning av arbetskrafterna är oundgängligen nödvändig. Till en del kan antagligen denna meningsskiljaktighet förklaras därav att redan för närvarande arbetet i många domsagor är så ordnat att häradshövdingens arbetskraft utnyttjas till bristningsgränsen. Härför måste rådast. Det bör åtminstone såsom regel ankomma på annan, av staten avlönad, befattningshavare än häradshövdingen att på eget ansvar sköta expeditionsgöromålen och vidtaga andra åtgärder som icke höra till de egentliga domaruppgifterna. Införes i enlighet med vad processlagberedningen förordat en sådan ordning, torde åtskilliga av de anmärkningar som riktats mot förslaget mista sin udd. Såsom exempel kan nämnas kritiken mot bestämmelsen i 33 kap. 4 § att delgivning i rättegång skall ske genom rättens försorg samt påpekandena att den arbetstid, som kommer att åtgå för häradshövdingens deltagande i rättsförhandlingar, i framtiden måste betydligt överstiga den tid, som för närvarande användes för sådant ändamål. Då lagrådet vid sin granskning av förslaget ansett sig kunna i här avsedda delar lämna det utan erinran, har lagrådet inskränkt sig till att pröva lämpligheten av den föreslagna anordningen i och för sig samt utgått från, såsom en självklar sak, att statsmakterna måste tillse, att de organ, som skola handhava de nya uppgifterna, inrättas på sådant sätt, att de bliva väl skickade härför.

Såsom processlagberedningen framhållit ställa de uppgifter, som vid ett muntligt koncentrerat rättegångsförfarande av ackusatorisk typ tillkomma åklagarna, stora anspråk på deras insikter, omdöme och skicklighet. Deras uppgifter bliva ock av större omfattning. Av utomordentlig vikt är att det vid reformens genomförande tillses, att åklagarna kunna fylla de ökade krav som sålunda måste uppställas för att en tillfredsställande tillämpning av de nya huvudprinciperna skall kunna nås.

Att den nuvarande distriktsåklagarorganisationen på landet är otillfredsställande läser icke behöva närmare utvecklas. Frågan har vid skilda tillfällen varit föremål för utredning men ännu ej vunnit sin slutliga lösning. Vid utarbetandet av det senaste förslaget i ämnet, till vars grunder statsmak-

terna i år tagit ställning, har valts den vägen att inom ramen för landsfiskalsorganisationen tillgodose olika intressen. Med denna utgångspunkt har utredningen lett fram till en organisation av väsentligen samma grundtyp som den vi nu äga, med befattningshavare vilka inom förhållandevis små distrikt skola handhava flera olikartade uppgifter. Det kan näppeligen undvikas att en dylik sammankoppling av skiftande göromål medför, att den ena eller andra verksamhetsgrenen eftersättes. Sålunda får icke påräknas att befattningshavarna i allmänhet skola äga fallenhet för samtliga dem åliggande uppgifter, då dessa kräva olika kvalifikationer. Vid en dylik splittning av befattningshavarens tid och intresse må det vara förklarligt, om just åklagarverksamheten får till viss grad träda tillbaka till förmån för mera tidsbundna och på grund av sin natur noga övervakade uppgifter. Och i små distrikt är målfrekvensen — bortsett från vissa stående typer av företrädesvis bagatellmål — ej tillräcklig för att giva åklagarna den rutin som det nya rättegångsförfarandet i vida högre grad än det nuvarande kommer att kräva av dem. Organisationen lider av svagheter av samma art som den nuvarande, låt vara i mindre grad. Ehuru nyordningen innebär, att distriktsåklagarna i gemen skola få en bättre utbildning, och jämväl har andra obestriddliga förtjänster ur åklagarsynpunkt, måste det befaras, att den nya landsfiskalsorganisationen, under förutsättning att distriktsåklagarna skola utöva åklagarfunktionen i ungefärligen samma omfattning som nu, icke kan fylla måttet i ett modernt rättegångsväsen. Om emellertid, av hänsyn till annat än själva åklagaruppgiften, distriktsåklagarnas verksamhet kommer att ordnas efter de riktlinjer som nu antagits, bör man taga i beräkning att det kan visa sig nödvändigt att till landsfogdarna överföra en icke oväsentlig del av de åklagaruppgifter som nu normalt ankomma på distriktsåklagarna.

Efter omändringen av landsfogdetjänsterna måste landsfogdeorganisationen anses väl ägnad för de uppgifter som den föreslagna nya rättegångsordningen lägger på dessa åklagare. En ökning av arbetskrafterna torde emellertid visa sig påkallad. Alldeles ofrånkomlig blir en sådan, om landsfogdarna, såsom nyss berörts, skulle komma att få övertaga en del av distriktsåklagarnas uppgifter.

Icke minst för justitiekanslersämbetet kommer den nya rättegångsordningen att medföra en ökad arbetsbelastning. Processlagberedningen förutsätter också att de arbetskrafter, som stå till justitiekanslerns förfogande, måste förstärkas. Vad angår justitiekanslern personligen må uppmärksammas, att hos ämbetet sammanförts ett flertal uppgifter av skilda slag och att justitiekanslern ensam har att besluta i alla ärenden. Särskilt för verksamheten som chef för åklagarna i riket och som övervakande myndighet är det olägligt att justitiekanslerns tid splittras på många uppgifter och att han tynges av ett omfattande detaljarbete. Justitiekanslern måste beredas tillfälle att personligen på ett effektivt sätt utöva ledningen av åklagarverksamheten. Han måste för ändamålet äga översikt över det hela samt kunna anslå erforderlig tid för undersökningar på eget initiativ och följa lagstiftning, doktrin och praxis. Osäkert är om det, sedan nyorganisationen av åklagarväsen-

det slutligt genomförts och en ny rättegångsordning trätt i tillämpning, är möjligt att tillgodose dessa synpunkter enbart genom att biträdande personal ställes till kanslerns förfogande. Även andra vägar synas böra undersökas. En lösning är att från ämbetets verksamhetsområde utmönstras vissa göromål, därvid i första hand, såsom den praktiskt betydelsefullaste, bör komma i åtanke ämbetets funktion som remissinstans åt Kungl. Maj:t i ärenden, vilka ej röra åklagarväsendet, jämte vad i övrigt hänför sig till kanslerns ställning som kronjurist. En annan linje är att justitiekanslerns beslutanderätt i viss utsträckning delegeras till honom underlydande ämbetsman.

I anslutning till vad nu uttalats vill lagrådet rörande åklagarna till sist understryka angelägenheten av att behövliga åtgärder i tid förberedas, så att icke till de svårigheter, som åklagarna under övergångstiden få att bekämpa innan de hunnit göra sig förtrogna med det i grunden omlagda rättegångsförfarandet, också sällar sig den att åklagarmyndigheterna stå organisatoriskt mindre väl rustade för de nya uppgifterna.

I närmaste samband med frågan om åklagarorganisationen står spørsmålet i vilken utsträckning åklagare må kunna eftergiva åtal eller genom straffföreläggande bestämma straff. Åklagarna få här helt nya uppgifter. Dessa komma att huvudsakligen åvila distriktsåklagarna. Rätt att eftergiva åtal eller meddela strafföreläggande har i förslaget tilldelats åklagarna i mycket begränsad omfattning. Beträffande strafföreläggande torde detta i viss mån bero därpå att många av de myndigheter och sammanslutningar, som hördes över processkommissionens betänkande, ställde sig avvisande till institutet. Ehuru de farhågor, som framfördes i yttrandena, torde vara överdrivna, förefaller det — trots de beaktansvärda fördelar varmed institutet, på sätt i processlagberedningens motiv framhålles, är förenat — välmotiverat att, såsom i förslaget skett, gå fram med försiktighet vid institutets införande i svensk rätt. Sedan erfarenhet om dess verkningar vunnits även i vårt land, torde böra övervägas, huruvida man ej skall gå vidare på den beträdda vägen. Det är ej heller uteslutet, att det i framtiden skall visa sig görligt att något öka åklagares rätt att eftergiva åtal, särskilt beträffande unga lagöverträdare.

Förslaget berör polisens verksamhet allenast såvitt den avser efterforskning rörande begångna brott. Emellertid har polisen och i synnerhet kriminalpolisen i fråga om brott även en annan viktig uppgift, nämligen att vara verksam till förekommande av brott. Denna uppgift, som i Danmark (Lov om Rettens Pleje § 112) uttryckligen omnämns i processlagen, har i svensk lagstiftning — frånsett den tidsbegränsade lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. — icke kommit till uttryck i vidare mån än att den i 2 § lagen om polisväsendet i riket upptagna definitionen på polisverksamhet avfattats så, att den inbegriper även verksamhet till förekommande av brott. Den av chefen för socialdepartementet den 12 december 1925 fastställda normalinstruktionen för polispersonal anger i en-

lighet härmed i 3 §, att polisman är pliktig att söka förekomma sådan överträdelse av lag eller allmänna stadganden, vilkas åtalande ankommer på åklagarmyndighet, samt att även i vissa andra fall ingripa till avvärjande av angrepp å person eller egendom. Det får icke förbises, att även för sådan förebyggande verksamhet polisen kan hava behov av tvångsmedel, som icke kunna tillgripas utan uttryckligt stöd i lag. Detta behov, som endast tillfälligtvis och i begränsad omfattning fylles genom 1940 års lag, synes i längden ej kunna lämnas obeaktat av lagstiftningen. Övervägande skäl kunna väl tala för att icke låta reglerna i ämnet inflyta i själva rättegångsbalken, men då den lagstiftning, som erfordras, innefattar ett viktigt komplement till processlagstiftningen och bör utarbetas i överensstämmelse med de principer, som kommit till uttryck i förevarande förslag, synes det önskligt att frågan om en sådan lagstiftning upptages till behandling i samband med det fortsatta arbetet på processreformen.

Justitieråden Lawski och von Stejern:

I fråga om underrätternas organisation har förslaget i stort sett bibehållit gällande regler. Den viktigaste avvikelserna därför avser rådhusrätternas sammansättning vid behandling av brottmål. Härutinnan innehåller förslaget, att vid huvudförhandling eller syn å stället i mål rörande ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, nämnd skall hava säte i rätten. I dylika grövre brottmål skall alltså rådhusrätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare och sju till nio nämndemän. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och är brottet sådant, att målsägande ej finnes, kan efter förordnande av Kungl. Maj:t rådhusrätt vara domför med allenast en lagfaren domare. I övriga brottmål består rådhusrätten av tre eller fyra lagfarna domare. Till jämförelse erinras om att häradsrätt vid behandling av brottmål skall bestå av lagfaren ordförande jämte sju till nio nämndemän; i nyssberörda enklare mål behöva dock endast tre nämndemän tjänstgöra.

Spörsmålet om lekmän överhuvud taget böra hava säte i rådhusrätt har under lagstiftningsarbetets gång varit föremål för delade meningar. Vi äro ense med beredningen om att nämnds medverkan är önskvärd. Däremot äro enligt vår mening reglerna om nämnd vid rådhusrätt i vissa viktiga detaljer icke tillfredsställande. En sådan detalj är frågan huruvida, då nämnd skall tjänstgöra, rådhusrätten i övrigt skall bestå av samtliga de lagfarna ledamöterna eller endast en av dem. Även i denna fråga hava meningarna gått isär under lagstiftningsarbetets senare skede. Processkommissionen, som i tvistemål förordade, att underdomstol (lagmansrätt) i tingslag, som omfattade allenast stad, skulle bestå av endast en domare, föreslog för brottmålsens del, att lagmansrätten i dylikt tingslag skulle på alldeles samma sätt som lagmansrätt på landet bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. I sitt år 1928 avgivna utlåtande över kommissionens betänkande uttalade lagrådet, som beträffande stadsdomstolarna i tvistemål rekommenderade ett juristkollegium

av tre domare, att i grövre brottmål stadsdomstolarna borde bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. I 1931 års proposition förordades enahanda regler som i förevarande förslag, medan kamrarna stannade i olika beslut. Första kammaren avstyrkte nämnd i stad, andra kammaren förordade nämnd men lämnade öppet huruvida, då nämnd tjänstgjorde, rådhusrätten skulle hava en eller flera lagfarna ledamöter.

Vid bedömandet av ifrågavarande spörsmål synes det — med hänsyn till att en viss enhetlighet i fråga om domstolstyperna i och för sig måste anses önskvärd — ligga närmast till hands att, då rådhusrätterna i vissa brottmål förses med nämnd efter mönster av häradsrätterna, även i övrigt låta rådhusrätt med nämnd bliva organiserad på samma sätt som häradsrätt. Av häradsrätternas organisation har man i vårt land de bästa erfarenheter, medan en brottmålsdomstol, bestående av ett juristkollegium jämte nämnd, är en hos oss oprövad organisation. Såsom skäl för den föreslagna olikheten mellan härads- och rådhusrätt har åberopats att, om man låte rådhusrätten bestå av nämnd jämte ordföranden som den enda lagfarna ledamoten, detta skulle innebära ett av omständigheterna ej påkallat försvagande av det lagfarna elementet i domstolen. Häremot kan emellertid anföras, att brottmålen såsom regel äro betydligt enklare än tvistemålen och att i dem de juridiska spörsmålen sällan äro av mera komplicerad art. Vidare bör beaktas, att en avlastning av rådhusrättsledamöternas arbetsbörda genom att två, eventuellt tre av dem befrias från skyldigheten att sitta med vid handläggningen av grövre brottmål mångenstädes kan bliva behövlig, om en ökning av rådmännens antal skall kunna undvikas. Endast om man vore nödsakad att antaga, att stadsdomarna under den nya organisationen i allmänhet skulle komma att bliva mindre kvalificerade än de jurister som skola tjänstgöra såsom ordförande i häradsrätterna, har man anledning att kräva ett flertal lagfarna domare i rådhusrätt med nämnd. En sådan farhåga lärer emellertid till stor del vara utesluten därigenom att enligt förslaget Kungl. Maj:t tillerkänts inflytande även på tillsättandet av rådmansbefattningarna. Erfarenheten har för övrigt visat, att de större städerna äro intresserade av att försäkra sig om högt kvalificerade jurister för sina domstolar, särskilt för borgmästarbefattningarna. Med hänsyn härtill och då det synes lämpligt, att borgmästarna, respektive avdelningsordförandena i de största städerna såsom regel utöva ordförandeskapet vid handläggningen av de grövre brottmålen, torde en ordning med endast en fackdomare i dessa mål icke innebära någon försämring av rådhusrätterna. Till sist må understrykas, att den av processlagberedningen föreslagna organisationen i viss mån är ägnad att försvaga lekmännens ställning. Redan därigenom att lekmännen ställas inför ett i allmänhet enhälligt domarkollegium torde deras möjligheter att göra sig gällande bliva mindre än i häradsrätterna. Och då de lagfarna ledamöterna icke äro ense, är det risk för att lekmännen skola inrikta sig endast på de spörsmål, beträffande vilka juristerna råkat i delo, och icke tillräckligt uppmärksamma andra, kanske viktigare frågor.

På nu angivna skäl förordas, att rådhusrätterna vid huvudförhandling och

syn å stället i grövre brottmål skola bestå av en lagfaren ordförande med nämnd.

Göres en dylik ändring i rådhusrätts sammansättning, torde därav bli en konsekvens, att ej heller mindre grova brottmål — här frånses mål vari på grund av Kungl. Maj:ts förordnande rådhusrätt skall vara domför med en lagfaren domare — böra handläggas av ett juristkollegium. För dessa mål synes lämpligt, att rådhusrätt blir domför med en lagfaren ledamot och tre nämndemän. Härigenom skulle en ytterligare lindring av stadsdomarnas arbetsbörda vinnas. Viktigare är, att med en sådan ordning nämndemännen skulle kunna mera regelbundet deltaga i rådhusrätternas arbete utan att därigenom någon särskilt stor ökning av deras antal blir nödvändig. Enligt vår mening har nämligen med rätta anmärkts att, med den föreslagna organisationen, nämndemännen — möjligen med undantag förorstäderna — komma att tjänstgöra så sällan, att de icke tillnärmelsevis på samma sätt som häradsrätternas nämndemän bliva förtrogna med domstolsarbetet. En på lagrådets begäran upprättad, vid dess utlåtande såsom bilaga fogad statistik rörande brottmålen i 30 städer, varest rådhusrätt förutsättes skola bibehållas, bestyrker riktigheten av nämnda anmärkning. Enligt denna statistik utgjorde i 18 städer under vartdera av åren 1937 och 1938 antalet mål angående brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, lägst 4 och högst 31, medan övriga mål om ansvar för brott, varå urbota bestraffning kan följa, växlade mellan 13 och 77. Antalet mål, vari endast böter kunnat ådömas, är givetvis betydande, men därutinnan är statistiken icke vägledande, emedan dels ett stort antal av dessa mål komma att bortfalla genom de nya reglerna om strafföreläggande, dels vissa av dem kunna förväntas bliva avgjorda av rådhusrätt såsom enmansdomstol. Mot vad nu föreslagits kan erinras, att rådhusrätt med tre nämndemän skulle få större kompetens än ting med tremansnämnd. Vid en sådan invändning bör ej fästas större avseende, då förslaget över huvud ej eftersträvar fullständig likformighet mellan domstolsorganisationen på landet och i städerna.

Vid en ändring av rådhusrätternas sammansättning i enlighet med vad här föreslagits bör givetvis omröstning till dom i rådhusrätt med nämnd regleras på samma sätt som i häradsrätt.

En ingalunda betydelselös detalj i fråga om nämnd vid rådhusrätt är spörsmålet, vilka mål som böra handläggas med den i förslaget förutsatta nämnden. Från vissa håll har påyrkats, att nämndens kompetens skall begränsas mera än som skett i förslaget. Mot en sådan ändring kan, därest förslaget i övrigt bibehålles oförändrat, med allt skäl göras gällande, att nämnden i åtskilliga städer då skulle bli så litet anlita att nämndemännen bleve så gott som främmande för domstolsarbetet. Större anledning finnes att under nyssnämnda förutsättning göra en ändring i motsatt riktning. Härom hänvisas till de förut refererade statistiska uppgifterna angående antalet grövre brottmål i vissa städer. Av nämnda statistik synes också framgå, att den i förslaget förutsatta nämndens kompetens utan olägenhet kan ökas till

att omfatta alla brott, varå straffarbete kan följa. Härigenom skulle antalet nämndmål åren 1937 och 1938 hava ökats i Stockholm och Göteborg med mindre än 10 %, medan i övriga städer ökningen väl procentuellt blivit större, men om man ser till de absoluta talen ändock blivit ganska obetydlig; i de först berörda 18 städerna skulle ökningen — med två undantag vilka båda avse blott ett av de år statistiken omfattar — ej ens hava uppgått till 10 mål om året.

Regleras frågan om nämnd i rådhusrätt i enlighet med vad av oss förordats, har uppenbarligen den nu behandlade gränsdragningen mindre betydelse. Övervägande skäl tala dock för att även vid en sådan reglering kräves stor nämnd, då domen kan gå ut på straffarbete.

Det bör påpekas, att om lagstiftningen rörande förmögenhetsbrotten reformeras i enlighet med det av straffrättskommittén nyligen framlagda förslaget i ämnet, någon ökning av de brott, som kunna förskylla straffarbete i två år eller därutöver, torde komma att inträda.

1 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Såsom i processlagberedningens motiv framhålles, är det för rättsskipningen av stor vikt, att domsagoarbetet ordnas på sådant sätt, att häradshövdingens arbetskraft i första hand kommer till användning för de egentliga domaruppgifterna. Han bör därför befrias från expeditionsgöromål och andra bestyr, som äro av mera underordnad betydelse. Huru detta arbete skall fördelas mellan olika befattningshavare och vilka benämningar dessa skola bära synes icke lämpligen böra bliva föremål för reglering i lag, åtminstone icke på nuvarande stadium, då frågan om domstolsorganisationen på landet är upptagen till förnyad utredning. Därtill kommer, att förhållandena i de olika domsagorna äro så skiftande, att en jämförelsevis stor rörelsefrihet torde böra tillkomma Kungl. Maj:t vid behandlingen av hithörande administrativa frågor. Lagrådet hemställer därför, att i andra stycket av förevarande paragraf endast uttalas, att i domsaga skall, om göromålen kräva det, finnas en eller flera biträdande domare. Vinner denna hemställan beaktande, bör 4 kap. 3 § andra stycket innehålla, att biträdande domare i domsaga förordnas av Konungen för viss tid samt att, där behovet av biträdande domare finnes stadigvarande, sådan domare utnämnes av Konungen.

5 §.

Lagrådet:

Enligt lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden kunna häradsrätterna å sammanträden med tremansnämnd upptaga, bland annat, mål angående ansvar för förseelse,

som i lag eller författning ej är belagd med svårare straff än böter, högst femhundra kronor, såvida målet ej är av beskaffenhet att talan däri kan föras av målsägande.

Innebörden av sistnämnda undantag är ej alldeles otvetydig. Å ena sidan kan göras gällande, att alla mål rörande sådana brottskategorier, vid vilka målsägande är tänkbar, äro uteslutna från behandling med tremansnämnd, även om det är uppenbart att i det förevarande fallet målsägande ej finnes. Å andra sidan kan hävdas, att undantaget gäller allenast sådana mål, i vilka det av utredningen framgår att målsägande finnes. Sannolikt är den senare tolkningen den i praxis vanliga.

Det remitterade förslaget har i förevarande hänseende erhållit en från 1918 års lag något avvikande lydelse, som emellertid även den lämnar rum för olika tolkningar. Såsom förutsättning för att häradsrätt skall vara domför med tre i nämnden angives, att brottet är sådant, att målsägande ej finnes. Såvitt av motiven framgår har någon ändring i sak av vad nu gäller icke avsetts. Den ändrade lydelsen torde hava ansetts påkallad av att målsägandens åtalsrätt enligt förslaget skall vara subsidiär i förhållande till åklagarens.

Den otydlighet, som vidlåder det föreslagna stadgandet, bör undanröjas. Därvid torde företräde böra tillerkännas den ståndpunkt, som låter omständigheterna i det särskilda fallet vara avgörande. Det väsentliga syftet med undantaget, nämligen att från handläggning med tremansnämnd utesluta mål däri målsägande kan antagas komma att framställa ersättningsanspråk, blir därigenom tillgodosett, utan att tremansnämndens kompetens kan anses bliva alltför omfattande. Mot den nu förordade gränsdragningen skulle kunna invändas, att om — sedan ett mål utsatts till handläggning med tre i nämnden — en målsägande ger sig tillkänna, det blir nödvändigt att avbryta handläggningen och utsätta den till annat sammanträde. Sådana fall torde emellertid komma att bliva så sällsynta, att de kunna lämnas ur räkningen. Där-est efter brottmålets avgörande en målsägande framträder och vill i särskild rättegång väcka ersättningstalan, står möjlighet därtill honom öppen. I denna rättegång är den med tremansnämnd i brottmålet meddelade domen enligt förslaget icke bindande. Men den omständigheten att målsägande ger sig tillkänna medför med den nu förordade lösningen ej att brottmålsdomen kan angripas genom domvillobesvär på grund av bristande domförhet hos rätten.

Lagrådet hemställer, att åt ifrågavarande stadgande, såvitt nu är i fråga, gives det innehållet, att häradsrätt skall vara domför med tre i nämnden, då mål rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och anledning saknas till antagande att målsägande finnes. Att tillägga tremansnämnden kompetens i de fall, då målsägande finnes men förklarat sig ej ämna föra ersättningstalan eller träffat förlikning om sitt ersättningsanspråk, synes knappast lämpligt.

Iakttages denna hemställan, böra liknande ändringar göras i 1 kap. 11 § andra stycket och 48 kap. 1 § andra stycket.

15 §.

Lagrådet:

Det i första stycket upptagna förbudet mot att till samma rättegångsdag utsätta flera mål än att de kunna beräknas bliva slutförda under en tid av sex timmar är otvivelaktigt välgrundat. Emellertid kan det sättas i fråga om förbudet bör vara alldeles oeftergivligt. Undantagsvis, såsom då målen äro av mycket enkel beskaffenhet eller för nämndens ledamöter eller ett flertal av dem föreligger betydande svårighet att tjänstgöra ännu en dag, synes det böra vara tillåtet att till behandling på samma dag utsätta flera mål än som följer av den angivna regeln, särskilt om det icke är fråga om annat än ett mindre väsentligt överskridande av den bestämda tiden.

Lagrådet hemställer därför om sådan ändring i första punkten, att vad där stadgas blir gällande, därest ej synnerliga skäl föranleda annat.

2 KAP.

2 §.

Justitieråden Eklund och Lawski:

Vid instansordningens utformning har processlagberedningen ansett sig böra föreslå, att ett nytt förfarande med allenast en instans anordnas för att tillgodose särskilt affärslivets behov av skyndsamma avgöranden. Någon närmare utredning huruvida eller i vad mån behov av en sådan anordning är för handen förebringas icke. Beredningen nöjer sig med att konstatera, att enligt beredningens åsikt starka skäl tala för att åt parterna lämnas tillfälle att anlita ett eninstansförfarande vid sidan av skiljemannaförfarandet. Att det nya förfarandet bör förläggas till hovrätt motiveras allenast med hänsyn till domstolens sammansättning.

Den föreslagna anordningen synes icke vara ägnad att i någon större utsträckning tillgodose de önskemål som man inom affärslivet söker förverkliga genom att hänskjuta tvister till avgörande av skiljemän. Härutinnan må till en början erinras om att de i kontraktsformulär för vissa branscher ofta förekommande klausuler, enligt vilka ett fast skiljedomsinstitut skall utse skiljemännen, ej sällan tillkommit huvudsakligen av det skälet att det ansetts önskvärt att tvister rörande kontraktens tolkning och tillämpning avgöras av en domstol, inom vilken såväl juridisk som teknisk sakkunskap är representerad utan att parterna kunna inverka på domstolens sammansättning. En sådan domstol kan icke ersättas av en hovrättsdivision. För att fylla dess plats kräves en specialdomstol så inrättad som t. ex. Sø- og Handelsretten i Köpenhamn. Lika litet kan ett förfarande med hovrätt såsom enda instans träda i stället för den utväg som under den av världskriget framkallade kristiden i vissa fall anlidades för att snabbt erhålla ett auktoritativt avgörande av en då uppkommen ny rättsfråga, där utgången var av prejudice-rande betydelse för ett flertal liknande fall, nämligen att utse ledamöter av högsta domstolen till skiljemän. En hovrättsdom i en sådan fråga får icke

något egentligt värde såsom prejudikat, så länge det i ett annat likartat fall står part öppet att draga samma fråga under högsta domstolens prövning. Ytterligare en anledning för kontrahenter i ett avtal, vilka önska säkerställa ett snabbt slut på uppkommande tvister, att, även efter genomförandet av en sådan anordning som här föreslås, använda skiljedoms klausul är att söka däri att en överenskommelse om hovrätt såsom enda instans enligt förslaget kan träffas först sedan tvist redan uppkommit.

För att vinna syftet att, utan att skäligen krav på säkerheten eftersättas, tillgodose särskilt affärslivets behov av skyndsamma avgöranden synes den närmast till hands liggande utvägen vara att reglera skiljemannaförfarandet på sådant sätt att största möjliga garantier för avgörandets tillförlitlighet skapas och att med hänsyn härtill icke upprätthålla förbud för domare i någon instans att åtaga sig skiljemannauppdrag under förutsättning att han icke utses av den ena parten. Den närmare kontakt, som domare vid fullgörandet av skiljemannauppdrag kan erhålla med det praktiska rättslivet, måste vara till gagn för såväl domstolarna som rättsutvecklingen på handelsrättens område. Härvid förutsättes, att anledning saknas att söka avskaffa skiljedomsförfarandet; ligger en sådan tanke bakom förslaget hade den bort klart uttalas och motiveras.

Mot nämnda förfarande kan väl anmärkas att det måste bli dyrare än en rättegång i en enda instans, framför allt om någon särskild rättegångsavgift icke skall utgå. Det kan emellertid å andra sidan ifrågasättas, om det är försvarligt att för sådana stora invecklade mål, för vilka eninstansförfarandet närmast är avsett, skapa en ordning, som möjliggör en billigare rättegång än den som står andra rättssökande till buds. För att undgå en påtaglig orättvisa synes det i varje fall vara nödvändigt att såsom villkor för rätten att anlita eninstansförfarandet uppställa att en viss icke alltför obetydlig rättegångsavgift erlägges. Sker det, skulle emellertid det föreslagna förfarandet näppeligen komma att anlitas i stället för skiljemannaförfarandet.

Även om för närvarande ett visst behov av en sådan anordning som den föreslagna kan antagas vara för handen, måste likväl detta behov åtminstone i någon mån minskas i och med att den nya rättegångsbalken träder i kraft. Det synes vittna om väl stor pessimism att redan på förhand utgå från att även efter genomförandet av de moderna grundsatser, på vilka förslaget är byggt, den normala rättegångsordningen icke kommer att fungera på ett tillfredsställande sätt. Rent psykologiskt sett måste redan förefintligheten av den såsom ett privilegium för vissa grupper av rättssökande upptagna bestämmelsen verka i viss mån försvagande på underrätternas ställning. Detta kommer åter i strid med en av grundtankarna för reformen, nämligen att genom muntlighet, koncentration och omedelbarhet skapa större garantier för att redan i första instans träffas ett riktigt avgörande, så att fullföljd av talan — som i framtiden kommer att vara förenad med betydligt högre kostnader än för närvarande — blir onödig. Anordningen kan också, i direkt strid mot syftet med reformen, komma att verka i den riktningen, att underrätterna betraktas såsom ett slags bagatelldomstolar. För att möjliggöra

ett särskilt snabbt avgörande i sådana fall där detta är av synnerlig vikt erbjuder sig den utvägen att tillerkänna rättsverkan åt en utfästelse att ej fullfölja talan i tvistemål vari förlikning är tillåten. Skulle det sedermera, efter det att viss erfarenhet vunnits om verkningarna av rättegångsreformen, visa sig att det finnes en mera allmän önskan om införande av ett förfarande med hovrätt såsom första och enda instans, kan frågan upptagas till förnyat övervägande.

Om vad nu anförts är riktigt, skulle fog kunna finnas för antagande att den föreslagna anordningen icke kommer att tagas i bruk i någon större utsträckning och att alltså uttalade farhågor för mindre önskvärda verkningar av densamma borde vara överdrivna. Någon säker slutsats i den riktningen kan emellertid icke dragas. Intet hindrar att av en eller annan anledning vissa grupper eller typer av mål — däribland sådana för vilka anordningen ej av avsedd t. ex. mål av enkel beskaffenhet, i vilka parterna eljest skulle nöjt sig med underrättens dom — komma att hänskjutas till hovrätt såsom enda instans. En sådan utveckling skulle emellertid icke vara lycklig. Enhetligheten i rättsskipningen, som det ankommer på högsta domstolen att genom sin verksamhet upprätthålla, skulle kunna på ett visst rättsområde sättas i fara. Det är icke något tillfredsställande resultat att, om en och samma rättsfråga förelegat till bedömande inom två hovrätter eller på skilda avdelningar inom en hovrätt och målen fått olika utgång, någon möjlighet icke förefinnes att fastställa vilken mening skall vara gällande, förrän möjligen ett liknande fall kommer under högsta domstolens prövning. Icke heller skulle det vara till gagn för rättsskipningen, om, såsom det kan befaras, flertalet av de stora handelsmålen koncentrerades till några av hovrätterna — sannolikt Svea hovrätt, hovrätten för västra Sverige och hovrätten över Skåne och Blekinge — så att domstolarna i övrigt, däribland alltså även högsta instansen, skulle i endast ringa utsträckning få taga befattning med dylika mål.

Slutligen må framhållas, att i fråga om vissa bestämmelser i förslaget gäller, att de vid tillämpning å det föreslagna förfarandet leda till resultat, som icke kunna anses vara helt tillfredsställande. Det kan sålunda ifrågasättas, om det är riktigt att meddela förbud för tredje man att fullfölja talan mot hovrättens beslut i fråga, som angår t. ex. skyldighet för honom att förete skriftlig handling eller ersättning till vittne eller sakkunnig. Tredje mannen har, såsom processlagberedningen själv framhåller, icke förbundit sig att låta vid hovrättens prövning bero, och hans ställning är densamma, då han indrages i rättegången i hovrätten, vare sig målet väckts i hovrätten eller fullföljts dit. Att bereda tredje man möjlighet att i dylika fall överklaga hovrättens beslut skulle å andra sidan otvivelaktigt medföra vissa olägenheter. Vad angår fullföljd av talan från parts sida lider regeln i 54 kap. 9 § dessutom av en viss oklarhet. Enligt ordalagen är fullföljdsrätt utesluten endast i sådana mål som på grund av parternas överenskommelse upptagits omedelbart av hovrätten. Det lär emellertid vara avsett, att detsamma skall gälla i mål som avvisas av hovrätten t. ex. på den grund att det icke

styrkes, att en giltig överenskommelse föreligger, eller därför att hovrätten vid en prövning ex officio finner att tvisteföremålets värde icke överstiger 3,000 kronor eller att tvisten är sådan som avses i 10 kap. 17 § första stycket. Om denna lösning är riktig kan emellertid vara föremål för tvekan. I varje fall torde det, såsom ett flertal rättsfall i fråga om skiljedomstols behörighet utvisa, icke kunna undgåas att i tvivelaktiga gränsfall frågan om hovrättens avvsningsbeslut äger bindande kraft eller icke drages under annan domstols prövning. Anmärkningsvärt är vidare att, ehuru hovrätten har att upptaga mål som här avses såsom första instans, part icke har skyldighet att i samma utsträckning som vid underrätten iakttaga personlig inställelse. Såsom en brist måste också betraktas, att bestämmelserna i 14 kap. 1—6 §§ om förening av mål i allmänhet icke kunna komma till användning i fall som här avses.

Under åberopande av vad här blivit anfört hemställes, att bestämmelsen i 2 kap. 2 § första stycket 2 måtte utgå.

4 §.

Justitierådet von Steyern och regeringsrådet Hjärne:

Såsom av 1 kap. 11 § framgår, skall rådhusrätt vara domför med en ledamot vid förberedelsen i tvistemål och brottmål. Bestämmelsen innebär att det överlämnas åt varje rådhusrätt att avgöra, huruvida en eller flera domare skola deltaga på detta skede av rättegången. Enligt 3 kap. 6 § skall beträffande rättegången i högsta domstolen Kungl. Maj:t bestämma, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av nedre justitierevisionen eller tjänsteman vid denna. Det skall alltså stå Kungl. Maj:t fritt att förordna att förberedande åtgärder anförtros åt den revisionssekreterare, som skall föredraga målet inför fullföljdsavdelningen. I anmärkningsvärd motsats till dessa bestämmelser står regeln i förevarande paragraf, enligt vilken förberedelsen i hovrätt skall handläggas av fullsutten rätt d. v. s. fyra eller fem ledamöter; endast i fråga om ett fåtal, övervägande expeditionella åtgärder är en ledamot behörig. Dessa åtgärder äro av sådan art, att de förutsättas kunna efter Kungl. Maj:ts bestämmande överlämnas åt en tjänsteman vid hovrätten.

Ett visst fog för att uppställa strängare krav på domförhet i hovrätt än i underrätt kan hämtas därav att möjligheten att genom fullföljd av talan vinna rättelse i begångna misstag är mera begränsad. Av egentlig betydelse är detta motiv endast beträffande ringare mål och mål, som jämlikt 2 kap. 2 § första stycket 2 prorogeras till hovrätt. Mot detta skäl böra emellertid vägas de betydande praktiska olägenheter, som måste bliva en följd av en tvingande föreskrift om att samtliga dömande ledamöter skola deltaga i förberedelsen. Främst kommer därvid i betraktande att vissa av de frågor, som möta under förberedelsen i hovrätt, kräva ett grundligt inträngande i målet, däri inbegripet det i underrättsprotokollen återgivna bevismaterialet. Detta är nödvändigt bland annat då det skall avgöras, om underrättsbevisningen skall förebringas på nytt i hovrätten (35 kap. 13 §). Liknande fall kunna

uppkomma, då det gäller att avgöra om yttrande från sakkunnig skall inhämtas (50 kap. 11 § och 51 kap. 11 §) eller om målet kæn företagas utan huvudförhandling (50 kap. 21 § och 51 kap. 21 §). Men om vid huvudförhandlingen samtliga domare på förhand äga en ingående kännedom om processmaterialet, är det fara värt, att domarnas ävensom parternas och ombudens intresse för förhandlingen slappas och att förfarandets tyngdpunkt kommer att glida över till det skriftliga materialet. Åtskilliga av de åtgärder, som komma i fråga vid förberedelsen, utöver de i förevarande paragraf angivna, äro vidare av den art, att de liksom i rådhusrätt utan betänklighet kunna anförtros åt en ledamot ensam. Såsom exempel må anföras föreläggande för part att inbetala förskott å delgivningskostnad (33 kap. 26 §), beslut om företeende av skriftligt bevis eller föremål eller om bevisupptagning utom huvudförhandlingen (50 kap. 11 § och 51 kap. 11 §), föreläggande för vittne att granska räkenskaper etc. (36 kap. 8 §), beslut om förskott till vittne eller sakkunnig (36 kap. 25 § och 40 kap. 18 §) samt, i samråd med ordföranden, beslut om utsättande av tid för huvudförhandling (50 kap. 13 § och 51 kap. 13 §) och — därest lagrådets hemställan på denna punkt beaktas — om den ordning i vilken parterna skola vid huvudförhandlingen utveckla sin talan (50 kap. 16 § och 51 kap. 16 §). Att i dessa och andra liknande fall, som hava sin motsvarighet i underrätts- och högsta domstolsprocessen, obetingat fördra att minst fyra hovrättsledamöter skola deltaga, måste leda till ett tidskrävande arbete och en onödigt dyrbar organisation. Lämpligast synes vara att hovrätterna — såväl i fullföljda som i omedelbart upptagna mål — i likhet med rådhusrätterna få frihet att utbilda den praxis, som kan finnas mest ändamålsenlig.

På grund av vad nu anförts förordas, att i förevarande paragrafs första stycke stadgas, att hovrätt skall vid måls förberedande vara domför med en ledamot. En sådan regel innebär tydligen icke behörighet för en ensam ledamot att meddela slutligt beslut, vare sig beslutet gäller avvisande av en i själva saken fullföljd talan eller avgörande av en särskilt fullföljd rättegångsfråga. Undantag från regeln bör emellertid uppställas så till vida, att endast fullsutten rätt må meddela beslut i fråga om häktning och reseförbud. Då någon utvidgning av den i andra stycket avsedda kompetensen för hovrätts tjänsteman ej bör komma i fråga, erfordras vid bifall till denna hemställan en redaktionell jämkning av detta stycke.

Justitieråden Eklund och Lawski:

I likhet med justitierådet von Steyern och regeringsrådet Hjärne finna vi, att bestämmelserna om hovrätts domförhet vid måls förberedande kunna — även om det bör vara möjligt att genomföra en faktisk arbetsfördelning — leda till en onödig arbetsbelastning för hovrättsledamöterna, med påföljd att organisationen blir dyrbarare än som är av nöden. Enligt vår mening kan man emellertid icke uppdraga beslutanderätt åt enskild ledamot i så stor utsträckning som nämnda lagrådsledamöter förordat. En exakt gränsdragning är svår att göra innan erfarenhet vunnits, vartill kommer att sär-

skilda förhållanden kunna betinga, att en generellt fastslagen reglering icke är önskvärd. Den lämpligaste utvägen synes därför vara att tillerkänna Kungl. Maj:t rätt att i hovrätternas arbetsordningar bestämma, ej blott i vilken utsträckning — bortsett från beslut i fråga om häktning och reseförbud — hovrätt skall vid måls förberedande vara domför med en ledamot utan även i vilken omfattning åtgärd, som avser måls beredande, må vidtagas av tjänsteman vid hovrätt. Därvid förutsättes, dels att det kommer att lämnas hovrätt öppet att i vissa frågor själv träffa det avgörande som betingas av omständigheterna i det särskilda fallet, dels att hovrättstjänstemans kompetens kommer att bestämmas i överensstämmelse med förslaget.

Vi hemställa om en ändring av förslaget i enlighet med vad här anförts.

6 §.

Justitieråden Eklund och von Steyern samt regeringsrådet Hjärne:

Då Värmlands län i förslaget hänförts till hovrätten för Västra Sverige, må erinras om att efter tillkomsten av processlagberedningens betänkande statsmakterna beslutat att en så benämnd hovrätt skall inrättas, omfattande Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län men icke Värmlands län. Därefter hava icke veterligen tillkommit några omständigheter som bragt frågan om Värmlands län i ett ändrat läge.

3 KAP.

Lagrådet:

Medan beträffande de två lägre instanserna alla organisatoriska föreskrifter, som ansetts böra erhålla lags karaktär, upptagits i förslaget, har vad angår högsta domstolen förutsatts, att vissa dylika föreskrifter skola meddelas i särskild lag, vartill förslag ännu ej utarbetats. Härigenom skulle bland annat väl underdomstolarnas men ej högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar bliva fastslagen i rättegångsbalken. Att en bestämmelse härom saknas är så mycket mindre tillfredsställande, som i 4 § av detta kapitel förutsättes ett stadgande om dylik tjänstgöring. Då det icke synes vara avsett att ett sådant skall inflyta i regeringsformen, bör lämpligen i kapitlet intagas en bestämmelse att högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar. Därest den fortsatta utredningen skulle giva vid handen att i högsta domstolen böra finnas president samt särskilt utsedda ordförande och vice ordförande på avdelningarna, böra på sätt som skett i fråga om hovrätterna bestämmelser även härom införas i rättegångsbalken. Huruvida i övrigt den fördelning av materialet mellan rättegångsbalken och den särskilda lagen, som förslaget innebär, är lämplig, kan ännu ej bedömas, och lagrådet måste därför lämna frågan härom öppen.

4 §.

Lagrådet:

Då i paragrafens sista stycke såsom hinder för vissa brådskande måls hänskjutande till högsta domstolen i dess helhet upptagits, att målen förekomma

å tid, då alla avdelningarna ej äro samlade, innebär detta enligt lagrådets mening en icke påkallad avvikelse från gällande bestämmelser, vilka möjliggöra måls hänskjutande till plenum jämväl under den del av september, då endast två avdelningar tjänstgöra, liksom i det undantagsfall att mål företages under jul- eller påskledighet. Det hemställes därför, att såsom hinder för hänskjutande till plenum måtte angivas, att målet förekommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

6 §.

Lagrådet:

I befogenheten att verkställa tillståndsprovning måste anses inrymd jämväl en rätt att vidtaga för denna provning nödvändiga förberedande åtgärder och att behandla frågor som eljest äga direkt samband med densamma. Utan uttryckligt stadgande bör alltså hit höra att besluta i fall, som avses i 55 kap. 10 § och 56 kap. 10 § eller — jämlikt hänvisningen i 55 kap. 16 § — i 50 kap. 11 § och 51 kap. 11 §, ävensom att avgöra fråga om rättegångskostnad i det fall, att sådan fråga uppkommer i samband med att provningstillstånd vägras. Att, därest nuvarande bestämmelser om fri rättegång lämnas i huvudsak oförändrade, provning av fråga om fri rättegång i högsta domstolen må ske av tre ledamöter, synes uppenbart. Genom att i allmänhet icke hel avdelning av domstolen behöver anlitas för nämnda avgöranden vinnes en önskvärd arbetsbesparing. En ytterligare sådan skulle kunna erhållas, om jämväl nådeärenden kunde handläggas i denna ordning. Frågan härom synes böra tagas under övervägande i samband med utarbetandet av de förslag till ändringar i regeringsformen, som föranledas av processreformen.

Andra stycket i förevarande paragraf innebär, att Kungl. Maj:t skall kunna liksom nu genom instruktion för nedre justitierevisionen bestämma om de åtgärder, som för målets beredande må vidtagas av revisionen eller tjänsteman vid denna. Med den nya rättegångsordningen skulle emellertid instruktionen i denna del, i motsats till vad som nu är fallet, komma att beröra processuellt betydelsefulla frågor av den art, att de beträffande de lägre instanserna ansetts böra regleras i lag. I och för sig är intet att anmärka mot den smidiga reglering, förevarande stadgande innebär, men en sådan reglering bör, då det gäller högsta domstolen, icke ske i administrativ ordning. Med hänsyn härtill och då ändringar i föreskrifterna sannolikt komma att visa sig erforderliga ganska ofta, åtminstone till en början, hemställes, att högsta domstolen själv får meddela bestämmelser i ifrågavarande avseende.

8 §.

Lagrådet:

Med den föreslagna ordningen för målens behandling i högsta instans kommer det stora flertalet av dem att av revisionssekreterare föredragas för till-

ståndsprövning, och ett mycket stort antal av målen lära därvid bliva slutligt avgjorda. Föredragningen kommer utan tvivel att liksom nu bliva mycket krävande — lämpligen bör föredraganden jämväl avgiva betänkande — och någon sänkning av de krav, som nu måste ställas å revisionssekreterarna, kan ej gärna komma i fråga. Med hänsyn härtill torde revisionssekreterarna böra bibehålla sin nuvarande ställning samt alltjämt bliva utnämnda eller förordnade av Kungl. Maj:t. De torde ock böra omnämnas i 4 kap. 2 §, varav i sin tur följer, att i förevarande paragraf bör angivas, att i nedre justitierevisionen revisionssekreterare skola finnas.

4 KAP.

14 §.

Lagrådet:

Enligt andra stycket i denna paragraf skall part, som vill göra jäv mot domare, framställa invändningen »så snart ske kan», sedan han erhöll kännedom om att domaren sitter i rätten eller eljest tager befattning med målet eller, om den omständighet varå jävet grundas då ej var känd för parten, sedan han erhöll sådan kännedom. Med denna bestämmelse har icke avsetts någon ändring i nu gällande regler. Jäv skall således icke i något fall behöva anmälas vid annat tillfälle än då förhandling i målet förekommer eller i samband med att talan eljest föres däri, och om parten — med eller utan laga förfall — uteblivit från rätten, skall detta ej medföra att han förlorar sin rätt att framställa jävsinvändningen. Stadgandets åsyftade innebörd i dessa hänseenden kommer tydligare fram om det utsäges, att parten skall framställa invändningen då han första gången för talan i målet efter det han erhöll kännedom varom ovan nämnts.

I 34 kap. 3 § föreskrives att om part i rätt tid gjort invändning därom att rätten icke är behörig att upptaga målet, rätten skall så snart ske kan giva särskilt beslut däröver. En motsvarande regel bör gälla för det fall, att jävsinvändning framställts i rätt tid, och synes lämpligen kunna upptagas såsom en sista paragraf i 4 kap.

5 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Enligt 12 § lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens må, då vid domstol förekommer mål om obehörigt användande eller yppande av yrkeshemlighet eller om missbrukande av förebild, som avses i 3 § andra stycket samma lag, på begäran av den, vilkens rätt förmenas hava blivit kränkt genom den åtalade handlingen, domstolen, därest målets offentliga handläggning prövas kunna för honom medföra ytterligare skada

i samma hänseende, förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Och enligt 9 § lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar äger domstol, vid vilken förekommer mål om ansvar för förseelse mot lagens föreskrifter, att, därest målets offentliga handläggning finnes kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, på begäran av denne förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Även i andra mål än nu sagts kan emellertid offentlig handläggning tänkas medföra skada därigenom att yrkeshemlighet blir yppad. I förslaget har endast så till vida tagits hänsyn härtill att i 39 kap. 1 § föreskrivits att vid syn yrkeshemlighet ej får röjas, med mindre synnerlig anledning förekommer därtill. Framhållas må ock, att i norsk rätt (lov om domstolene § 128 och lov om rettergangsmaaten for tvistemaal § 209) finnas allmänna bestämmelser som äro ägnade att i större utsträckning än enligt förslaget kan ske förebygga att yrkeshemlighet röjes i samband med rättegång.

Med hänvisning till det anförda hemställer lagrådet, att andra stycket av förevarande paragraf utvidgas till att omfatta jämväl fall då det kan antagas, att till följd av offentligheten yrkeshemlighet kan uppenbaras.

5 §.

Lagrådet:

Såsom i motiven framhålles, förekommer för närvarande att överläggning till beslut av enkel beskaffenhet hålles i närvaro av parter, vittnen och allmänheten. I sådana fall äger överläggningen väl icke rum inom lyckta dörrar, men den brukar föras lågmält i syfte att vad som yttras ej skall uppfattas av andra än rättens ledamöter och tjänstemän. Verklig offentlig överläggning förekommer ej i nuvarande rättegångsförfarande och synes ej böra införas. Detta läres ej heller vara avsett med det föreslagna stadgandet. För att vad som åsyftas skall komma till tydligare uttryck synes emellertid en jämkning av ordalagen vara önskvärd.

8 §.

Lagrådet:

I överensstämmelse med vad i lagen den 13 juni 1902 om tolks anlitan vid domstol förutsattes utgår förslaget från att allmän tolk finnes vid vissa domstolar. En erinran om att anställande av sådan tolk beror av Kungl. Maj:ts förordnande har upptagits i 6 § sista stycket av detta kapitel. Uppenbart är att de avlöningsförmåner, som skola vara förenade med en anställning såsom allmän tolk, komma att av statsmakterna bestämmas i vedertagen ordning. Anledning synes därför icke föreligga att, på sätt i förevarande paragraf skett, upptaga en bestämmelse om att till allmän tolk utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Åt paragrafen kan lämpligen givas det innehållet att till den som särskilt förordnas att biträda såsom tolk utgår av allmänna medel arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspilla efter vad rätten prövar skäligt ävensom att i brottmål, vari åklagare för talan, ersättningen skall stanna å statsverket.

6 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Under punkt 2 torde böra omnämnas även tolk, om sådan anlitas.

6 §.

Lagrådet:

Det i andra stycket medgivna undantaget från regeln att i protokoll skall antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, samt vad rätten iakttager vid syn å stället synes hava fått en något för vidsträckt omfattning, då det gjorts tillämpligt på varje slag av förhandling i hovrätt eller högsta domstolen, vid vilken sådant bevis upptages. Även i dessa båda instanser bör tydligen protokollering ske, då beviset upptages före huvudförhandlingen eller i besvärsmål vid annan förhandling än sådan, som omedelbart föregår måls avgörande (se 52 kap. 10 och 11 §§ samt 56 kap. 12 §). Protokollet erfordras i dessa fall för att göra beviset tillgängligt vid målets prövning i samma instans.

Lagrådet hemställer följaktligen, att i andra stycket av förevarande paragraf stadgas, att vid huvudförhandling eller vid annan förhandling, som omedelbart föregår måls avgörande i hovrätt eller högsta domstolen, det ej skall vara nödigt att i protokollet antecknas utsaga eller iakttagelse, varom sägs i första stycket, med mindre, såvitt hovrätt angår, anteckning därav kan antagas bliva av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen.

8 §.

Lagrådet:

Regeln att protokollet skall under förhandlingen omedelbart avfattas i slutlig form innebär att protokollet uppsättes under förhandlingens gång och samtidigt med att denna fortskrider. Vad sålunda antecknas utgör det slutliga protokollet och får alltså icke bliva föremål för någon ytterligare bearbetning. Någon modifikation i denna regel synes önskvärd. Synegång på marken måste ibland ske under sådana förhållanden att det blir svårt att därunder föra anteckningar ägnade att utgöra slutligt protokoll. För syftet med bestämmelsen bör det vara tillräckligt att efter synegången, dock innan förhandlingen avslutats, protokollet uppsättes med stöd av minnesanteckningar. Ett annat fall må nämnas. Då vidlyftig bevisning skall upptagas, kan understundom den anordningen visa sig lämplig att protokollföraren under själva bevisupptagningen i snabbhetens intresse använder memorialformen för sina anteckningar och, efter det annan protokollförare avlöst honom, omedelbart dikterar ned ett slutligt protokoll som före förhandlingens slut överlämnas till rättens ordförande. Nu angivna synpunkter bliva tillgodosedda, om i första styckets första punkt anges att protokollet över förhandling skall före förhandlingens slut avfattas i slutlig form.

I det sist angivna fallet erbjuder sig tillika för den som avger utsaga en möjlighet att på ett mera betryggande sätt än protokollets uppläsning kontrollera huru utsagan avfattats; han kan ostört granska utskriften medan förhandlingen fortsätter och innan denna slutat anmäla om han har något att erinra mot avfattningen. Förhandlingen vinner också i friskhet och tid sparas, om sålunda en ofta tröttsam uppläsning undvikas. Lagrådet förordar sådan ändring av ordalagen i andra stycket att det blir tillåtet att giva den hörde del av utsagans avfattning på annat sätt än genom uppläsning.

11 §.

Lagrådet:

Enligt förslaget skall vid rätten över alla mål föras dagbok, utvisande bl. a. tiden då varje mål inkommit, därmed vidtagna åtgärder och tiden för målets avgörande samt, då talan fullföljts, tiden, då anmälan eller inlaga inkommit, och de åtgärder som vidtagits. Mot förslagets innehåll i denna del finnes intet att erinra. Däremot synes det icke vara påkallat att på sätt förslaget innebär för varje mål kräva att anteckningarna i dagboken skola återgivas å akten. En sådan dubbelföring torde ej sällan vara överflödig. Frågan i vilken omfattning akten bör förses med anteckningar om vad i målet förekommit synes vara av sådan beskaffenhet att den lämpligen bör hänföras till de ämnen, om vilka Kungl. Maj:t jämlikt 13 § i detta kapitel har att meddela erforderliga föreskrifter. Det hemställes därför att vad 11 § innehåller om anteckningar å akten måtte utgå.

7 KAP.

9 §.

Lagrådet:

I 7 kap. 6 § uppställt hinder mot att taga befattning med förundersökning i brottmål bör självfallet gälla även polismyndighet. Då frågan om sådan myndighets medverkan vid förundersökning enligt förslaget regleras i rättegångsbalken, synes även jävsbestämmelsen böra där få sin plats, förslagsvis såsom ett andra stycke i förevarande paragraf eller under en efterföljande paragraf, samt innehålla att vad i 6 § är stadgat om allmän åklagare skall äga motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet.

8 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Nu gällande stadgar för Sveriges Advokatsamfund innebära, att det tillkommer samfundets styrelse att pröva huruvida den, mot vars ekonomi anmärkningar framkommit, må vara ledamot av samfundet. I förslaget har

samma ståndpunkt kommit till uttryck med den avvikelsen, att enligt andra stycket i förevarande paragraf den, som varit i konkurstillstånd och ej visat, att han är fri från borgenärernas krav, icke under några förhållanden får tillhöra det allmänna advokatsamfundet. Något behov av en sådan skärpning förefinnes näppeligen, eftersom det icke kan befaras, att en diskretionär prövningsrätt, motsvarande den som nu tillkommer styrelsen för Sveriges Advokatsamfund, icke skulle komma att utövas med erforderlig stränghet. Tillika må framhållas att enligt förslaget styrelsen har prövningsrätt i alldeles likartade fall, såsom i fråga om den, som fått till stånd ackordsförhandling utan konkurs eller förhandling om underhandsackord. Lagrådet hemställer därför, att berörda bestämmelse måtte få utgå.

Med hänsyn till advokatens ställning av fri yrkesutövare och hans uppgift att stå den rättssökande allmänheten till tjänst har i förevarande paragraf såsom allmän regel uppställts att till ledamot av advokatsamfundet ej må antagas den som är anställd i tjänst hos staten, kommun eller annan enskild än advokat. Uttrycket advokat lärar i detta sammanhang vara liktydigt med den som bedriver verksamhet såsom advokat. Utövas sådan verksamhet under form av bolag, föreligger alltså icke något hinder för den som är anställd i bolagets tjänst att antagas till ledamot av samfundet.

Från den nu angivna regeln äger samfundets styrelse medgiva undantag. Lagtexten innehåller icke någon antydning beträffande de grunder efter vilka frågor om medgivande av undantag skola prövas och avgöras. I processlagberedningens motiv framhålles, att huvudsynpunkten bör vara om anställningen kan antagas menligt inverka på den anställdes självständighet såsom advokat och att detta i allmänhet ej torde kunna anses vara förhållandet i fråga om anställning å rättshjälpsanstalt eller i fall då anställningen icke innebär den huvudsakliga verksamheten utan endast till en mindre del upptager den anställdes arbetskraft.

Då advokatsamfundets styrelse avslagit ansökan om inträde i samfundet eller uteslutit någon därur, kan enligt förslaget omprövning av styrelsens beslut påkallas på vilken grund beslutet än vilar. Likaså äger justitiekanslern föra talan mot ett styrelsens beslut, som innebär att advokat icke skall uteslutas ur samfundet. Härvid bör dock uppmärksammas att den dispensprövning, varom nämnes i 2 § tredje stycket och 4 § andra stycket, helt lagts i styrelsens händer; det lärar icke vara avsett att denna skälighetsbedömning skall kunna bli föremål för högsta domstolens granskning. Om i det särskilda fallet styrelsens beslut att förvägra inträde eller utesluta någon ur samfundet grundats därpå att dispens ansetts erforderlig men icke böra beviljas, kan den med beslutet missnöjde icke få beslutet rubbat med mindre han visar, att beslutet icke tillkommit i behörig ordning eller att sådana förhållanden förelegat att dispens över huvud icke erfordrats. Likaså kan ett beslut, varigenom dispens beviljats, ej på talan av justitiekanslern ändras på den grund att tillräckliga skäl för dispens ej förelegat.

Uppenbarligen kan det mången gång vara svårt att avgöra om en verk-

samhet för annans räkning är att beteckna såsom tjänst eller alltså om den är av sådan art, att en advokat icke får utöva densamma utan medgivande av samfundets styrelse. Det är naturligt att advokat, som önskar åtaga sig en ny arbetsuppgift, i dylika tveksamma gränsfall underställer frågan styrelsens prövning, även om han själv anser sig av lagen oförhindrad att utan tillstånd utöva den nya verksamheten. Om nu styrelsen vid sin prövning kommer till motsatt uppfattning och tillika beslutar att vägra dispens, kan advokaten enligt förslaget icke få den underställda frågan omprövad av högsta domstolen annat än om han genom att trotsa styrelsens beslut nödgas denna att utesluta honom ur samfundet. Det kunde ifrågasättas om icke till undvikande av en dylik för advokatens yrkesverksamhet äventyrlig omgång möjlighet borde beredas honom att föra saken till högsta domstolen på ett tidigare stadium, genom besvär över styrelsens beslut i den underställda frågan. Sannolikt skulle emellertid den tänkta klagorätten icke bliva av större betydelse. Det kan nämligen med skäl antagas, att i omnämnda tveksamma fall den nya arbetsuppgiften i allmänhet är av den art att styrelsen, om den finner tjänst föreligga, saknar anledning att vägra dispens. Och där så undantagsvis blir fallet lärer advokaten vara oförhindrad att i vanlig ordning vid allmän domstol väcka talan rörande beslutet under åberopande att styrelsen överskridit sin befogenhet. Med hänsyn till vad nu anförts synas tillräckliga skäl ej föreligga att införa en klagorätt utöver den i 8 § medgivna.

Ehuru förslagets innebörd i de avseenden som här berörts icke kommit till otvetydigt uttryck i lagtexten, anser sig lagrådet likväl icke böra hemställa om mera uttömmande regler härutinnan. Lagrådet utgår härvid från att Kungl. Maj:t kommer att tillse att, i den mån det finnes erforderligt, bestämmelser, kompletterande lagtexten, inflyta i stadgarna för samfundet.

9 KAP.

8 §.

Lagrådet:

I motiven under denna paragraf uttalas att beträffande vite i rättegång syntes, i likhet med vad nu i praxis torde iakttagas, böra gälla att föreläggande för juridiska personer skall avse de fysiska personer, som äro att anse såsom ställföreträdare eller, därest omständigheterna sådant föranleda, någon av dem. Enligt lagrådets mening är det emellertid mest förenligt med vitets karaktär av tvångsmedel att rätten får fritt bestämma om föreläggandet skall riktas omedelbart mot den juridiska personen eller mot dess ställföreträdare eller mot båda. Valet mellan dessa vägar bör få bero på vad som bäst lämpar sig med hänsyn främst till intresset att snabbt ernå önskad effekt. Härvid bör bland annat uppmärksammas att, om föreläggandet riktas mot den juridiska personen, dennas ofta starkare ekonomiska ställning kan beaktas vid bestämmandet av vitets storlek och att olägenheter, för-

knippade med personväxling bland ställföreträdare, undvikas. Däremot får naturligtvis den allmänna regeln, att utdömt vite kan vid bristande tillgång övergå till frihetsstraff, icke någon tillämpning under angivna förutsättning. Nämnda straffrättsliga drag hos vitet är dock icke något konstitutivt hos detta tvångsmedel. Det saknar ju också helt betydelse där vitesbeloppet kan uttagas, och endast i sådana fall kan överhuvud bliva tal om att vända sig direkt mot den juridiska personen. Då åt bestämmelserna om vite givits en avfattning som icke hindrar en tillämpning i överensstämmelse med den ståndpunkt lagrådet här intagit, föranleda desamma icke någon erinran.

10 KAP.

3 och 4 §§.

Lagrådet:

Ehuru det lär vara åsyftat att bestämmelserna i dessa paragrafer skola vara tillämpliga även å juridiska personer, har detta icke kommit till klart uttryck vid lagtextens utformning. Ett förtydligande härutinnan synes därför vara önskvärt.

8 §.

Lagrådet:

Den i förevarande paragraf upptagna forumbestämmelsen avser endast talan mot den som utfört den skadegörande handlingen. Såsom av motiveringen framgår, kan mot annan än den skadevällande talan i saken väckas vid domstolen i gärningsorten endast om talan samtidigt föres mot den skadevällande. Enligt 10 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik och 7 § lagen den 26 maj 1922 angående ansvarighet för skada i följd av luftfart kan däremot tvist om skyldighet att ersätta uppkommen skada, även om talan riktas uteslutande mot annan än den företagit den skadegörande handlingen, upptagas av allmän underrätt i den ort där olycksfallet inträffat. Starka skäl tala för att uppställa en motsvarande forumregel i andra likartade fall, t. ex. då ersättningsanspråk jämlikt lagen den 12 mars 1886 riktas mot järnvägs innehavare. Någon anledning synes ej föreligga att stanna vid de fall, då tredje mans ansvarighet inträder omedelbart på grund av lag. Även då hans ersättningskyldighet beror t. ex. på en tagen försäkring, bör talan mot honom kunna instämmas till gärningsortens forum. Vad här förordats torde enklast kunna vinnas på det sätt att i anslutning till terminologien i 22 kap. 4 § i lagtexten anges, att varje ersättningsanspråk *i anledning av* skadegörande handling kan väckas vid rätten i den ort där handlingen företogs.

Då det i vissa fall kan vara föremål för tvekan inom vilken domstols domvärjo en skadegörande handling skall anses hava företagits, synes det vara lämpligt att, i likhet med vad i 19 kap. 1 § första stycket föreslås, medgiva valrätt mellan domstolen i den ort där själva handlandet ägt rum och domstolen i den ort där den omedelbara effekten av handlandet uppkommit.

13 §.

Lagrådet:

För det fall att två eller flera äro skyldiga att solidariskt utgiva ersättning för rättegångskostnad föreslås i 18 kap. 11 § och 31 kap. 7 §, att rätten skall äga befogenhet att bestämma, hur kostnaden skall av dem slutligen bäras. Därest frågan om ersättningskyldighetens fördelning icke prövas i samband med avgörandet av det mål, vari kostnaden uppstått, kan särskild rättegång föras därom. De skäl som föranleda, att en specialregel gives om forum för tvister angående ombudsarvode eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång, kunna ock åberopas till stöd för att samma forumregel bör gälla i mål om fördelning av rättegångskostnad. Lagrådet hemställer därför, att tillämpningsområdet för 10 kap. 13 § utvidgas i enlighet med vad nu sagts.

14 §.

Lagrådet:

Ehuru förslaget allmänna ståndpunkt i fråga om kvittning torde få anses vara, att yrkande om kvittning ej är en talan — från regeln i 13 kap. 4 § att talan skall väckas genom stämning har sålunda ej upptagits något undantag för kvittningsyrkande — utan ett försvarsmedel, innehåller sista stycket av förevarande paragraf en regel om forum för kvittningsyrkande, och i kapitlets följande paragrafer behandlas sådant yrkande såsom en talan. Tydligast framgår detta av 17 § andra stycket.

Den i 14 § sista stycket upptagna forumregeln är särskilt av intresse, såvitt därigenom avses yrkande om kvittning med fordran, för vilken ett s. k. absolut forum skall gälla. Den föreslagna bestämmelsen synes, bortsett från ett speciellt fall som tillsvidare lämnas därhän, härutinnan innebära, att kvittningsyrkandet får framställas dels vid den domstol som är absolut forum dels ock vid en domstol som är överinstans i förhållande till denna. Då emellertid förslaget nyssnämnda systematik medför att 17 § första stycket är tillämpligt även på kvittningsyrkanden och sistnämnda stycke alltså gör inskränkning även i regeln om kvittning i 14 §, lärer följden bliva att, oaktat vad i 14 § sista stycket föreslås, kvittningsyrkande på grund av en till ett absolut forum hörande fordran ej kan framställas annat än vid detta forum och således ej i en överinstans till denna domstol. Detta resultat synes också sakligt motiverat, enär den synpunkt som ligger till grund för att lagen gör vissa fora till absoluta ej kan anses tillgodosedd, om yrkande finge framställas omedelbart i överinstans.

För det ovan åsyftade specialfallet, vilket är av utomordentligt ringa praktisk vikt, skulle emellertid 14 § sista stycket hava betydelse, emedan det innebär en längre gående inskränkning i kvittningsrätten än den 17 § uppställer. Sistnämnda paragraf utgör nämligen ej hinder för att om hovrätt är absolut forum för en motfordran, denna åberopas till kvittning, då målet efter fullföljd kommer till hovrätten. Men då hovrätten ej ägt döma över *genkär omål* angående en sådan fordran, kan enligt 14 § sista stycket kvittning ej yrkas i hovrätten. Huruvida ett sådant resultat är önskvärt sy-

nes diskutabelt; i varje fall bör denna ståndpunkt ej vidhållas, om den lägger hinder i vägen för en förenkling av förslagets bestämmelser i förevarande ämne.

Utan annan saklig ändring än den sist berörda synes en sådan förenkling kunna ernås, om man avstår från att i detta kapitel behandla kvittning som en talan och inskränker sig till ett stadgande av innebörd att tvist i anledning av yrkande om kvittning ej må upptagas av domstol, som enligt 17 § första stycket ej ägt upptaga talan om utdömande av den till kvittning åberopade fordringen. Sista stycket i 14 § skulle då utgå. Första stycket i 17 §, vari någon ändring ej erfordras på grund av vad nu anförts, komme ej att gälla kvittningsyrkande, vilket särskilt med avseende å punkt 7 vore en fördel. I andra stycket av 17 § skulle föreskriften att fråga om kvittning må upptagas i högre rätt utgå; detta kan ske utan olägenhet, då tillräckligt tydliga bestämmelser härom finnas i 50 kap. 25 § och 55 kap. 14 §. Slutligen borde såsom ett sista stycke i 17 § införas den föreslagna nya bestämmelsen om kvittning.

17 §.

Lagrådet:

För närvarande gälla särbestämmelser, enligt vilka Svea hovrätt är ensam behörig att upptaga vissa tvistemål. Oberoende av om dessa bestämmelser komma att bibehållas kan man förutse, att denna hovrätt även efter processreformens genomförande kommer att utgöra specialforum för vissa slag av tvistemål. Bland annat må uppmärksammas, att då enskilt anspråk på grund av tjänstefel utan samband med åtal göres gällande mot ämbetsman för vilken Svea hovrätt är särskilt angivet tjänsteforum, såsom vattenrättsdomare med flera, mål härom enligt förslaget är att behandla såsom tvistemål. De fall då sålunda viss överrätt är enligt lag ensam behörig att upptaga tvisten synas i det hänseende varom 17 § handlar böra jämföras med sådana, i vilka viss underrätt är ensam behörig. Enklast sker detta genom att i första stycket 2 av förevarande paragraf »underrätt» utbytes mot »domstol».

Angående innebörden av punkt 3 i 17 § första stycket uttalas i motiven att häradsrätt, beträffande vilken förordnande meddelats enligt lagen den 4 juni 1937 om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål, torde utan uttryckligt stadgande böra i det avseende, varom här vore fråga, anses likställd med rådhusrätt. Vad sålunda åsyftas skulle tydligare framgå av lagtexten, om punkt 3 angives avse det fall att tvist, som enligt lag må upptagas allenast av rådhusrätt eller vissa häradsrätter, väckes vid annan domstol.

Den i andra stycket föreslagna bestämmelsen att på grund av vad i detta kapitel stadgas talan ej må väckas vid domstol av annan ordning än den som för tvistens upptagande är i lag föreskriven har betydelse med avseende å 13, 14 och 16 §§. Såvitt 13 § angår innebär detta att en tvist angående ombudsarvode eller dylikt, som hänför sig till ett av hovrätt eller högsta domstolen omedelbart upptaget mål, ej må väckas i dessa domstolar. Följden härav kan bliva att tvisten icke kan komma under bedömande av någon

domstol som handlagt målet. För att undvika ett sådant resultat synes 13 § böra undantagas från hänvisningen i 17 § andra stycket.

20 §.

Lagrådet:

Enligt motiven skall första stycket tolkas så, att hovrätt i anledning av klagan över beslut, varigenom underrätt avgjort frågan om sin behörighet, äger att förvisa målet till den underrätt, som är behörig, därest något avgörande om denna underrätts kompetens ej förut skett eller allenast underrätten själv förklarat sig obehörig genom beslut, som vunnit laga kraft. Har åter högre rätt genom beslut som äger laga kraft förklarat sistnämnda underrätt obehörig, skall detta beslut respekteras av hovrätten, och för att vinna rättelse måste parten *antingen* fullfölja talan till högsta domstolen, som då äger att utan avseende å föreliggande lagakraftätagande beslut förvisa målet till rätt domstol, *eller* låta hovrättens beslut vinna laga kraft och därpå enligt paragrafens andra stycke påkalla hänvisning hos högsta domstolen.

Att sålunda vid hovrätts prövning ett lagakraftätagande beslut av överinstans skall vara för hovrätten mera bindande än sådant beslut, meddelat av underrätt, kan näppeligen utläsas av lagtexten. Lagrådet hemställer förty, att i första stycket upptages föreskrift om att hovrätt ej må meddela där avsedd hänvisning, om den rätt, som finnes behörig, av hovrätt eller högsta domstolen förklarats obehörig.

11 KAP.

Lagrådet:

Förslaget läser utgå ifrån att vad som stadgas om part i regel skall gälla om ställföreträdare. I enlighet härmed kan exempelvis ställföreträdaren, ensam eller jämte parten, höras under sanningsförsäkran, ehuru 37 kap. icke innehåller något därom. I vissa fall skola enligt särskilda bestämmelser andra regler gälla. Sålunda skola enligt 5 § i detta kapitel, om för part finnas flera ställföreträdare, icke samtliga i fråga om plikten att iakttaga personlig inställelse utan vidare likställas med part. Ett liknande fall återfinnes i 36 kap. 3 §. I andra fall kan av visst stadgande indirekt slutas, att ställföreträdare skall behandlas på annat sätt än part. Då sålunda i 18 kap. 7 § bestämmes, att parts ställföreträdare kan förpliktas att ersätta motpart viss rättegångskostnad, följer därav, att ställföreträdare i allmänhet icke är personligen ansvarig för rättegångskostnad. Av det sagda framgår, att då i 11 kap. 5 § stadgas, att föreskrifterna om parts skyldighet att infinna sig personligen också gälla ställföreträdaren, detta icke får betraktas såsom en undantagsregel.

I klarhetens intresse synes förslagets allmänna ståndpunkt rörande ställföreträdarens ställning böra komma till uttryck i lagtexten. I enlighet härmed förordas, att efter 4 § i kapitlet upptages en föreskrift om att vad i lagen finnes stadgat om part skall gälla även parts ställföreträdare, där ej an-

nat uttryckligen angivits eller eljest är uppenbart. Iakttages detta, förändras därav en ändring i 5 § andra stycket i detta kapitel, varjämte kapitlets rubrik torde böra avfattas så, att det framgår att kapitlet handlar jämväl om ställföreträdare.

4 §.

Lagrådet:

I syfte att exemplifiera tillämpningen av denna paragraf anför processlagberedningen i sina motiv, att av ombud, som uppträder för ett aktiebolag, ej bör krävas bevis, att bolaget är registrerat och att den som utfärdat fullmakten är därtill behörig i sådana fall då fråga är om ett för rätten känt bolag och om en känd firmatecknare för detta. Med exemplet torde vara avsett att utmärka att enligt beredningens mening redan den omständigheten att ett särskilt bildat rättssubjekt är helt okänt för rätten kan utgöra tillräckligt skäl att kräva fullständiga legitimationshandlingar. Detta synes ock vara riktigt. En sådan åtgärd kan alltså vara befogad utan att, såsom det heter i lagtexten, »anledning förekommer att brist är för handen». Ett lämpligare uttryck för den tanke som ligger till grund för förslaget i denna del synes kunna vinnas genom att den sats, där de citerade orden influtit, utbytes mot satsen: med mindre särskild anledning förekommer.

5 §.

Lagrådet:

I det nuvarande tvistemålsförfarandet utnyttjas endast i ringa omfattning parternas personliga hörande inför rätta såsom medel till målens utredning. Häri ligger otvivelaktigt en av de största svagheter i vår civilprocess; dess botande måste betraktas som en av reformens huvuduppgifter.

Ehuru det enligt förslaget är tillåtet att bevisfrågorna upptagas till prövning i samtliga instanser, är det naturligt att möjligheten att förebringa ny utredning i högsta domstolen måste bli starkt begränsad (jfr 55 kap. 14 §); hovrättsförfarandet erbjuder, praktiskt taget, det sista tillfället att avhjälpa brister i utredningen. Från denna utgångspunkt måste frågan om skyldighet för part att infinna sig personligen bedömas. Sker så, lär det svårligen kunna bestridas att det är av stor vikt att parterna, därest de äga kunskap om de för målets prövning relevanta sakförhållandena, äro personligen tillgängliga ej blott i underrätten utan jämväl i hovrätten.

Den beträffande underrättsförfarandet föreslagna bestämmelsen att part skall infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen, är ur den ovan angivna synpunkten fullt tillfredsställande. Enligt uttalande i motiven (sid. 519—20) synes det vara avsett att samma grunder skola följas även i vadförfarandet. Förevarande paragraf innehåller emellertid att part skall vara skyldig att infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätt — liksom i högsta domstolen — endast om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. Denna regel överensstämmer i sak med vad för närvarande be-

träffande underrättsförfarandet stadgas i 15 kap. 1 § rättegångsbalken, ett stadgande som ju i praxis visat sig mycket ineffektivt.

Då det sålunda föreslagits att det strängare utkrävandet av parternas skyldighet att infinna sig personligen skulle begränsas till underrätten, synes ej hava tillräckligt beaktats den betydelsefulla uppgift, som i det nya förfarandet skall tillkomma även hovrätten med avseende å målens utredning. Sakligt sett tala starka skäl för att gränsen drages ej mellan underrätt å ena sidan och de högre instanserna å den andra utan mellan underrätt och hovrätt å ena sidan och högsta domstolen å den andra. När enligt förslaget inställelseplikten inskränkes redan i hovrätten, anföres såsom skäl härför främst att parts personliga närvaro i hovrätten vållar honom vida större kostnader och besvär än vid underrätten. Detta är i många ehuru långt ifrån alla fall riktigt, men lär ej kunna undgås, om man vill bereda hovrätten erforderlig utredningsmöjlighet. Hovrätternas uppdelning och anordningen med hovrättsting äro för övrigt ägnade att minska olägenheterna. För att lindra inställesekostnaderna för fattiga parter synes vidare — jfr riksdagens skrivelse år 1937 nr 192 och beredningens motiv sid. 362 — böra övervägas att, såsom redan gäller beträffande tilltalad i brottmål, låta förmånen av fri rättegång omfatta även kostnad för parts personliga inställelse i hovrätt. Såsom ännu ett skäl för förslaget ståndpunkt anföres att man torde kunna utgå från att parts personliga kännedom om omständigheterna i målet blivit utnyttjad redan i underrätt och att jämväl överrätterna kunna draga visst gagn därav. Därvid är dock att märka, att parts utsaga, där den ej avgivits under sanningsförsäkran, enligt 6 kap. 7 § ej må antecknas i underrättens protokoll med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Och även om utsagan antecknats, är en föredragning av protokollet ej av samma värde för hovrätten som den omedelbara tillgången till parten. Slutligen anföres till stöd för förslaget, att målet i regel bör i överrätten vara i det skick att domstolen av handlingarna bör kunna utröna, om parts personliga närvaro är av nöden. Även om detta mången gång låter sig göra, skall det säkerligen ofta visa sig, att huvudförhandlingens förlopp icke kan på förhand beräknas och att underlåtenhet att inkalla part kommer att leda till att viktiga omständigheter bliva ouppklarade. En annan sak är att den begränsning av själva tvisten, som ofta inträder vid fullföljd till högre rätt, kan göra det möjligt att avstå från parts hörande.

Den ståndpunkt förslaget intager i denna fråga innebär att part jämlikt 35 kap. 13 § har större möjlighet att i hovrätten framkalla nytt förhör med vittne än med motparten, ett förhållande som knappast kan anses följderiktigt. Särskilt anmärkningsvärt synes det vara att den mindre stränga inställelseplikten skall gälla även i de mål, som hovrätten jämlikt 2 kap. 2 § har att upptaga såsom första och enda instans.

På grund av vad nu anförts hemställer lagrådet, att den för parts skyldighet att infinna sig personligen vid huvudförhandling i underrätt föreslagna regeln göres tillämplig även på huvudförhandling i hovrätt. Om så-

lunda underrätt och hovrätt bliva principiellt likställda i förevarande hänseende, kan dock förväntas att hovrätt i det fylligare material för bedömningen, som står den till buds, oftare kan finna stöd för ett antagande att partens personliga närvaro saknar betydelse för utredningen.

Beträffande paragrafens avfattning synes det riktigare, att bestämmelserna få karaktären icke endast av normer för parts skyldighet att infinna sig utan även av regler för när domstol har att inkalla part personligen. Därigenom skulle tydligare framgå, att det är på domstolen det ankommer att pröva huruvida omständigheter som grunda inställelseplikt äro för handen.

Vad i sista punkten av första stycket stadgas torde såsom självklart kunna utgå.

12 KAP.

5 §.

Lagrådet:

Enligt denna paragraf skall rätten, såframt ombud visar oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller eljest finnes olämplig, avvisa honom såsom ombud i målet. Är ombudet icke advokat, kan rätten i samband med avvisningsbeslutet för viss tid eller tills vidare förklara honom obehörig att brukas såsom ombud vid den rätten. När åter en advokat avvisats såsom ombud, ankommer det på advokatsamfundets styrelse, hos vilken rätten skall göra anmälan angående ombudets förhållande, att vidtaga de åtgärder som enligt 8 kap. 7 § må finnas påkallade. Starka skäl tala för att advokaten, i avvidan på att styrelsen fattar beslut i anledning av anmälningen, må kunna förklaras obehörig att uppträda såsom ombud inför den rätt som avvisat honom. Särskilt gäller detta i sådana fall då advokaten uppsåtligen förfarit oredligt och på den grund måste bliva utesluten ur samfundet. Lagrådet hemställer om ändring av förslaget i angiven riktning.

11 §.

Lagrådet:

Det i andra punkten beträffande enskilda juridiska personer uppställda kravet att protokollsutdrag skall vara styrkt av den som fört protokollet kan i vissa fall, såsom då protokollföraren avlidit eller flyttat till annan ort, vålla hinder eller omgång. Då protokollföraren utsetts till ombud, vilket ej torde vara ovanligt, är det mindre lämpligt att han skall styrka utdragets riktighet. Det hemställs förty, att någon särskild form för bestyrkandet icke stadgas.

12 §.

Justitierådet Lawski:

I svensk praxis har, om ock utan uttryckligt stöd i lag, åtminstone sedan 1790-talet använts fullmakter ställda till innehavaren. I förslaget förbjödes dylik fullmakt, framför allt av det skälet att den lätt kan missbrukas

genom att den kommer i händerna på någon, som parten ej önskar hava såsom ombud. Därjämte göres gällande, att även med hänsyn till fullmaktens återkallande fullmakt för innehavaren kan medföra olägenheter.

Därest man verkligen genom att förbjuda innehavarefullmakter skulle kunna vinna garanti för att part aldrig företrädes av annan än av honom själv godkänt ombud, skulle däri otvivelaktigt legat ett starkt skäl för det föreslagna förbudet. Någon sådan garanti föreligger emellertid alls icke. Även en till viss person ställd fullmakt, som ger ombudet substitutionsrätt, innebär samma risk som innehavarefullmakter för att ett av parten ej önskat ombud kommer att företräda honom. Jag frånser den möjligheten, att en innehavarefullmakt obehörigen fränhänts rättsinnehavaren och därefter användes av en alldeles ovidkommande person. En dylik möjlighet saknar praktisk betydelse redan på den grund att den obehörige innehavaren ej kan begära något arvode. Icke heller lär man behöva i praktiken räkna med det fall, att någon som av misstag fått fullmakten i sina händer, »i god tro» uppträder såsom ombud. Medan sålunda någon praktisk fördel ej vinnes genom innehavarefullmaktens avskaffande, skulle därav förmedlas vissa praktiska olägenheter. Då part i brådskande fall vill insända en fullmakt till en advokatbyrå kan det inträffa, att den advokat, på vilken han vill ställa fullmakten, är bortrest. Parten riskerar, om innehavarefullmakten ej duger, ett måhända onödigt uppskov. Möjligen kan parten genom att lämna platsen för ombudets namn tom i en fullmakt på en omväg vinna den fördel, som är förenad med innehavarefullmakter, men ett dylikt kringgående kan ju ej gärna anses önskvärt. Det bör i detta sammanhang påpekas att med hänsyn till att innehavarefullmakter äro mycket vanliga det trots ett förbud, om förslaget i denna del lagfästes, säkerligen skall dröja ganska lång tid innan allmänheten kommer att iakttaga förbudet. Uppskov komma alltså att i ej obetydlig utsträckning förmedlas av detsamma.

Vad till sist beträffar svårigheten att återkalla innehavarefullmakter synes betydelsen därav ej böra överdrivas. Det står ju alltid part öppet att låta återkalla fullmakten inför rätten i motpartens närvaro, även om fullmakten ej återställes till parten.

På grund av det anförda hemställer jag, att paragrafen måtte ändras i enlighet med vad sålunda anförts.

15 och 16 §§.

Lagrådet:

Det torde saknas anledning att förbjuda andra inskränkningar i ombuds behörighet än sådana som äro olägliga ur processuell synpunkt. Föreskrift av part att ombudet ej må uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad kan ej hänföras till dessa men har likväl ej i förevarande paragraf upptagits bland tillåtna inskränkningar. Visserligen kan enligt förslaget från ombudets behörighet undantagas befogenheten att söka verkställighet av rättens dom, och om så sker, kan ombudet, såsom i motiven på-

pekas, ej ens begära verkställighet i fråga om rättegångskostnad. Däremot skulle parten ej kunna hindra att ombudet med för parten bindande verkan uppbär rättegångskostnad, som motparten frivilligt betalar. Särskilt i den mån kostnadsersättningen gäller tid innan ombudet anlitats, synes förbudet mot att i omförmälda avseende inskränka fullmakten icke motiverat. Lagrådet hemställer om sådan ändring av 15 § att inskränkning i ombuds behörighet må ske jämväl såvitt angår rätten att uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad.

I överensstämmelse med vad som torde kunna betraktas såsom gällande rätt uppställer förslaget den regeln, att om en fullmakt innehåller en icke tillåten inskränkning i ombudets befogenhet, ombudet skall anses sakna behörighet att företräda parten. I förslaget stadgas därför, att parten i detta fall skall erhålla föreläggande att avhjälpa felet.

Såsom beredningen påpekat, föreligga här för lagstiftaren två möjligheter, antingen att inskränkningen betraktas såsom betydelslös eller att fullmakten anses ogiltig. Då beredningen föredragit det senare alternativet, åberopas i första hand såsom skäl, att det synes oegentligt att lagen medger ombud en behörighet, som parten icke avsett att förläna honom; därjämte anmärkes, att svårighet kan uppstå att skilja en fullmakt med långt gående inskränkningar från en fullmakt att vidtaga särskild åtgärd i rättegången. Av dessa skäl är det förra uppenbarligen av rent teoretisk art. Har part i okunnighet om lagens stadganden gjort en otillåten inskränkning i fullmakten, är det mycket litet sannolikt, att han vill anlita det av honom valda ombudet endast om han får göra inskränkningen i fullmakten. Praktiskt sett kommer han därför att alltid fränfalla inskränkningen, och den föreslagna bestämmelsen skulle därför endast bereda honom ett onödigt besvär. Och har parten åter i syfte att vinna uppskov medvetet gjort en olaglig inskränkning, bör lagen ej medverka till att han lyckas i sitt uppsåt. Den svårighet, som beröres i det senare av beredningens skäl, kan näppeligen betraktas såsom avgörande. Å andra sidan skulle, på sätt beredningen själv antytt, vissa praktiska fördelar vinnas genom att laga verkan fränknes inskränkningen. Framför allt blir det då möjligt att utan uppskov fortsätta handläggningen och avgöra målet. Vidare undkommer man den inkonsekvens, som med förslaget skulle uppstå emellan behandlingen av sådana otillåtna inskränkningar, som endast hava karaktären av instruktioner, och behandlingen av sådana, som verkligen avse att gentemot rätten och motparten inskränka fullmaktens omfång. En viss tvekan kan också, om förslaget godtages, uppstå om verkan av att en instruktion av nyss nämnd art kommer till rättens eller motpartens kännedom. Att 11 § i lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område ej är direkt tillämplig på rättegångsfullmakt, är otvivelaktigt. I vad mån en analogisk tillämpning därav är tillåten, så att en inskränkning skulle gälla mot rätten och motparten, om de insett eller bort inse, att ombudet överskridit sin befogenhet, är måhända ej alldeles klart.

I moderna processordningar har det nu behandlade spørsmålet i allmänhet lösts så, att otillåten inskränkning förklarats vara utan verkan (se tyska civilprocesslagen § 83, österrikiska civilprocesslagen § 32 och norska civilprocesslagen § 48).

Med hänsyn till det anförda föreligga enligt lagrådets mening övervägande skäl för att låta även den svenska processlagstiftningen ansluta sig till sistnämnda mening. Det hemställes därför, att i 15 § efter första punkten intages föreskrift om att annan än där angiven inskränkning är utan verkan och att vad 16 § innehåller om verkan av icke tillåten inskränkning måtte utgå.

22 §.

Lagrådet:

Av den här givna föreskriften att om rättegångsbiträde skall gälla vad i 2—5 §§ i kapitlet stadgas måste den slutsatsen dragas, att övriga bestämmelser i kapitlet sakna tillämpning. Detta lärers också vara riktigt, dock med den modifikationen att grunderna för 17 § uppenbarligen måste tillämpas. Enligt beredningens mening är man berättigad att antaga att om biträde i parts närvaro företar en rättegångshandling utan att parten framställer någon erinran däremot, handlingen är att betrakta såsom godkänd av parten och således är för honom bindande. Då det synes tvivelaktigt, om en sådan presumtion under alla förhållanden är möjlig utan uttryckligt stadgande, hemställes att — i överensstämmelse med vad som skett i tyska (§ 90) och norska (§ 51) civilprocesslagarna — i paragrafen upptages föreskrift, att rättegångshandling, som företagits av parts rättegångsbiträde, skall anses vara av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot.

13 KAP.

1 §.

Lagrådet:

För att talan om periodiskt återkommande prestationer skall kunna upptagas, kräves enligt förslaget — förutom att tiden för fullgörande av någon av dem inträtt — tillika, att prestationsskyldigheten icke beror av redan lämnat eller framtida vederlag. Att för alla fall uppställa ett ovillkorligt krav på vederlagsfrihet är emellertid näppeligen påkallat. Hinder synes sålunda icke böra möta för domstol t. ex. att på grund av avtal om olycksfallsförsäkring utdöma en livränta till den som efter olycksfall blivit invalid eller att bifalla mot en arbetsgivare förd talan på fullgörelse av framtida pensionsförmåner åt någon som efter slutad anställning äger rätt till pension. En fullgörelsetalan som avser utgivande av livränta eller pension torde ehuru vederlag utgått böra likställas med de fall som särskilt nämnts i motiven till förevarande paragraf, nämligen fullgörelse av underhållsskyldighet av familjerättslig natur eller på grund av olycksfall. Framhållas må ock, att bestämmelsen i 13 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å

motorfordon uppenbarligen bygger på den förutsättningen att anstalt, som mot vederlag meddelat sådan försäkring, kan förpliktas att i form av livränta utgiva ersättning till den som skadats i följd av trafik med motorfordon. Det hemställs om en jämkning i enlighet med vad här sagts.

14 KAP.

7 §.

Lagrådet:

För tillämpning av de i 1—6 §§ i detta kapitel givna reglerna om förening av tvistemål torde det av praktiska skäl vara nödvändigt att uppställa såsom förutsättning icke blott att — såsom det i lagtexten heter — samma domstol är behörig utan även att målen väckts vid samma domstol. Att åt bestämmelsen i förevarande paragraf skall givas en sådan tolkning lärer jämväl vara avsett. I syfte att undanröja varje möjlighet till tvivel om den rätta tolkningen hemställer lagrådet om ett förtydligande av lagtexten.

15 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Om överexekutor ställer under skingringsförbud lös egendom, som befinner sig i tredje mans besittning, kan tillika enligt 180 § utsökningslagen förbud meddelas denne att utgiva egendomen. När enligt förslaget skingringsförbud utfärdas av rätten, bör det ock ankomma på rätten att meddela beslut rörande sådant kompletterande förbud att utgiva egendomen varom nu nämnts. Uttryckligt stadgande härom bör inflyta i förslaget, lämpligen såsom ett tredje stycke i denna paragraf.

2 §.

Lagrådet:

Det är icke uteslutet att, sedan reseförbud upphört att gälla, nya omständigheter inträffa som giva fog för att sådant förbud ånyo meddelas, såsom exempelvis då ställd säkerhet visat sig sakna värde. Av lagtexten framgår icke fullt klart, om det är avsett att reseförbud skall kunna sålunda meddelas mer än en gång i samma mål och huru för sådant fall den stadgade tidsbegränsningen för reseförbud skall förstås. Lämpligen bör i sistnämnda hänseende gälla att reseförbud icke får i samma mål räckas under längre tid än sammanlagt tre månader. Lagrådet hemställer om en förtydligande jämkning av första stycket andra punkten i förevarande paragraf, förslagsvis så att där utsäges, att reseförbud skall gälla från den dag det delgavs motparten och att reseförbud, ändå att flera beslut därom meddelats i målet, ej må sammanlagt gälla mer än tre månader.

7 §.

Lagrådet:

Icke förfallen del av arrende, hyra eller ränta av fast egendom torde såsom endast en åtföljd till egendomen icke kunna göras till föremål för kvarstad utan stöd av uttrycklig bestämmelse. I utsökningslagen har detta fall också särskilt redovisats med angivande av den speciella form kvarstaden här måste få: överexekutor tillsätter en syssloman att uppbära medlen och låter kungöra den betalningsskyldige förbud att utgiva något till annan än denne. Om man vill giva även domstol befogenhet att meddela sådan kvarstad — och det finnes ju icke någon anledning att i avseende å vad som må läggas under kvarstad göra skillnad mellan rätten och överexekutor — bör således uttrycklig bestämmelse härom lämnas. Det synes vara avsett att, om rätten beslutar kvarstad som nu nämnts, förordnandet av syssloman skulle såsom en verkställighet av kvarstadsbeslutet tillkomma överexekutor på grund av den hänvisning till utsökningslagen som i 7 § lämnas. Enligt lagrådets uppfattning är det emellertid här icke fråga om en verkställighet i egentlig mening. Såsom ovan antytts får kvarstadsbeslutet i detta speciella fall sitt uttryck just i att syssloman förordnas; det ena kan ej skiljas från det andra.

I enlighet med vad nu anförts hemställer lagrådet, att beträffande rättens befogenhet i förevarande hänseende upptages en bestämmelse motsvarande stadgandet i 184 § första punkten utsökningslagen.

Är synnerlig fara att fast egendom, som av överexekutor satts under skingringsförbud, genom vanvård eller annorledes i större mån försämrats, äger enligt 181 § utsökningslagen överexekutor förordna syssloman att omhändertaga och förvalta egendomen, om borgenären begär det och lämnar förskott till bestridande av nödig kostnad för egendomens förvaltning. En motsvarande befogenhet har icke enligt förslaget tillagts rätten; överexekutor skulle, även när skingringsförbud meddelats av rätten, med stöd av 7 § hava att vid behov förordna syssloman att förvalta egendomen. Icke heller i detta fall innebär emellertid förordnandet enbart en verkställighetsåtgärd. Naturligast synes vara att betrakta det som en utbyggnad på skingringsförbudet till ytterligare säkerställande av den med handräckningen åsyftade effekten, och det kan då ifrågasättas huruvida icke en uttrycklig bestämmelse erfordras, om man vill giva överexekutor en befogenhet att sålunda komplettera en av rätten beslutad handräckning. Lagrådet håller emellertid före att, om rätten meddelar skingringsförbud, det lämpligen också bör tillkomma rätten att förordna syssloman. Allrahelst när behov samtidigt yppas att meddela skingringsförbud och att tillsätta syssloman, skulle det medföra en mindre tilltalande omgång om prövningen av de båda med varandra nära förbundna frågorna lades hos skilda myndigheter. Det hemställes förty, att en bestämmelse upptages varigenom åt rätten lämnas en befogenhet motsvarande den som enligt vad ovan angivits tillkommer överexekutor.

De båda stadganden varom lagrådet nu hemställt torde kunna intagas i 7 §.

16 KAP.

2 §.

Justitierådet von Steyern:

Såsom i motiven anföres tillämpas för närvarande vid omröstning till dom den enkla regeln att, sedan eventuellt föreliggande rättegångsfrågor avgjorts, en enda votering äger rum, därvid varje ledamot avger ett votum innehållande de skäl på vilka han grundar sin mening och utmynnande i det slut målet enligt hans tanke bör få. Om därvid visar sig att pluralitet föreligger för en viss utgång, blir denna gällande som domslut, även om de ledamöter, som bilda pluraliteten, stödja sig på olika grunder. Samma metod tillämpas enligt den norska civilprocesslagen § 139. Enligt vad som uttalats inom den danska rättsvetenskapen¹ är detsamma förhållandet även i Danmark (jfr Lov om Rettens Pleje § 216).

Enligt det remitterade förslaget däremot må, då beträffande samma käromål är fråga om flera omständigheter, som var för sig äro av omedelbar betydelse för rättegången (s. k. omedelbart relevanta rättsfakta), dessa omständigheter efter sakens beskaffenhet uppställas till särskilda omröstningar, därvid ledamot, som överröstats i en votering, har att deltaga i den eller de följande. Målet avgöres därefter på grundval av det resultat, som framgått av omröstningarna om de omedelbart relevanta rättsfakta. Eventuellt kan därvid ytterligare omröstning erfordras t. ex. i fråga om storleken av det belopp, som skall utdömas.

En sådan metod kan tydligen leda till att målet får en annan utgång än som skulle blivit fallet med nuvarande förfaringssätt. Dock torde detta endast undantagsvis bliva händelsen. Däremot kan det förutses att särskilda omröstningar komma att erfordras i ett betydande antal mål; bland annat de talrikt förekommande skadeståndsmålen torde giva anledning därtill. I detta sammanhang må erinras att det — trots lagtextens avfattning — ej kan vara avsett att domstolarna skulle äga fri valrätt mellan de båda metoderna; meningen är tydligen att särskilda omröstningar skola äga rum, så snart den i paragrafen angivna förutsättningen är för handen.

Ur logisk synpunkt torde den föreslagna omröstningsmetoden vara överlägsen den nuvarande; det är onekligen mindre följdriktigt att sammanräkna vota, som stödja sig på helt olika grunder. Men det nya förfaringssättet är förenat med så avsevärda praktiska olämpor, att det kan sättas i fråga om dessa icke väga tyngre än fördelen av att i det fåtal mål, där utgången bleve en annan, erhålla ett domslut, som är logiskt oangripligt. Att proceduren är mera omständlig, är väl i och för sig ej skäl nog att avvisa förslaget. Men föga tilltalande är det, att en domare, som överröstats i en votering rörande själva saken, måste deltaga i den eller de följande och därigenom medverka till att målet får en enligt hans uppfattning oriktig utgång.

¹ Munch-Petersen: Den danske Retspleje 2 uppl. I sid. 293.

Förhållandet kan ej jämföras med det, som föreligger då en i en rättegångsfråga överröstad domare har att ingå i prövning av själva målet. Vidare kan befaras att svårigheter ej sällan skola uppkomma vid metodens tillämpning. Stundom är det vanskligt att avgöra vilka omständigheter som äro omedelbart och vilka medelbart relevanta; endast de förra få göras till föremål för särskilda omröstningar. Ej alltid är det givet huru de särskilda omständigheterna böra närmare bestämmas och avgränsas från varandra. Ofta möter ej svårighet att finna en logisk ordningsföljd, efter vilken de olika fakta böra uppställas till omröstning; i andra fall kan detta ej ske, och domen kan då bli olika alltefter den ordning som väljes. Sådana spörsmål, som de nu antydda, möta ej med nuvarande omröstningssätt. Även om man får hoppas, att efter förslaget genomförande voteringar om voteringssättet ej skola bli vanliga, lär det ej kunna undgås att åtskillig tid kommer att spillas på diskussioner i dessa skäligen ofruktbara ämnen. För att uppskov vid målens avgörande skall undgås, måste varje ledamot vara på förhand beredd att, alltefter den utgång olika tänkbara omröstningar kunna få, avgiva vota rörande alla i målet föreliggande frågor. Härigenom förorsakas ett arbete, som mången gång blir till ingen nytta. En betänklig svaghet hos den föreslagna ordningen är ock, att den är ägnad att framhäva de särskilda tvistepunkterna på bekostnad av översikt och sammanhang.

Uppenbarligen måste i förevarande hänseende ett och samma förfarande tillämpas i alla domstolar, som bestå av flera ledamöter. Den föreslagna metoden tar sikte på förhållandena inom ett kollegium av jurister. I en domstol, där nämnd har säte, synes den på grund av sin tekniskt komplicerade natur avgjort olämplig.

Vid övervägande av dessa omständigheter finner jag den föreslagna bestämmelsen icke kunna förordas, i varje fall icke såsom en allmängiltig regel. En möjlighet torde emellertid föreligga att giva bestämmelsen en mera begränsad räckvidd. Detta skulle kunna ske genom att låta förfarandet få tillämpning endast på vissa grupper av frågor, som ehuru de hos oss bruka hänföras till realitetsspörsmålen, dock stå rättegångsfrågorna nära. Hit höra spörsmål huruvida part genom preskription eller eljest förlorat sin rätt till talan och huruvida part är rätt kärke eller svarande i målet. Då det nuvarande omröstningssättet någon gång leder till otillfredsställande resultat, torde det oftast bero på att dylika spörsmål, vilka för tanken framstå som preliminära, indragas i den huvudsakliga voteringen. Då de nu antydda frågorna utan svårighet kunna särskiljas från övriga materiella frågor, bortfaller en del av de anförda betänkligheterna, om stadgandet begränsas till att gälla endast dem.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att tredje punkten i andra stycket utgår eller ersättes med ett stadgande, att särskild omröstning skall hållas angående fråga huruvida part förlorat sin rätt till talan eller huruvida part är rätt kärke eller svarande.

3 §.

Lagrådet:

För att nämndens mening skall gälla mot ordförandens torde enligt gällande rätt ej vara tillräckligt att nämndemännen ena sig om ett annat domslut än ordförandens. Därjämte fordras att nämndens ledamöter grunda sitt domslut på samma skäl. Även förslagetets ståndpunkt torde få anses vara, att samtliga nämndemän eller den föreskrivna pluraliteten inom nämnden måste ena sig om både skäl och slut, för att nämndens mening skall gälla gentemot ordförandens. Detta framgår ej klart av första styckets lydelse; det i lagtexten använda uttrycket »mening» brukas i andra stycket och i 4 § närmast såsom beteckning för endast domslutet. Lagtexten i första stycket bör därför förtydligas.

6 §.

Lagrådet:

Enligt motiven skola reglerna för omröstning i brottmål gälla, även då fråga är om att utdöma vite. För att undvika missuppfattning härom torde vad sålunda är avsett böra uttryckligen stadgas. I tvistemål kan i vissa fall bli fråga om att part eller annan skall tagas i häkte (5 kap. 9 §, 15 kap. 2 § och 36 kap. 21 §). Även vid omröstning i sådan fråga liksom i fråga om någons kvarhållande i häkte lära brottmålsreglerna böra gälla. Detsamma synes böra vara fallet, då rätten jämlikt 15 kap. 2 eller 6 § har att besluta i fråga om reseförbud. Vid omröstning om andra, mindre ingripande handräckningsåtgärder, såsom kvarstad, skingringsförbud, åtgärd som omförmäles i 15 kap. 3 eller 4 § eller hämtning, synas reglerna för omröstning i tvistemål kunna utan betänklighet användas.

Lagrådet hemställer om jämkning av paragrafen i enlighet med vad nu anförts.

17 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Såsom exempel på fall då rättegångshinder föreligger, vilket rätten självant bör beakta, har i motiven till förevarande paragraf nämnts 9 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik. En sådan tolkning av nämnda lagrum och likartade preskriptionsregler, vilka innefatta förlust av talerätt, torde icke kunna upprätthållas, åtminstone icke sedan högsta domstolen numera (se N. J. A. avd. I 1939 sid. 662) förklarat att tillämpningen av den i exemplet angivna preskriptionsbestämmelsen är beroende av invändning från gäldenärens sida.

5 §.

Justitierådet von Steyern:

Vare sig det föreslagna stadgandet i 16 kap. 2 § andra stycket tredje punkten behålles oförändrat eller, på sätt jag hemställt, utgår eller begränsas, be-

står den möjligheten att ett mål kan få olika utgång allteftersom mellandom enligt andra stycket i förevarande paragraf gives eller ej. Att så kan bli fallet om ändring ej göres i 16 kap. 2 § beror på att vad enligt sistnämnda lagrum skall bli föremål för särskilda omröstningar är varje s. k. omedelbart relevant rättsfaktum, under det att mellandomen gäller den generella frågan huruvida fullgörelseskyldighet föreligger eller ej. För att undanröja denna möjlighet till olika utgång kunde tänkas en föreskrift att även vid enhetlig dom särskild omröstning alltid skulle hållas beträffande frågan om skyldighet att fullgöra, så snart olika meningar yppas därom. Då sådana meningsskiljaktigheter äro utomordentligt vanliga bland annat i det stora antalet skadeståndsmål, skulle emellertid en sådan föreskrift i hög grad tynga förfarandet och kan därför ej förordas.

Den nu berörda möjligheten av olika utgång vid enhetligt avgörande och mellandom torde ej vara av större betydelse. Det kan nämligen antagas, att mellandom endast i ett ringa antal fall kommer att visa sig ändamålsenlig. Möjligheten innebär, att den slutliga domen kan bli ofördelaktigare för svaranden om mellandom gives än eljest skulle blivit fallet. Vid sådant förhållande torde i andra stycket böra stadgas, att sådan dom, som där avses, ej må givas mot svarandens bestridande.

7 §.

Lagrådet:

Under 3 i första stycket föreskrives, att domen skall angiva parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter, varå de grundats, jämte motpartens yttrande däröver. Det praktiska syftet med en sådan föreskrift torde vara, att av domen bör framgå vad som därigenom blivit prövat och avgjort. För att tillgodose detta syfte är en så utförlig redogörelse, som i punkten kräves, i allmänhet ej erforderlig. Tillräckligt är, att domen angiver parternas yrkanden i sak och vad som erfordras för att individualisera dessa, det vill i regel säga de omständigheter, varå yrkandena grundas. Till sådana yrkanden hänföras då tydligen jämväl t. ex. kvittningsyrkanden. Däremot erfordras ur den angivna synpunkten icke, att yrkanden av processuell art eller invändningar eller vad som yttras i anledning av yrkanden eller invändningar redovisas i domen. Om sådant skall upptagas i domen och på vilken plats det då lämpligen bör ske, kan överlätas åt domstolen att avgöra.

Vad nu förordats skulle medföra en ej oväsentlig lättnad vid domens avfattande särskilt för underrätterna. Lagrådet hemställer om jämkning i enlighet med vad nu anförts.

9 §.

Lagrådet:

Möter i tvistemål synnerligt hinder mot doms meddelande inom tid, som fastställs i denna paragraf, kan rätten låta med domen anstå så länge som påkallas av hindret. Varje gång denna möjlighet till anstånd begagnas, skall anmälan därom med uppgift om anledningen till uppskovet göras av under rätt till hovrätten och av hovrätt till Kungl. Maj:t. Liknande föreskrifter om

anmälningsskyldighet återfinnas i motsvarande bestämmelse för brottmål (30 kap. 7 §) och därjämte i 42 kap. 20 §, 45 kap. 14 §, 47 kap. 22 §, 50 kap. 13 och 22 §§, 51 kap. 13 och 22 §§ samt 53 kap. 1 och 2 §§ för sådana fall då huvudförhandling utsättes att hållas efter utgången av viss i dessa paragrafer angiven tidrymd.

För införande av anmälningsskyldighet i den form som sålunda föreslås synas tillräckligt bärande skäl icke kunna åberopas. Det kan icke vara avsett, att varje inkommen anmälan skall föranleda undersökning rörande behovet av anstånd i det särskilda fallet, utan syftet med anordningen måste vara att material skall samlas för att möjliggöra ett ingripande, så snart anledning finnes att antaga att vid någon domstol tillämpas ett uppskovssystem som står i strid mot grunderna för den nya rättegångsordningen. Sådana fall som anmärkts i motiven till 42 kap. 20 § — nämligen då underrätt på grund av anhopning av göromål tvingas att uppskjuta åtgärder som eljest kunnat företagas inom behörig tid — komma säkerligen utan uttrycklig föreskrift att bringas till hovrättens kännedom i syfte att hovrätten måtte genom förstärkning av underrättens arbetskrafter eller annan åtgärd medverka till att arbetet vid underrätten kan ordnas på ett tillfredsställande sätt. Över befarade missbruk av den rörelsefrihet, som på detta område lämnas domstolarna, torde tillräckligt effektiv kontroll kunna vinnas genom enklare anordningar än de här föreslagna, vilka bland några av dem som yttrat sig över förslaget uppfattats såsom ett oberättigat mistroende mot domarkårens goda vilja att tillämpa det nya processförfarandet i den rätta andan. En utväg som därvid erbjuder sig synes vara att låta rätten i en särskild liggare över mål, i vilka uppskov ägt rum, anteckna anledningen till uppskovet. Härutinnan erforderliga föreskrifter synas emellertid icke vara av den natur att de böra få sin plats i rättegångsbalken.

Numera lära i allmänhet domstolarnas sammanträdeslokaler och deras kanslier vara inrymda i samma byggnad. Så är förhållandet i fråga om rådhusrätterna, hovrätterna och ett stort antal häradsrätter. Åtskilliga häradsrätter hava emellertid tingsställe och kansli på olika orter, och nedre justitierevisionen, som utgör kansli för högsta domstolen, är förlagd till annan byggnad än den, där högsta domstolen sammanträder. Även efter det rättegångsreformen trätt i kraft, torde åtskilliga domstolar komma att hava sammanträdeslokal på annan ort än kansliet. Detta kommer alltid att bliva fallet, om vid sammanslagning av tingslag anordningen med flera tingsställen (1 kap. 6 §) tillämpas. De i 17 kap. 9 §, 30 kap. 7 § samt 33 kap. 12 och 19 §§ föreslagna stadgandena om anslag å rättens dörr innebära, att i dylika fall det meddelande eller den handling, varom fråga är, kommer att finnas å tingsstället men ej å kansliet. Det vill synas som om det skulle vara bättre sörjt för att meddelandet eller handlingen blir känd för vederbörande, om anslaget i stället skedde å kansliets dörr. Att föreskriva anslag på båda ställena torde vara onödigt. Bestämmelsen i 33 kap. 24 § andra stycket, som innebär att förteckning å stämningmän skall icke blott vara

tillgänglig å kansliet utan även anslås på tingsstället eller, om flera sådana finnas, på ett vart av dem, bör däremot behållas oförändrad.

14 §.

Lagrådet:

Av de beslut under rättegången, mot vilka talan skall föras särskilt, skola enligt förevarande paragraf vissa uppräknade genast gå i verkställighet. Lämpligen bör till denna grupp av beslut ytterligare hänföras beslut, varigenom rätten förordnat, att beviljad förmån av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde förordnat annan än part föreslagit. Det hemställles, att ett tillägg härom göres i andra punkten av paragrafens andra stycke. Motsvarande tillägg bör göras i 30 kap. 12 §.

15 §.

Lagrådet:

I rättssäkerhetens intresse synes såväl här som i 30 kap. 13 § böra föreskrivas, att rättelse av dom eller beslut såvitt möjligt skall antecknas jämväl å utgivna utskrifter.

19 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Då vad i sista stycket stadgas torde kunna anses innefattat i första styckets tredje punkt och således är överflödigt, bör sista stycket utgå.

9 och 10 §§.

Lagrådet:

Hänvisningarna till 1 § torde böra ändras till att gälla 1 eller 2 §. Exempel på en i lag given forumregel, som avviker från 2 §, utgör 328 § sjölagen, såvitt fråga är om brott som begåtts ombord på svenskt fartyg i utländsk hamn.

11 §.

Lagrådet:

Samma ändring som av lagrådet föreslagits i 10 kap. 20 § torde böra vidtagas i förevarande paragraf.

20 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Befogenhet att i högre rätt fullfölja talan till den misstänktes förmån bör uppenbarligen tillkomma icke blott allmän åklagare utan även särskild åklagare såsom t. ex. riksdagens justitieombudsman och riksdagens militieombudsman. För att detta skall komma till tydligt uttryck i lagtexten synes

andra punkten i första stycket av denna paragraf lämpligen kunna upptagas såsom ett tredje stycke, därvid ordet »Han» bör ersättas med »Åklagare».

6 §.

Lagrådet:

Enligt vad av motiven framgår skall allmänt åtal jämlikt förevarande paragraf äga rum, då tillräckliga skäl föreligga, att den misstänkte är straffskyldig för gärningen. Mot den, som på grund av sin sinnesbeskaffenhet icke bör dömas till ansvar, förutsättes alltså åtal icke skola väckas. Tydligt torde visserligen vara, att åklagaren kan underlåta att vidtaga åtgärd endast om det är ställt utom varje tvivel, att frihet från ansvar jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen föreligger. Eljest måste förundersökning eller åtal fullföljas åtminstone till dess det genom sådan undersökning, som avses i 6 kap. sinnessjuklagen, blivit klarlagt, att straff icke kan komma i fråga. Men även med beaktande härav synes inskränkningen i åtalsplikten beträffande sinnessjuk hava blivit för omfattande. Understundom kan det nämligen vara av behovet påkallat, att det blir fastslaget, om en sinnessjuk har begått ett visst brott eller icke. Är det uppenbart att den, som misstänkes för brott mot annans personliga säkerhet, är sinnessjuk men icke ådagalagt att han begått brottet, ehuru tillräckliga skäl till åtal föreligga, skulle sålunda den sinnessjuka rörande utskrivning från sinnessjukhus enligt 20 § sinnessjuklagen, därest förslaget antages, bliva underkastad lindrigare regler om han ej förklarats hava begått brottet än om det skett. I andra fall kan det vara av vikt att åtal sker för att befria en oskyldig från oberättigade misstankar. Med den avfattning, förevarande paragraf erhållit, torde man knappast kunna räkna med att åklagarna skola, fastän åtalsplikt ej föreligger, anse sig berättigade att åtala i de fall som här avses. Det torde därför böra uttryckligen föreskrivas att, där den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet icke kan fällas till ansvar, åtal må äga rum, om tillräckliga skäl föreligga att han begått gärningen och åtal av särskild anledning finnes påkallat.

8 §.

Justitieråden Eklund och Lawski:

Åklagare är på grund av sin tjänsteplikt skyldig att med tillbörlig skyndsamt bedriva förberedande undersökning och väcka åtal. Målsägande är däremot för brotts angivande eller åtals väckande ej underkastad annan tidsbegränsning än den som följer av strafflagens bestämmelser om åtalspreskription. För att tillgodose såväl det allmännas intresse av att ej genom onödigt tidsutdräkt processmaterialet försämras eller straffets verkställighet uppskjutes som ock den misstänktes anspråk att inom skälig tid få visshet huruvida målsäganden ämnar göra sak av brottet, föreslog processkommissionen, att korta preklusionstider skulle stadgas för målsägandens initiativ till brotts beivrande. Dessa preklusionstider skulle vara tre till antalet och gälla *dels* angivelse av brott, som åklagare endast efter angivelse må åtala, *dels* väckande av åtal för brott, som endast målsäganden äger

beivra, *dels ock* väckande av åtal, då åklagare beslutat att ej åtala. Preklusionstiderna föreslogos till sex månader och skulle löpa i de båda förra fallen från det målsäganden fick kännedom om brottet och gärningsmannen och i det tredje fallet från det han fick kännedom om åklagarens beslut.

Av de sålunda föreslagna stadgandena har processlagberedningen endast upptagit det, som avsåg väckande av subsidiärt målsägandeåtal. Att stanna härvid är tydligen av jämförelsevis ringa värde för genomförande av det ovan angivna syftet. Om på grund av svårigheten att konstatera när målsäganden fått kännedom om brottet och brottslingen eller av annan orsak de andra båda preklusionsreglerna anses icke böra införas, torde tillräckliga skäl knappast föreligga att stadga en tidsbegränsning endast för det subsidiära målsägandeåtalet. Endast i undantagsfall kan det tänkas bliva av någon egentlig betydelse för den, som misstänkes för ett brott, att för angivares åtalsrätt finnes stadgad en särskild preklusionstid, räknad från det angivaren erhållit del av åklagarens beslut att åtal ej skall äga rum. Så länge den för brottet gällande preskriptionstiden löper, måste den misstänkte räkna med möjligheten att åklagaren kommer att intaga en annan ståndpunkt. Och en målsägande, som av en eller annan anledning vill utnyttja hela preskriptionstiden, har ju endast att dröja tillräckligt länge med sin angivelse. Å andra sidan måste den föreslagna anordningen i praktiken medföra besvär och kostnader som icke stå i rimlig proportion till nyttan. En följd av bestämmelsen måste nämligen bliva att det kommer att åligga åklagare att i varje fall då en angivelse ej leder till åtal icke blott anskaffa bevis om att angivaren fått del av åklagarens beslut i anledning av angivelsen utan även att bevара detta bevismaterial till dess preskriptionstiden för det angivna brottet utgår. Slutligen må framhållas att, i den mån det må åsyftas att genom stadgandet förhindra dröjsmål med angivelse, värdet härav ej är stort; utvecklingen har redan lett därtill, att målsäganden såsom regel ej vill påtaga sig kostnaden för en rättegång och därför skyndar sig att överlämna åtalsfrågan åt åklagaren.

Då i 8 § såsom förutsättning för målsägandes subsidiära åtalsrätt fordras att han skall hava angivit brottet, torde detta delvis sammanhånga med den föreslagna preklusionsfristen, i det att åklagaren ansetts sakna anledning att delge sitt beslut med annan målsägande än den som till honom gjort angivelse. Bortfaller preklusionsregeln, synes kravet på angivelse knappast motiverat.

I anledning av vad nu anförts hemställes, att i första stycket av 8 § allenast stadgas, att målsägande ej må väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre åklagaren beslutat, att sådant åtal ej skall äga rum.

14 §.

Lagrådet:

De skäl lagrådet vid 11 kap. 5 § i fråga om tvistemål anført för en utvidgning av parts skyldighet att infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätt äga giltighet även beträffande målsägande i brottmål. Iakttat-

ges lagrådets hemställan vid nämnda paragraf, ernås genom hänvisningen i förevarande lagrum den erforderliga ändringen såvitt rörer målsägande.

Därest, på sätt lagrådet förordat, 11 kap. 5 § jämkas så, att lagrummet kommer att reglera jämväl när rätten har att ålägga part personlig inställelse, lärer av 45 kap. 15 och 16 §§ utan vidare framgå att samma normer skola iakttagas av åklagaren då han har att utfärda kallelser till huvudförhandling.

En jämkning av första stycket sista punkten blir erforderlig, om vad lagrådet hemställt under rubriken till 11 kap. iakttagas.

21 KAP.

2 §.

Lagrådet:

I överensstämmelse med vad som förordats vid 11 kap. 5 § för tvistemålsens del och vid 20 kap. 14 § beträffande målsägande torde såsom allmän regel för den tilltalades inställelse vid huvudförhandling i hovrätt böra gälla att han skall vara personligen tillstädes, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Med en sådan regel skulle väl föreskriften om obligatorisk personlig inställelse, då underrätten dömt till straffarbete eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, få mindre betydelse, men den torde dock böra bibehållas.

Liksom erinrats angående 11 kap. 5 § bör jämväl av förevarande paragraf framgå, att rätten har att meddela beslut om den tilltalades inkallande till personlig inställelse.

4 §.

Lagrådet:

Behörighet att förordna offentlig försvarare för någon, mot vilken åtal väckts, skall uppenbarligen tillkomma den domstol, vid vilken målet handlägges. Uppkommer fråga om sådant förordnande, sedan domstolen meddelat dom eller slutligt beslut i målet men innan tid för fullföljd av talan genom anslutningsvad, revisionsansökan eller besvär gått till ända, synes det vara lämpligare att frågan upptages av den domstol, som meddelat domen eller beslutet, än av den, hos vilken fullföljd av talan i målet kan äga rum. För att säkerställa att en sådan ordning kommer att tillämpas synes det vara erforderligt, att en uttrycklig föreskrift i ämnet upptages i lagen.

8 §.

Lagrådet:

Försvarare, som utses av den misstänkte, har enligt förslaget väsentligen samma ställning som ett rättegångsbiträde i tvistemål. I enlighet härmed har också i 3 § givits samma regel om sådan försvarare, som i 12 kap. 22 § meddelats om rättegångsbiträde. Offentlig försvarare har en likartad ställning.

Vid 12 kap. 22 § har lagrådet hemställt om upptagande av föreskrift att rättegångshandling, som företagits av parts rättegångsbiträde, skall anses vara av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot. I ansvarsfrågan läser en dylik regel icke utan vidare kunna tillämpas å försvarare. Denne synes nämligen åtminstone i viss utsträckning böra även mot den misstänkte företräda hans intressen, medan å andra sidan å ett av försvararen i ansvarsfrågan gjort medgivande icke torde kunna tillräknas samma verkan som om det gjorts av den misstänkte, även om denne icke gjort gensaga däremot. I fråga om enskilt anspråk bör däremot den av lagrådet beträffande rättegångsbiträde förordade regeln bliva tillämplig, och detta torde utan särskilt stadgande bliva fallet, om lagrådets nyssberörda hemställan iakttages.

22 KAP.

1, 3 och 4 §§.

Lagrådet:

För tvistemålens del upptager förslaget i 14 kap. 1 och 2 §§ den regeln, att om någon samtidigt väcker flera käromål mot samma svarande eller om samtidigt en kärande väcker käromål mot flera svarande eller flera kärande mot en eller flera svarande, målen *s k o l a* handläggas i en rättegång, såframt de stödja sig på väsentligen samma grund. Därutöver föreslås i 14 kap. 6 § att mål mellan samma eller olika parter även i annat fall må handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. Sistnämnda stadgande åsyftar, såsom i motiven framhålls, bland annat de fall då käromål, som stödja sig på väsentligen samma grund, ej väckas samtidigt eller då käromålen icke stödja sig på väsentligen samma grund men dock å likartade grunder. Tillämpningen av 6 § ankommer på rätten, som oberoende av parts yrkande kan förfara efter ty finnes lämpligt. En allmän förutsättning för kumulation är enligt 7 §, att samma domstol är behörig för målen och samma rättegångsform tillämplig. Såsom lagrådet vid sistnämnda paragraf yttrat, torde jämväl förutsättas, att målen äro anhängiga vid samma domstol.

I 22 kap. 1, 3 och 4 §§ regleras frågan om kumulation av talan om ansvar och om enskilt anspråk i anledning av brott. Av dessa stadganden hava 1 och 3 §§ avseende på det vanligaste fallet eller att målsäganden gör gällande enskilt anspråk mot den tilltalade; i 4 § första stycket åter regleras det fallet att målsäganden framställer sådant anspråk mot annan än den tilltalade. Målsägandens talan om enskilt anspråk mot den tilltalade på grund av brott må enligt 1 § föras i samband med åtal för brottet, och enligt 3 § äger rätten, om sådan talan föres i särskilt mål, förordna att talan skall upptagas till behandling i samband med åtalet. Förutsättning för sådant förordnande är att målsäganden begär målens sammanslagning och att rätten finner åtgärden lämplig. Enligt 4 § första stycket må, om

målsäganden vill mot annan än den tilltalade framställa anspråk på skadestånd eller annat dylikt i anledning av brottet, talan handläggas i samband med åtalet. Av den föreslagna lagtexten framgår ej tydligt, huruvida stadgandet är avsett att vara ett parallellstadgande endast till 1 § eller jämväl till 3 §. Är det senare åsyftat, lämnar avfattningen rum för tvekan huruvida även i detta fall, likasom i 3 §, för sammanslagning av målen fordras yrkande av målsäganden och att rätten finner åtgärden lämplig. Stadgandet torde härutöver innefatta en forumregel, varigenom skulle beredas tillfälle att vid brottmålsforum mot annan än den tilltalade framställa anspråk i anledning av brottet.

Vad först angår kumulation av ansvarstalan och målsägandens enskilda anspråk mot den tilltalade, är intet att erinra mot det i 1 § upptagna huvudstadgandet. Likaledes torde förslagets ståndpunkt vara riktig då i 3 § för sammanförande av en ansvarstalan och ett såsom särskilt mål väckt enskilt anspråk ej uppställas lika tvingande föreskrifter som de, vilka enligt 14 kap. 1 och 2 §§ skola gälla för förening av tvistemål som stödjä sig på väsentligen samma grund. Den omständigheten att principiellt olika processformer äro tillämpliga ävensom de praktiska olägenheter som kunna föranledas av ett sammanförande utgöra hinder härför. Med hänsyn till dels att mål om enskilt anspråk på grund av brott i och för sig skola hänföras till tvistemål och dels att målsäganden ansetts kunna hava intresse av att hindra en tillämpning av 29 kap. 6 § andra punkten har i förslaget ansetts nödigt att göra den civila talans införlivande i brottmålet beroende av att målsäganden framställer yrkande därom. Ett sådant betraktelsesätt saknar förvisso ej berättigande, men hänsyn bör ock tagas till att såväl den tilltalade som rätten kan hava ett välgrundat intresse av att dubbla rättegångar undvikas. En ur alla synpunkter tillfredsställande lösning synes stå att vinna, om rätten oberoende av parts yrkande erhåller befogenhet att förordna om målens förening, när skäl därtill äro. Givet är att rätten därvid har att fästa tillbörligt avseende vid parternas önsknings. Vad nu förordas står i överensstämmelse med regeln i 14 kap. 6 § om fakultativ förening av tvistemål och med vad som enligt 22 kap. 5 § skall gälla för särskiljande av ansvarstalan och talan om enskilt anspråk.

Vad därefter angår det i 4 § första stycket behandlade fallet, eller att målsäganden vill mot annan än den tilltalade framställa anspråk på skadestånd eller annat dylikt i anledning av brott, torde samma regler böra gälla som nyss förordats beträffande målsägandens enskilda anspråk mot den tilltalade. Det förhållandet att en målsägande grundar sin talan icke uteslutande på brottet utan även på någon annan omständighet t. ex. att tredje mannen i egenskap av försäkringsgivare är ersättningsskyldig, bör — såsom förslaget i 4 § första stycket ock innebär — icke utgöra hinder mot kumulation.

Skola, såsom nu förordats, samma regler gälla för all kumulation av ansvarstalan och målsägandens enskilda anspråk, oberoende av om anspråket riktas mot den tilltalade eller annan, kan detta enklast ernås genom

att 4 § första stycket utgår samt 1 § första punkten och 3 § få en lydelse som kommer även målsägandens talan mot tredje man att innefattas i dessa båda stadganden. Vad som i den föreslagna lagtexten utgör hinder häremot är uttrycket »på grund av brott». Då detta uttryck enligt förslaget terminologi lär innebära ett krav på att anspråket skall grunda sig uteslutande på brottet, bör det ersättas med den i 4 § första stycket såsom mera omfattande använda termen »i anledning av brott». En sådan ändring skulle ock stå i samklang med lagrådets hemställan vid 10 kap. 8 §. I vad 4 § första stycket innefattar en forumregel torde denna genom den föreslagna ändringen bliva obehörlig. Även 1 § innefattar nämligen enahanda forumbestämmelse, och denna bleve genom ändringen tillämplig på målsägandens anspråk, jämväl såvitt det riktas mot tredje man. Iakttages lagrådets vid 10 kap. 8 § gjorda hemställan, blir behovet av en forumbestämmelse för det i 3 § avsedda fallet ock vederbörligen tillgodosett.

23 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Det ligger i sakens natur, att ju mera kvalificerad den polismyndighet är, som handhar förundersökningen, desto mindre anledning föreligger det såsom regel för åklagaren att övertaga ledningen av denna innan ännu någon bestämd person framstår såsom med skäl misstänkt. Särskilt med hänsyn till att förundersökningsarbetet i allmänhet ledes av väl kvalificerade polismän i de städer, där åklagare- och polismyndighet ej äro förenade i en hand, lär det endast i undantagsfall visa sig påkallat att åklagaren ingriper redan på detta tidiga stadium. Det synes därför böra utmärkas, att åklagarens skyldighet härtill inträder blott om det av särskilda skäl finnes påkallat.

9 §.

Lagrådet:

I fråga om skyldigheten att kvarstanna för förhör synes i lagen böra, såsom en grundregel, i första hand utsägas att ingen, som ej är anhållen eller häktad, skall vara skyldig att kvarstanna längre än som är för ändamålet oundgängligen erforderligt. Om man till säkerhet mot missbruk från myndighetens sida vill komplettera denna allmänna regel med detaljföreskrifter, böra dessa göras mindre stela än de förslaget innehåller. Särskilt må erinras, hurusom bestämmelsen att inställelse till nytt förhör ej får påfordras förrän efter viss tid kan, då den göres undantagslös, bliva till icke obetydligt men för utredningen. Den kunde tillika alstra benägenhet hos förhørsledaren att utnyttja den i första stycket av 9 § medgivna tiden i vidare mån än eljest varit påkallat. Den enskildes intresse torde bliva tillbörligen beaktat, om det stadgas att skyldighet att kvarstanna ej må i något fall påkallas för längre tid i följd än tolv timmar och att, därest med någon er-

fordras nytt förhör, det ej må utan tvingande skäl påfordras att han in-
finner sig tidigare än tolv timmar efter det föregående förhör med honom
avslutats.

12 §.

Justitieråden Eklund och Lawski samt regeringsrådet Hjärne:

Bland exemplen på otillåtna förhörsmetoder hava i denna paragraf nämnts
»snärjande frågor» och »löften eller förespeglningar om särskilda förmåner». Inne-
börden av dessa uttryck är icke fullt klar. Enligt vanligt språkbruk
kunna därunder falla även åtgärder, vilka icke äro att anse såsom otillbö-
rliga. Med hänsyn härtill hemställes, att de citerade orden måtte utgå ur lag-
texten.

14 §.

Lagrådet:

Gällande regler om undersökning av tilltalads sinnesbeskaffenhet förut-
sätta, att domstolen ej kan förordna om sådan undersökning med mindre
den anser att den tilltalade begått brottet. Endast under denna förutsättning
är det försvarligt att väsentligt förlänga häktningstiden för att få en under-
sökning verkställd eller att förordna att icke häktad tilltalad skall för un-
dersökning intagas å sinnessjukhus. Därvid är även att beakta, att tvångs-
undersökning å fängelses sinnessjukavdelning eller å sinnessjukhus för den
tilltalade kan innebära ett svårare lidande än ett frihetsstraff.

Förslagets ståndpunkt i ifrågavarande avseende är ej alldeles klar. I mo-
tiven uttalas, att undersökningen såvitt möjligt bör vara verkställd före hu-
vudförhandlingen och att det i regel torde vara lämpligast, att den sker redan
under förundersökningen. Detta uttalande kan lätt tydas så, att man velat
avvika från gällande rätts ståndpunkt, men behöver ej innebära mer än
att i alla fall, i vilka det är klart att den misstänkte förövat gärningen —
och det torde vara flertalet — undersökningen bör ske före huvudförhand-
lingen.

I brist på ett uttryckligt uttalande om att förslaget vill bryta med gällande
rätt anser sig lagrådet berättigat att antaga, att ej heller förslaget medger
undersökning av misstänkts sinnesbeskaffenhet, om ej övertygande bevis-
ning förebragts om att han begått gärningen. Vid sådant förhållande kan
lagrådet på denna punkt lämna förslaget utan anmärkning.

19 §.

Lagrådet:

I tvistemål och i brottmål, vari enskilt åtal föres, beredes målet till hu-
vudförhandlingen omedelbart under rättens ledning. Så sker väl ej i mål
vari allmän åklagare för talan, men rätten har dock även i dessa mål att,
sedan åtal väckts, kontrollera huruvida det förebragta materialet är sådant
att målet kan vid huvudförhandlingen bliva slutfört i ett sammanhang samt
vid behov förelägga åklagaren att fullständiga förundersökningen eller be-
sluta att yttrande av sakkunnig skall inhämtas eller annan förberedande

åtgärd vidtagas (se 45 kap. 11 och 12 §§). Ett naturligt komplement till denna rättens förgranskning är den rätten enligt förevarande paragraf anförtrodda uppgiften att, innan åtal väckts, upptaga och pröva anmälan från den misstänkte därom att undersökningsledaren ej bifallit begäran om förhör med viss person eller att utredningen eljest ej blivit tillfredsställande. Genom att rätten ingriper redan på detta tidiga stadium kan den utredning, som må finnas erforderlig, icke blott komma en blivande huvudförhandling till godo utan även, och i första hand, få betydelse för åtalsprövningen. Däremot synes den föreslagna anordningen med anmälan hos rätten icke ändamålsenlig, när klagomålen ej avse förmenta brister i utredningen utan den misstänkte gör gällande att annat fel förekommit vid förundersökningen, exempelvis att olämplig förhörsmetod använts. I sådana fall bör frågan lämpligen behandlas i den ordning som eljest tillämpas beträffande anmälan om tjänstefel; den misstänkte får vända sig till överordnad åklagare, som utreder fallet och vidtager den åtgärd, vartill utredningen ger anledning. I enlighet med vad nu anförts hemställer lagrådet, att i första stycket av 19 § orden »att eljest vid förundersökningen ej rätteligen förfarit» måtte utbytas mot »att utredningen eljest ej blivit tillfredsställande vid förundersökningen» eller något liknande.

21 §.

Lagrådet:

Särskilt med hänsyn till att förhör icke sällan hålles under mindre gynnsamma förhållanden bör det vara tillåtet att vid själva förhöret göra behövliga anteckningar i konceptform för att sedermera — med uteslutande av sådant som visar sig sakna betydelse för utredningen — utan omformning av återgivna utsagor renskriva anteckningarna och i förekommande fall sammanställa dem med andra förhörsanteckningar till ett sammanhängande protokoll. Något annat lärer ej heller vara åsyftat. Men då avfattningen av andra stycket i förevarande paragraf kan giva anledning till det missförståndet att ett i alla avseenden färdigställt protokoll skall åstadkommas redan vid förhöret, synes styckets formulering böra något jämkas. Det kan exempelvis stadgas, *att* utsaga av misstänkt eller annan skall, sedan den upptecknats, genast uppläsas, *att* den hörde skall tillfrågas, om han har något att erinra mot avfattningen, *att* erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas *och att* uppteckningen ej må därefter ändras.

Såframt vad lagrådet anförts i fråga om 6 kap. 8 § andra stycket föranleder ändring av vad där stadgas, torde motsvarande ändring böra ske här.

24 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Stadgandet i sista stycket avses skola tillämpas endast då det finnes uppenbart att den misstänkte ej kommer att dömas till annat än böter eller mist-

ning av befattning. Under ordalagen kommer emellertid jämväl det fall, att av omständigheterna uppenbart framgår att viss påföljd kommer att ådömas i stället för straff. Ett förtydligande torde böra ske.

3 §.

Justitieråden Eklund, Lawski och von Steyern:

Att starka humanitära skäl tala för att minderåriga i regel icke böra ut-sättas för den påfrestning, som en häktning kan innebära, synes ej kunna för-nekas. Men enligt vår mening föra dessa skäl icke så långt att, såsom här föreslagits, häktning av misstänkt under aderton år alltid bör ersättas med övervakning, om det är möjligt. I fråga om exempelvis den som redan un-dergått frihetsstraff torde ej sällan en så mild behandling icke vara på sin plats. Vi hemställa därför att även beträffande misstänkt som är under aderton år häktning skall ersättas med övervakning endast om den förra åtgärden kan antagas medföra allvarligt men för den misstänkte.

9 §.

Lagrådet:

Den generella avfattningen av paragrafens andra och tredje punkter, vilkas innehåll helt överensstämmer med nu gällande lag, medför, att även om den anhållne är minderårig underrättelse om anhållandet icke må utan hans medgivande lämnas hans föräldrar eller annan, som har vårdnaden om honom. Då en sådan konsekvens av föreskrifterna icke synes lämplig och jämväl i vissa andra fall, t. ex. då den anhållne blivit såsom saknad efter-lyst, underrättelse om anhållandet synes böra lämnas även om den anhåll-ne ej medgiver det, hemställas om sådan ändring av paragrafen, att under-rättelse om anhållande må lämnas den anhållnes husfolk och närmaste an-höriga utan hans medgivande, där synnerliga skäl därtill äro.

11 §.

Lagrådet:

Såsom av 24 § framgår är det avsett att i en särskild lag sammanföra be-stämmelser, vilka röra förvaring av anhållen eller häktad. Då föreskriften i 11 § är av sådan innebörd synes den lämpligen böra infogas i denna sär-skilda lag. Det hemställas förty, att paragrafen måtte utgå.

12 §.

Lagrådet:

För att rätten skall få tillfälle att före häktningsförhandlingen taga del av utredningsmaterialet har i andra stycket av denna paragraf stadgats, att vid häktningsframställningen skall fogas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen. I den mån protokoll ej hunnit färdigställas då framställningen avlätas och kopia av förda anteckningar ej finnes, kan det vara till olägenhet att åklagaren skall nödgas lämna ifrån

sig dessa anteckningar. De kunna omedelbart behövas för den fortsatta utredningen, och protokollet i de delar anteckningarna avse kan ej uppsättas förrän dessa återlämnats. Det får helt naturligt icke förekomma att för undvikande av nämnda olägenheter den i första stycket medgivna fristen utnyttjas efter det tillräcklig utredning vunnits för prövning av häktningsfrågan. Det synes därför önskvärt att åklagaren må kunna få ett kortare anstånd (t. ex. på en dag) med att tillhandahålla utredningsmaterialet, så att han får möjlighet att tillställa rätten protokoll i stället för konceptanteckningar. För rättens vidkommande lärer ett sådant anstånd icke medföra svårigheter, om det ej göres längre än att materialet ändock blir tillgängligt för granskning före häktningsförhandlingen. Det kan för övrigt befaras, att anteckningarna understundom komma att vara i sådant skick att rätten ej får mycken nytta av dem; rättens uppgift underlättas då genom ett anstånd.

Med hänsyn till vad nu anförts hemställer lagrådet om sådan jämkning av stadgandet i andra stycket, att rätten må medgiva anstånd med utredningsmaterialets tillhandahållande. Frågan om anstånd bör i de flesta fall kunna ordnas telefonledes.

13 §.

Lagrådet:

Det i andra punkten föreslagna stadgandet torde innebära, att särskild förhandling i häktningsfrågan icke behöver äga rum, om huvudförhandling utsättes att hållas inom en vecka efter det framställning om häktning inkom till rätten. Huruvida åtal redan väckts eller väckes samtidigt med eller efter framställningen, bör vara utan betydelse. Vad här åsyftas torde komma till riktigare uttryck, om i punkten endast stadgas, att därest huvudförhandling skall hållas inom en vecka efter det framställningen inkom, erfordras ej särskild förhandling i häktningsfrågan. Liknande jämkning bör vidtagas i 25 kap. 5 §, 26 kap. 4 § och 27 kap. 6 §.

14 §.

Lagrådet:

Enligt första stycket i denna paragraf får häktningsförhandling ej företagas i den anhållnes frånvaro. Om han på grund av sjukdom eller annat hinder ej kan vara tillstädes, måste alltså med häktningsfrågans behandling anstå tills hindret upphört. Har den anhållne drabbats av långvarig sjukdom, kan han sålunda få finna sig i att sitta anhållen under avsevärd tid, oaktat han, om han anser att häktningsskäl saknas, har ett berättigat intresse att få frågan härom prövad utan dröjsmål. Och om hindret utgöres av sinnessjukdom och undersökning bör ske, föreligger åtminstone med nu gällande regler om undersökning av tilltalad ett allmänt intresse av att häktning, om skäl därtill föreligga, kan omedelbart äga rum. I fråga om den som tagits i förvar är det nämligen nödvändigt, att reglerna om undersökning av häktad bliva tillämpliga.

Har hinder, som här avses, uppstått sedan förhandlingen i häktningsfrågan jämlikt 15 § uppskjutits, torde det ej vara möjligt att, om den anhållne ej begär längre uppskov än fyra dagar, förena innehållet i 15 § första stycket med vad i 14 § första stycket föreskrives.

På grund av det anförda hemställes om sådan ändring i sistnämnda stycke, att förhandling i häktningsfrågan må kunna ske i den anhållnes frånvaro, om hinder för hans inställande vid rätten föreligger. Det är uppenbarligen i sådana fall av särskild vikt att den anhållnes intresse bevakas av försvarare.

Vad här förordats föranleder jämkning även av 18 § första stycket.

22 §.

Lagrådet:

Enligt gällande lag hava domstolarna icke att taga befattning med frågor rörande häktads förvaring. Jämlikt förslaget däremot ankommer det på rätten att förordna om anstånd med att till allmänt häkte överföra den som häktats. Sedan häktad överförs till allmänt häkte, kan han för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet; befogenhet att besluta härom skall tillkomma, jämte rätten, undersökningsledaren eller åklagaren. Som skäl för att nyssnämnda anstånd skall beslutas av rätten åberopas att enligt förslaget endast rätten skall äga förordna om häktning. Något sakligt bärande skäl synes detta dock icke vara, och det har, såsom ovan angivits, ej ansetts hindra att den häktade kan uttagas ur allmänt häkte på beslut av undersökningsledaren eller åklagaren. Med hänsyn härtill och då det är angeläget att domstolarna ej mer än som är nödvändigt belastas med nya uppgifter, anser sig lagrådet böra avstyrka förslaget att rätten skall taga befattning med här avsedda frågor. Beaktas vad sålunda uttalats, torde denna paragraf likasom 11 § böra utgå.

26 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Paragrafen torde böra kompletteras med ett stadgande motsvarande det, som lagrådet förordnat under 15 kap. 1 §.

8 §.

Lagrådet:

Liksom i 15 kap. 7 § torde jämväl i förevarande paragraf böra upptagas bestämmelse, varigenom åt rätten lämnas en befogenhet motsvarande den som enligt 181 § andra punkten och 184 § första punkten utsökningslagen tillkommer överexekutor. Det bör härvid uppmärksammas att kostnad, som uppkommer för sysslomans förvaltning av fast egendom, bör utgå av allmänna medel, när ej förordnandet av syssloman begärts av enskild part.

27 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Enligt det föreslagna stadgandet i andra punkten må, då fråga ej är om de grövsta brotten, hos den misstänkte eller någon honom närstående icke läggas beslag å skriftligt meddelande mellan dem. Såsom av motiven framgår torde härmed, liksom enligt motsvarande stadgande i 1933 års tvångsmedelslag, avses endast meddelande mellan den misstänkte och någon av hans anhöriga men ej meddelande mellan de anhöriga inbördes. Såsom jämväl framgår av lagtexten och motiven, innebär förslaget vidare i förhållande till gällande rätt en utvidgning av beslagsrätten, i det att beslag skulle vara tillåtet om meddelandet anträffas hos annan än avsändaren eller mottagaren.

Då 1933 års lag förbjuder beslag av meddelande mellan den misstänkte och hans närmaste, i vems hand meddelandet än må befinna sig, har förbudet fått en alltför vidsträckt omfattning. Att skydda meddelandet endast då det finnes hos avsändaren eller mottagaren synes åter vara att gå väl långt i den motsatta riktningen. De humanitära skäl, som ligga till grund för stadgandet, torde påkalla att förbudet skall gälla, så snart meddelandet befinner sig hos den misstänkte eller någon av de honom närstående personer, som angivas i paragrafen.

Det synes vidare önskvärt att mot beslag fredas ej endast meddelande mellan den misstänkte och hans närmaste utan ock meddelande mellan de senare inbördes, såvitt det befinner sig inom den ifrågavarande kretsen. Att i denna utsträckning tillgodose de humanitära synpunkterna torde ej innefatta någon fara för straffrättsskipningens effektivitet.

Intet är att erinra mot att de nu förordade reglerna lida undantag, då fråga är om grövre brott.

De nu framförda synpunkterna gälla även 38 kap. 2 §.

9 §.

Lagrådet:

Med försändelse, som inkommer till postanstalt, lärer här avses icke blott — såsom i 12 § av detta kapitel — brev, postanvisning eller annan handling utan även t. ex. paket som befordras med posten. De skäl, som tala för att rätten skall kunna förordna om kvarhållande av en försändelse av sistnämnda slag, kunna ock åberopas till stöd för att försändelse, som avlämnas för befordran med järnväg, buss, fartyg eller annat transportmedel, bör efter förordnande av rätten få kvarhållas, till dess uppkommen fråga om beslag av försändelsen eller någon del därav blivit avgjord. Framhållas må ock, att i 2 § lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. någon åtskillnad i detta avseende icke gjorts mellan olika befordringsanstalter. På grund av vad sålunda anförts hemställer lagrådet,

att åt stadgandet i första punkten av förevarande paragraf gives en sådan omfattning att det kommer att gälla, när anledning är, att post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse, som må tagas i beslag, skall inkomma till befordringsanstalt.

16 §.

Lagrådet:

För att det tvångsmedel som här behandlas skall i tillämpningen medföra åsyftad nytta torde det vara erforderligt att, på sätt skett i 3 § lagen den 14 oktober 1939 om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen m. m., möjlighet öppnas för undersökningsledaren eller åklagaren att från telefonanstalt erhålla uppgift å telefonsamtal, utväxlade eller beställda mellan apparat, som kan antagas hava begagnats eller komma att begagnas av den misstänkte, och annan apparat. Rätten bör därför kunna lämna tillstånd till att sådan uppgift inhämtas under utredningen.

Enligt lagrådets mening är det även lämpligt att — i anslutning till innehållet i nämnda lagrum — i tredje stycket av förevarande paragraf uttala, att sakkunnig eller annan, som anlitas för utredningen angående brottet eller eljest därvid höres, skall — t. ex. för tolkning av chiffermeddelanden — kunna, efter anvisningar av myndighet som i samma stycke avses, granska uppteckning av telefonsamtal.

29 KAP.

2 §.

Justitieråden Eklund och Lawski samt regeringsrådet Hjärne:

I tvistemål skall enligt förslaget särskild omröstning kunna äga rum i vida större utsträckning än enligt gällande rätt. I fråga om brottmålen åter — i vilka visserligen meningsskiljaktigheter, som kunna föranleda behov av särskilda omröstningar, äro sällsynta — har ökad möjlighet till dylik omröstning föreslagits allenast i ett fåtal fall; i huvudsak har nuvarande ordning bibehållits. Förslaget förutsätter sålunda som regel, att i kollegial domstol liksom nu endast en omröstning skall äga rum i brottmål. Om vid omröstningen någon röstar för viss skyddsåtgärd, skall emellertid frågan om denna skyddsåtgärd upptagas till särskild omröstning; beslutas ej då skyddsåtgärd, har ledamot, som vid den första omröstningen uttalade sig därför, att utsätta straff.

En följd av de föreslagna reglerna är att, om de olika domstolsledamöterna för viss brottslig gärning döma till olika straff och tillika hänföra gärningen under olika lagrum, det votum, vars straffmätning jämligt de i 3 och 4 §§ upptagna reglerna skall följas, blir bestämmande jämväl för rubriceringen av brottet. Därest av fem ledamöter två döma för bedrägeri till åtta månaders straffarbete, två döma för samma brott till sex månaders fängelse, samt den femte betraktar brottet såsom trolöshet mot hu-

vudman och bestämmer straffet till sex månaders straffarbete, lärer domen skola avfattas enligt sistnämnda ledamots mening. Att sålunda i detta fall den tilltalade — i likhet med vad som nu gäller — skall kunna dömas för trolöshet mot huvudman, ehuru fyra av de fem domarna ansett honom skyldig till bedrägeri, synes icke tillfredsställande. Det kan ej heller anses välmotiverat att, då domarna hava delade meningar om brottets rubricering och straffet alltså skall bestämmas genom sammanläggning av röster enligt 4 §, straffen i de olika vota bliva utmätta med tillämpning av olika straffskalor. Om av tre domare en dömer den tilltalade jämlikt 14 kap. 12 och 15 §§ strafflagen för misshandel med livsfarligt vapen till sex månaders straffarbete, en, som anser det använda tillhygget icke vara livsfarligt, dömer den tilltalade jämlikt 14 kap. 12 § strafflagen till åtta månaders straffarbete och den tredje jämlikt 14 kap. 13 och 15 §§ strafflagen dömer för lindrig misshandel med livsfarligt vapen till fem månaders straffarbete, synes i domen, som skall avfattas efter den förste domarens mening, de övrigas bedömande av omständigheterna icke hava tillfullo beaktats, emedan de måst utmäta straffet inom en väsentligt lägre straffskala än den, som enligt domen blir tillämpad. Det principiellt riktiga synes vara, att straffmätningen äger rum först sedan det blivit klart, för vilket brott straff skall ådömas. Detta är också vad som skall ske enligt förslaget i det fall, att fråga är om ansvar för flera brott och domarna i skuldfrågan icke äro ense beträffande alla brotten. Om, i enlighet med vad här utvecklats, efter danskt och norskt mönster omröstning, där det erfordras, anställes beträffande frågan, om den tilltalade förövat gärningen och till vilket brott den är att hänföra, vinnes också den fördelen, att ledamot, som vill döma till straff men överröstas av ledamöter som anse skyddsåtgärd lämpligast — fränsett vissa undantagsfall — icke behöver tillkännagiva sin åsikt rörande det straff, han velat utmäta. Det torde knappast behöva påpekas, att det avgörande, som vinnes genom nämnda omröstning, måste innefatta jämväl avgörande av förekommande spörsmål rörande nöd, nödvärn och straffmyndighet.

Då här förordats, att omröstningen skall gälla, icke frågan om den tilltalades skuld utan frågan om han förövat visst brott, är anledningen därtill att, i fall fråga uppkommer om tillämpning av 5 kap. 5 § strafflagen, särskild omröstning bör äga rum jämväl rörande denna fråga. Med förslaget lärer åsyftas, att de domare, som vid en omröstning på olika grunder stannat i den mening, att straff eller skyddsåtgärd ej bör ådömas, skola anses vara ense om att frikänna den tilltalade. Om av fyra domare två döma till straff, en förklarar den tilltalade straffri jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen och en frikänner på grund av bristande bevisning, skall den tilltalade frikännas och motiveringen för frikännandet bestämmas med ledning av det votum för frikännande, som är det lindrigaste. Det torde få antagas, att domen skall gå ut på frikännande på grund av bristande bevisning, till och med om den som röstat för frikännandet i själva verket anser, att den tilltalade är av sinnesbeskaffenhet, som avses i 5 kap. 5 § strafflagen.

Det kan vara tvivelaktigt, om omröstningsregeln i 3 § leder till detta re-

sultat, eftersom det icke torde vara alldeles klart, att en sinnessjukförklaring — åtminstone om den tilltalade förklarats vara i behov av vård på sinnessjukhus — verkligen är att jämställa med ett frikännande. Men ej blott redaktionellt utan även sakligt synes förslaget knappast tillfredsställande. Den mening, som går ut på en straffriförklaring av den tilltalade och därigenom på en kanske flerårig tvångsinternering å sinnessjukhus, kan näppe- ligen anses behörigen beaktad vid röstberäkningen; i själva verket ligger i de flesta fall en straffriförklaring närmare en straffdom än ett fullständigt frikännande. Och om majoriteten stannar för att döma till straff, är pre- sumtionen att den, som röstat för straffriförklaring, skall anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen, knappast motiverad. Skulle slutligen, såsom torde vara avsett, regeln i 6 § om att rättens avgörande i ansvarsfrågan är bindande vid prövning av enskilt anspråk, i nyssnämnda exempel leda till det resultatet, att även ett sådant anspråk skulle ogillas fastän utav tre av de fyra domarnas vota skadeståndsskyldighet bör följa, blir omröstningsmetoden än mera otillfredsställande. Det torde böra erin- ras om, att den nu föreslagna anordningen är sakligt berättigad även på den grund, att en straffriförklaring i fall, då den tilltalade funnits vara i behov av vård å sinnessjukhus, i realiteten innebär, att den tilltalade un- derkastas en skyddsåtgärd. I detta sammanhang bör framhållas, att till- räckliga skäl icke synas föreligga för att anordna särskild omröstning be- träffande frågan om den tilltalade bör komma i åtnjutande av strafflindring jämlikt 5 kap. 6 § strafflagen, lika litet som angående frågan, huruvida en allmän straffskärpnings- eller strafflindringsgrund föreligger.

I ytterligare två fall, som icke beröras i förslaget, synes särskild omröst- ning vara påkallad. Att sådan bör äga rum vid villkorligt anstånd med straffets ådömande enligt den efter förslagets framläggande tillkomna lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom, är uppenbart. Men vidare synes det motiverat att utbryta frågan om åtalspreskription till särskild omröstning. En sådan utbrytning är önskvärd redan med hänsyn till det förut berörda stadgandet i 6 §. Ett godtagande av denna mening innebär såtillvida en för- sämring i den tilltalades ställning såväl i förhållande till gällande rätt som gentemot förslaget, att frikännande vota icke få sammanräknas med vota, som gå ut på preskription. Med hänsyn till preskriptionsfrågans rent formella karaktär synes emellertid den olikhet, som i förslaget härutinnan göres mel- lan tvistemål och brottmål, icke böra bibehållas. Den tilltalade kan näppe- ligen fordra, att den, som funnit preskription föreligga, men överröstats lärutinnan, skall anses vilja det oaktat frikänna honom, liksom den i denna fråga överröstade domaren icke kan sägas hava anledning att undandraga sig att delta i en eventuell straffmätning.

Vad här förordats innebär, att om — sedan genom särskild omröstning bli- vit avgjort, att en straffbelagd handling av visst slag förövats av den till- talade — mer än en ytterligare omröstning är påkallad, de särskilda om- röstningarna, i den mån så erfordras, böra behandla frågorna om preskrip- tion, straffrihet på grund av 5 kap. 5 § strafflagen, villkorligt anstånd med

straffs ådömande, ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd, straffmätning samt villkorligt anstånd med ådömt straff i nu nämnd ordning.

I praktiken blir omröstningen naturligtvis icke så vidlyftig som nyss angivits; det är otänkbart att hela detta schema kan komma att rullas upp i ett och samma mål.

Ett spörsmål, som icke berörts i förslaget, är det som avser domens avfattande i fall då straff och påföljder av olika slag kunna ifrågakomma på en gång och majoriteten i de olika avseendena ej sammanfaller, t. ex. då fråga är om frihetsstraff samt avsättning eller suspension enligt 2 kap. 18 § strafflagen. Ej heller beröres det fall då vid ådömande av dagsböter olika meningar förekomma om såväl dagsböternas antal som deras belopp. Dessa spörsmål torde hittills icke hava kommit till avgörande i något rättsfall. Det mest tillfredsställande synes här vara, att särskild sammanräkning av de olika meningarna sker beträffande varje ifrågasatt straff eller påföljd respektive beträffande dagsbotsantalet och dagsbotsbeloppet. Om denna mening ej anses utan vidare klar, är ett uttryckligt stadgande härom önskligt.

Justitierådet von Steyern:

Jag finner de föreslagna bestämmelserna angående omröstning till dom i brottmål i det väsentliga lämpligt avvägda. Självfallet fordras en jämkning till följd av det efter förslagets framläggande med vår rätt införlivade institutet villkorligt anstånd med straffs ådömande; denna jämkning bör ske på sätt lagrådets övriga ledamöter förordat. Att vid behov särskild omröstning skall ske om straffriförklaring enligt 5 kap. 5 § strafflagen, bör måhända jämväl stadgas.

Då jag icke vill förorda en ytterligare uppdelning av processmaterialet vid omröstning till dom, grundar sig min mening på väsentligen samma synpunkter, som jag framhållit vid 16 kap. 2 §, d. v. s. att en långt driven uppdelning leder till att sammanhang och översikt komma till korta och medför en omständlighet och tunga i domstolarnas arbetssätt, som ej motsvaras av nämnvärda reella fördelar. Det nuvarande omröstningssättet har icke, vare sig i tvistemål eller i brottmål, veterligen lett till någon avsevärd olägenhet; det nya förfarandet innefattar intet, som påkallar ett annat omröstningssätt. Jag finner det i och för sig riktigt, att vota, som gå ut på preskription, sammanläggas med vota för frikännande på grund av brist på bevis. Det är sant, att regeln i 29 kap. 6 § i sådana fall kan leda till förfång för målsägandens enskilda anspråk. Då på grund av förundersökningsmaterialet eller huvudförhandlingen kan antagas att röstsplittring i dylika frågor skall uppkomma, bör ett otillfredsställande resultat undvikas genom att det enskilda anspråket avskiljes till särskild behandling (22 kap. 5 §).

Jag instämmer i vad övriga ledamöter av lagrådet uttalat beträffande röstberäkning i vissa fall, då straff och påföljder av olika slag sammanträffa och då fråga är om dagsböter.

Lagrådet:

Under diskussionen om processlagberedningens förslag hava från olika håll anmärkningar framställts mot det föreslagna stadgandet om omröstning i rådhusrätt med nämnd. Bakom anmärkningarna torde framför allt ligga en önskan att i enkelhetens intresse en enhetlig omröstningsregel måtte genomföras. Denna tanke har också kommit till uttryck i den kritik, som i lagrådets förut berörda år 1928 avgivna utlåtande riktades mot den regel, vilken enligt processkommissionens betänkande skulle gälla vid omröstning i hovrättsnämnd och vilken i princip överensstämmer med den nu ifrågavarande. I lagrådets utlåtande underströks också att denna omröstningsregel ej vore sakligt tillfredsställande. Till belysande av den senare anmärkningen framhölls, att det icke syntes betryggande mot olyckliga misstag, att en friande majoritet av fackdomare överröstades av en fällande kollega i förening med viss pluralitet i nämnden.

I vad sålunda anmärkts kan lagrådet även i sin nuvarande sammansättning instämma. Tilläggas må, att den föreslagna omröstningsregeln blir särskilt svår att försvara i det fall, att fyra lagfarna domare sitta i rätten och av dessa tre äro ense. Men även då det gäller att överrösta en majoritet av två lagfarna domare synes man kunna kräva, att nämnden är enhällig.

Med åberopande av det anförda hemställer lagrådet — under förutsättning att föreskrifterna om rådhusrätts sammansättning, då nämnd har säte i rätten, ej ändras på sätt två av lagrådets ledamöter förordat — om sådan ändring i paragrafens andra stycke att i rådhusrätt nämndens mening skall gälla endast om alla i nämnden äro ense.

Vid tillämpning av lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom kan det i en kollegial domstol i vissa fall bliva omöjligt att, med hjälp av regeln att den lindrigaste meningen skall gälla, skilja mellan meningar, som erhållit lika röstetal. Om sålunda meningsskiljaktighet uppstått huruvida den villkorligt dömde skall förpliktas att ställa sig till efterrättelse särskilda föreskrifter av det ena eller det andra slaget, kan det ofta ej sägas, att någon viss mening är den för den tilltalade lindrigaste. I andra fall åter, t. ex. om meningsskiljaktigheten avser, i vilken utsträckning prövotiden skall förlängas, möter icke någon svårighet att tillämpa nyssnämnda regel.

Då det generellt torde böra gälla, att i fall sådana som det förstnämnda systemet med utslagsröst skall användas, hemställer lagrådet, att föreskrift måtte upptagas om att, därest för flera meningar avgivits lika många röster och ej någon av dem kan anses lindrigare än den eller de andra, den mening skall gälla, som biträts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar. En liknande ändring synes vara erforderlig i 4 §.

Under åberopande av vad lagrådet anført vid 16 kap. 3 § första stycket hemställles, att motsvarande jämkning vidtages i förevarande paragraf.

7 §.

Justitieråden Eklund och Lawski:

Att nämndemän, som mot de lagfarna domarnas majoritet bestämt rättens avgörande, icke skola ansvara för avgörandet, synes icke tillfredsställande. Iakttages den hemställan, som av lagrådet gjorts angående omröstning i rådhusrätt med nämnd, och blir i följd härav nämndens möjlighet att påverka utgången icke beroende av om nämnden instämmer med en lagfaren ledamot i rådhusrätten eller icke, föreligger enligt vår mening än mindre skäl att icke låta nämnden bliva ansvarig för sitt beslut. Vi hemställa därför om erforderlig ändring i paragrafen i enlighet med vad nu anförts.

31 KAP.

1 §.

Lagrådet:

I första stycket andra punkten talas om »den tilltalade, hans ombud, biträde eller av honom utsedd försvarare». Då den som av den tilltalade anlåtats att biträda honom vid förberedande och utförande av hans talan i förslaget benämnes försvarare, bör ordet biträde utgå.

32 KAP.

7 §.

Lagrådet:

Om under nu gällande ordning part rätteligen ingivit missnöjesanmälan, revisionsinlaga eller besvär men uraktlåtit att i samband därmed vidtaga annan åtgärd, vars underlåtenhet medför talans förlust, samt parten före utgången av den för åtgärdens vidtagande stadgade tiden visar laga förfall, skall enligt 30 kap. 24, 30 eller 39 § rättegångsbalken ny tid utsättas. Att detsamma, såsom lärer vara avsett, skall gälla enligt förevarande paragraf, synes ej med tillräcklig tydlighet framgå av lagtexten. Lagrådet hemställer därför, att en uttrycklig bestämmelse i ämnet upptages i paragrafen.

33 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Förslaget lärer, vad angår här avsedda inlagor eller andra handlingar som inkomma från svaranden, skola så förstås, att svaranden alltid är skyldig att tillhandahålla två exemplar av sådan handling men att, om ytterligare erforderliga avskrifter felas, kostnaden för dessa skall, därest ej 26 § första stycket andra punkten är tillämplig, jämlikt samma paragraf utgå av det förskott som ställts av käranden. Den olikhet, som sålunda skulle råda mel-

lan den första avskriften och andra sådana, kan knappast utläsas ur lagtexten; vad 2 § innehåller om att svaranden skall tillhandahålla erforderliga avskrifter passar ej heller väl ihop med att kostnad för felande avskrift kan tagas av kärandens förskott. Enligt lagrådets mening böra samtliga avskrifter behandlas på enahanda sätt, och med hänsyn till att kostnaden för avskrift, som göres i samband med utskrift av originalet, är väsentligt lägre än kostnaden för särskild utskrift av avskriften, böra avskrifter av handlingar, som inkomma från svaranden, i första hand bekostas av honom. Vill man nå detta resultat, måste emellertid tillses att 26 § icke blir tillämplig å ifrågavarande avskrifter.

Därest i enlighet med det sagda till paragrafen fogas bestämmelse att, om part ej tillhandahåller avskrift som där sägs, rätten skall på partens bekostnad besörja handlingens avskrivande, blir därav en följd, att något förskott för denna kostnad ej blir stadgat; någon fara för att kostnaden ej skall bliva ersatt, synes dock ej föreligga.

4 §.

Lagrådet:

I processlagberedningens motiv uttalas, att de i denna och nästföljande paragraf givna bestämmelserna om delgivning i rättegång böra tillämpas även beträffande delgivning av meddelad tredskodom. Emellertid är det ej sällan överflödigt att tredskodom delgives den, mot vilken domen givits. Rätten bör därför ej självmant vidtaga några åtgärder för verkställande av sådan delgivning utan avvakta att framställning därom göres från den vinnande partens sida. Och för sådana fall då delgivning erfordras synes det icke heller vara av behovet påkallat att part, som önskar själv ombesörja åtgärden, skall inhämta tillstånd därtill hos rätten. Lagrådet hemställer om jämkning av lagtexten i enlighet med vad nu sagts.

6 §.

Lagrådet:

I förevarande paragraf likasom i 8—13 §§ användas omväxlande uttrycken »den, med vilken delgivning skall ske», samt »den som sökes» eller »den sökte». Innebörden av sistnämnda båda termer är enligt förslaget tydlig; de användas för att beteckna den fysiska person, eventuellt en representant för en juridisk person, till vilken delgivningshandlingen skall överlämnas. Det förstnämnda uttrycket åter kan enligt förslaget avse dels den fysiska eller juridiska person, mot vilken delgivningen är riktad, dels ock, om denne är en juridisk person, hans ställföreträdare. Av avfattningen eller sammanhanget framgår mer eller mindre tydligt om alla eller endast någon eller några av dessa kategorier åsyftas. Sålunda är i 6 § uppenbarligen endast fråga om fysiska personer, inklusive ställföreträdare för juridiska personer. Av en jämförelse mellan 8 och 9 §§ framgår att i den förra paragrafen uttrycket bör tolkas på samma sätt. 9 § gäller enligt sin uttryckliga lydelse endast juridiska personer. I 10 § tredje stycket åsyftas med ut-

trycket en fysisk eller juridisk person men ej en representant för en juridisk person. I 11 § torde av sakliga skäl uttrycket böra fattas i sin ovan angivna vidsträcktaste betydelse. Däremot lära i 12 § endast fysiska personer, inklusive ställföreträdare för juridiska personer, rymmas inom termen.

Enligt lagrådets mening är det önskvärt att ernå mera stadga i den använda terminologien. Åtskilligt skulle vara vunnet om »den, som sökes för delgivning» eller liknande uttryck komme till användning i alla de fall, då med förslaget avses endast fysiska personer, som i denna egenskap eller såsom ställföreträdare för juridisk person hava att emottaga delgivning. Härav skulle föränledas jämkningar i 6, 8 och 12 §§.

11 §.

Lagrådet:

I första punkten av denna paragraf torde såväl ett förtydligande som en saklig jämkning böra ske. Sålunda bör, då uttrycket »vistas» knappast kan användas om juridiska personer, tydligare angivas, att bestämmelsen har avseende även å utländsk juridisk person. Vidare bör punkten vara tillämplig ej endast då det är känt att den, med vilken delgivning skall ske, vistas å viss utrikes ort utan även då hans vistelseort är okänd men han har känt hemvist utom riket. Då enligt 12 § delgivning genom kungörelse ej står till buds i sistnämnda fall, skulle, om den förordade jämkningen ej göres, det stundom bliva omöjligt att verkställa delgivning.

Bestämmelsen i andra punkten bör, till tydligare utmärkande att den icke gäller blott när delgivning med stöd av första punkten sker enligt utländsk lag, upptagas såsom ett särskilt stycke och angivas gälla när part själv skall ombesörja delgivning å ort utom riket.

13 §.

Lagrådet:

Då i denna paragraf utsäges att vad i 11 § stadgas ej skall gälla delgivning av stämning i brottmål, har uppenbarligen ej åsyftats andra punkten i 11 §. Om denna punkt, i enlighet med vad lagrådet förordat, upptages såsom ett särskilt stycke, kan bestämmelsen i 13 § första punkten angivas avse 8 §, 11 § första stycket och 12 §.

17 §.

Lagrådet:

Andra punkten i första stycket innehåller bland annat att, när dödsbo står under delägarnas förvaltning, delgivning kan ske med en av dem under förutsättning att han sitter i boet. I sådana fall lärer det åligga den med vilken delgivningen sker att utan dröjsmål därom underrätta de övriga. En erinran om förefintligheten av en sådan skyldighet synes lämpligen kunna upptagas i !agtexten.

20 §.

Lagrådet:

Skyldighet att föra register över anmälningar varom här är fråga — något som icke kan anses utan vidare åvila advokatsamfundets styrelse — ligger i viss mån vid sidan av de uppgifter som böra ankomma å samfundet. Med hänsyn härtill och då det torde vara lämpligt att anmälningarna mottagas och registreras av någon som handlar under tjänstemannaansvar, böra anmälningarna enligt lagrådets mening göras hos en central statsmyndighet. Såsom ett lämpligt organ härför föreslås nedre justitierevisionen.

24 §.

Lagrådet:

I samband därmed att bestämmelserna i förordningen den 10 augusti 1877 angående stämmingsmän enligt lagen den 10 juli 1899 överfördes till 11 kap. 37 och 38 §§ rättegångsbalken blev stämmingsmännens behörighet utvidgad så, att den kom att omfatta jämväl delgivning av handlingar utom rättegång. Då det icke lärer vara avsett att på denna punkt genomföra någon ändring i gällande rätt, synes det vara lämpligt att låta orden »i rättegång» utgå ur den här i första punkten föreslagna lagtexten.

25 §.

Justitierådet Lawski:

Stadgandet i 11 kap. 38 § rättegångsbalken, att intyg av ojävig stämmingsman gäller såsom fullt bevis att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller, står i god överensstämmelse med vår härskande legala bevisrätt, och någon tvekan kan ej råda därom, att detta såsom »fullt» angivna bevis i likhet med varje annat sådant kan kullkastas genom vederbörlig bevisning i motsatt riktning. I ett system med fri bevisprövning passar däremot ett stadgande sådant som det nu berörda mindre väl. Av ordalagen i förevarande paragraf kan man sålunda lätt frestas till det oriktiga antagandet, att intyg eller erkännande, som där sägs, utgör bevis, som icke får motbevisas. Till undvikande av en dylik missuppfattning synes paragrafen böra omarbetas så att därav framgår, att vad nu avsett intyg eller erkännande innehåller skall tagas för gott, om det ej visas, att intyget eller erkännandet är oriktigt.

34 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Det synes önskvärt, att av lagtexten framgår att med termen rättegångshinder avses hinder för målets upptagande till prövning. Önskemålet synes enklast kunna tillgodoses på det sätt att avfattningen av första stycket i förevarande paragraf jämkas så att där uttalas, att fråga om hinder för målets

upptagande skall av rätten företagas så snart anledning förekommer därtill. Att dessa ordalag omfatta även ett rättegångshinder, som består däri att målet rör en redan avgjord sak (res judicata), synes icke kunna bliva föremål för tvekan.

35 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Såsom en inledning till avdelningen om bevisning ges i denna paragraf uttryck åt den grundläggande principen om fri bevisprövning. Av ett stadgande härom bör framgå, att någon begränsning ej uppställas i fråga om arten av det material eller de kunskapskällor som få användas för sanningens utletande. Däremot är här ej platsen för bestämmelser huru bevismaterialet skall hava bragts till rättens kännedom för att få beaktas. Denna fråga behandlas i 17 kap. 2 § och 30 kap. 2 §, där det fastslås att rättens avgörande får grundas endast å vad i målet förekommit och, om huvudförhandling ägt rum, ej å annat än vad som förekommit vid denna. Med den formulering nu förevarande paragraf erhållit kan det synas som om där ånyo — ehuru det uppenbarligen ej avsetts — uttalades en regel i sistnämnda hänseende, delvis avvikande från vad i nyssberörda paragrafer föreslagits. En jämkning av ordalagen torde böra ske. Om det angives, att rätten skall efter fri och samvetsgrann prövning avgöra vad i målet är bevisat, blir tillika en annan sida av den fria bevisprövningen — att rätten vid värderingen av den föreliggande bevisningen icke är bunden av legala regler — tydligare framhävd än i förslaget.

13 §.

Lagrådet:

Bevis som upptages utom huvudförhandling skall enligt 35 kap. 13 § upptagas även vid denna, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej längre föreligger. Denna regel är tillämplig även i det fall, att huvudförhandling inställts men rätten jämlikt 43 kap. 3 § andra stycket eller 46 kap. 3 § andra stycket å den för huvudförhandlingen bestämda dagen låter höra part, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstådes och kan antagas icke utan oskäligen kostnad eller synnerligen olägenhet kunna infinna sig vid senare rättegångstillfälle. Därest åter bevis jämlikt 43 kap. 3 § första stycket eller 46 kap. 3 § första stycket eller eljest upptagits vid huvudförhandling, gäller, om ny huvudförhandling äger rum, enligt 43 kap. 13 § och 46 kap. 13 § en i viss mån omkastad regel, i det att beviset skall ånyo upptagas, om ej sådant upptagande finnes sakna betydelse i målet eller medföra oskäligen kostnad eller synnerligen olägenhet. Anledningen till att en strängare princip kommit till tillämpning i det senare fallet är uppenbarligen, att man velat i görligaste mån förhindra, att ny huvudförhandling äger rum. Emellertid synes detta skäl icke motivera en olika behandling av de båda

fallen. Det hemställas därför, att de regleras på enahanda sätt. Därvid torde anledning saknas att kräva mer än att nytt upptagande finnes vara av betydelse i målet och icke medför oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet. Genom att orden »hinder därför ej längre föreligger» utbytas mot uttrycket »icke medför oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet» vinnes också bättre överensstämmelse med såväl vad i 36 kap. 19 § stadgas om upptagande av vittnesmål utom huvudförhandling som vad 43 kap. 3 § andra stycket och 46 kap. 3 § andra stycket innehålla om upptagandet av där avsedda bevis, då huvudförhandling inställts.

14 §.

Lagrådet:

I denna paragraf gives uttryck åt grundsatsen att den, som har att lämna upplysning rörande omständighet av betydelse i rättegången, skall höras personligen inför rätten. Syftet med bestämmelsen är framför allt att förhindra, att i stället för hans muntliga utsaga skall kunna såsom bevis gälla en av honom själv eller annan utom rätta gjord skriftlig uppteckning av vad han har sig bekant. Vad sålunda åsyftas skulle enligt lagrådets mening komma bättre till uttryck genom en regel av innehåll att skriftlig utsaga, som avgivits i anledning av redan inledd eller förestående rättegång, eller uppteckning av utsaga, som någon av sådan anledning avgivit inför åklagare eller polismyndighet eller eljest utom rätta, ej må åberopas som bevis, med mindre det är särskilt medgivet eller rätten på grund av särskilda omständigheter finner, att det må tillåtas. Användes ett sådant uttryckssätt, framgår omedelbart av texten att den icke omfattar sedvanliga prästbevis och intyg av stämningsman — exempel som i motiven anföras till stöd för behovet av undantagsregeln i andra stycket. Vad åter angår läkarintyg, som jämväl upptagits bland exemplen på undantag, torde i vissa fall bevisvärde böra kunna tillerkännas sådant intyg, även om utfärdaren icke — såsom för tillämpning av andra stycket förutsättes — handlat på grund av allmän tjänst eller allmänt uppdrag. Bedömandet av frågan i vilken utsträckning läkarattester och därmed likartade intyg böra få åberopas såsom bevis synes lämpligen kunna ske med ledning av föreskriften att en sådan ordning är tillåten om det är särskilt medgivet eller om rätten på grund av särskilda omständigheter finner fog därför. Andra stycket bör förty utgå.

36 KAP.

1 §.

Justitierdden Eklund och von Steyern samt regeringsrådet Hjärne:

Huruvida målsägande kan höras såsom vittne eller ej besvaras icke i gällande lag genom något särskilt härom givet stadgande. Att vittnesmål ej kan avläggas av en målsägande som är part i målet betraktas såsom själv-

fallet. I övrigt är frågans besvarande beroende av huruvida målsäganden drabbas av något av vittnesjäven. I allmänhet utgöra jäven för angivare och för den, som har i saken del, eller ettdera av dessa jäv hinder mot att målsäganden höres såsom vittne. Men om intet jäv möter, exempelvis om en målsägande som ej angivit brottet avstått från anspråk på skadestånd, kan vittnesförhör på ed i vanlig ordning äga rum (jfr N.J.A. avd. I 1928 sid. 195). De nyssnämnda jäven lida dessutom intrång genom stadgandet i 17 kap. 11 § rättegångsbalken, enligt vilket lagrum vakter och de, som Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det som dem i ty fall händer så ock om det de utträttat. Med stöd av detta stadgande höras i stor utsträckning polismän såsom vittnen i brottmål, oaktat de vid det tillfälle, varom de vittna, blivit våldförda eller missfirmade av den tilltalade och förty äro målsägande.

I främmande länder höres målsäganden allmänt såsom vittne. Ofta, såsom i Norge och Danmark, sker så även när han uppträder som part i målet. Förslaget avviker i motsatt riktning från vår gällande rätt genom att uppställa ett undantagslöst förbud mot att målsäganden höres såsom vittne. Denna ståndpunkt motiveras med att målsäganden framstår som den tilltalades naturliga motpart och att det därför skulle vara att giva målsäganden en alltför gynnad ställning, om han finge avgiva sin berättelse under den garanti för trovärdighet, som följer med vittnesmålet. Detta betraktelsesätt saknar ej berättigande. Å andra sidan kan den tilltalade hava ett befogat anspråk att målsäganden skall underkastas de tvångsmedel för framkallande av en sanningsenlig utsaga som eden och menedsansvaret utgöra. Åt en sådan uppfattning giver förslaget i annat sammanhang uttryck, då i 37 kap. 1 § föreskrives att part i tvistemål kan påkalla förhör under sanningsförsäkran med sin motpart. I samma riktning verkar det allmänna rättsskipningsintresset, som kräver att varje bevismedel tillföres domstolarna i så tillförlitlig form som omständigheterna medgiva.

Vägas dessa synpunkter mot varandra och beaktas vederbörligen den åskådning i denna fråga, som torde råda i vårt land, synes en lämplig lösning kunna vinnas, om man i nära anslutning till gällande rätt väljer en medelväg mellan de båda ytterligheter som representeras av de främmande lagarna å ena sidan och förslaget å den andra. Vår gällande rätt kan sägas innebära att målsäganden i allmänhet ej får höras på ed men att undantag göres för sådana fall, då det kan antagas att hans intresse i målets utgång ej är starkt framträdande. Målsäganden bör i enlighet härmed kunna höras som vittne på ed, då han på grund av förlikning, avstående eller eljest saknar rätt att föra talan om ansvar eller enskilt anspråk mot den tilltalade och ej angivit brottet till åtal. Ett särskilt stadgande motsvarande 17 kap. 11 § rättegångsbalken torde ej erfordras; enligt gällande bestämmelser äro polismän berättigade till ersättning för skada i tjänsten å person och kläder och torde därför kunna antagas i allmänhet komma att avstå från anspråk mot den tilltalade.

Huruvida en målsägande, som ej är part, i de fall då han enligt vad nu

förordats ej skulle få höras på ed, bör såsom förslaget innebär höras i särskild ordning och enligt särskilda bestämmelser eller ock betraktas som vittne är huvudsakligen en lämplighetsfråga. Någon principiell skillnad föreligger ej mellan en sådan målsägandes berättelse och en utsaga av ett vittne, som enligt 14 § höres utan ed. De föreslagna reglerna om vittnesbeviset äro samtliga väl avpassade även för målsägandens hörande, under det att förslagets bestämmelser om målsägande, som ej är part, i vissa fall leda till mindre tillfredsställande resultat. Sålunda synes det oegentligt att, ehuru en sådan målsägandes utsaga jämlikt 6 kap. 6 § skall upptecknas, protokollet ej, på sätt i 35 kap. 13 § föreslås om vittnesberättelser, får användas vid fullföljd till högre rätt. Ej heller kan det anses motiverat att högre rätt skall äga större frihet att avvika från underrättens bevisbedömning i fråga om målsägandens i protokoll upptagna utsaga än beträffande vittnesberättelser (jfr 51 kap. 23 § och 55 kap. 15 §). Jämväl i fråga om förhör inför rätta under förundersökning (23 kap. 13 §) och vägran att avgiva utsaga (36 kap. 21 och 23 §§) synes målsägande, som ej är part, böra likställas med vittne. Olämpligt är ock, att en sådan målsägande jämlikt 46 kap. 6 § skall vid huvudförhandlingen höras mellan de båda parternas — åklagarens och den tilltalades — sakframställningar och att han med rättens tillstånd skall äga ställa frågor till den tilltalade. Slutligen synes anledning saknas att i resningsavseende icke likställa den omständigheten, att målsägande, som ej är part, avgivit falsk utsaga, med att falsk utsaga avgivits av vittne (58 kap. 2 § 2).

Det må även erinras om att enligt förslaget en person, som så starkt engagerat sig i rättegången som en intervenient i tvistemål, må höras såsom vittne och det på ed, såframt han ej undantagsvis har ställning av part i målet.

Behandlas målsägande, som ej är part, såsom vittne, kunna förenklingar vidtagas i 6 kap. 6 §, 20 kap. 14 § första stycket och 45 kap. 15 § första stycket, varjämte 20 kap. 15 § kan utgå. I kapitlen om förfarandet lärer utan vidare vara klart att där upptagna stadganden om målsägande ej äro tillämpliga på den som höres såsom vittne. På grund härav erfordras ej ändring i 46 kap. 6 § andra, tredje, fjärde och femte styckena samt 8 och 14 §§, 51 kap. 4 § andra stycket, 14 § tredje stycket, 16 § tredje stycket och 19 § fjärde stycket.

På grund av vad nu anförts hemställes, att sista satsen i 1 § utgår och att i 14 § andra stycket bland de vittnen, som i brottmål ej må avlägga ed eller försäkran, upptages jämväl målsägande som ej avstått från eller eljest förlorat rätt till talan mot den tilltalade i anledning av brottet eller som angivit det till åtal, så ock ställföreträdare för sådan målsägande.

Justitierådet Lawski:

Om man vill i större eller mindre utsträckning låta målsäganden höras såsom vittne, måste anledningen därtill vara den, att man vill giva målsägandens uppgifter i rättegången en mera tillförlitlig karaktär. Processlag-

beredningen har, under återopande av att det vore oegentligt att höra målsäganden men ej den tilltalade såsom vittne, helt avstått från att tillåta vittnesmål av målsäganden. Med denna mening, vilken enligt min åsikt är väl motiverad, kan man ej gärna, om målsägandens hörande såsom vittne återopas till styrkande av åtalet, göra skillnad mellan det fall, att målsäganden för talan, och det, att han ännu icke i processen angivit, om han vill föra talan eller icke. Eljest skulle målsägande, som vill bli hörd, alltid kunna vänta med att framställa sitt anspråk för att vara oförhindrad att med sina uppgifter stöda åtalet. I den mån så sker — och ett sådant tillvägagångssätt kunde lätt bli vanligt — riskerar man att målsägandens skadeståndsyrkanden framställas för sent, varav skulle föranledas uppskov antingen med hela målet eller med handläggningen av skadeståndsfrågan. Det synes ej heller vara mycket vunnet genom att man medgiver den tilltalade att påkalla vittnesmål med målsägande som ej är part. En sådan målsägande skulle nämligen alltid kunna avböja vittnesmål genom att instämma i åklagarens talan, och det skulle oftast komma att bli svårt att av ett sådant instämmande draga någon slutsats till förmån för den tilltalade. Det sagda har uppenbarligen giltighet även om målsägande, som ej är part, höres utan menedsansvar och i följd härav bevisvärdet av vittnesmålet blir lägre.

Med hänsyn till det anförda saknar jag anledning att i princip frångå förslaget. Däremot synes skäl föreligga att i vissa fall medgiva hörande på vittnesed av personer, som endast formellt stå i målsägandeställning. Jag syftar därvid icke på målsägande, som frivilligt avstått från rätt att föra ansvars- och skadeståndstalan mot en kanske insolvent tilltalad, men vars förhållande till denne i realiteten är oförändrat. Ett undantag är åter enligt min mening befogat beträffande målsägande, som på grund av avtal eller eljest saknar befogenhet att föra ansvarstalan och vars rätt till skadestånd icke är beroende av målets utgång, t. ex. den som skadats vid trafik med motorfordon men erhållit fullt skadestånd eller oavsett målets utgång kan uttaga sådant av trafikförsäkringsanstalt. Med en dylik gränsdragning skulle vittnesförhör kunna ske även med vissa av de vakter och andra, som nu kunna oavsett jäv höras jämlikt 17 kap. 11 § rättegångsbalken (jfr lagen den 6 juni 1925 om ersättning till polisman för skada å kläder samt förordningen samma dag med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m., 1 § 1). Att ytterligare utvidga kretsen av de befattningshavare, som sålunda böra kunna höras på ed, är måhända icke behövt.

5 §.

Lagrådet:

Beträffande allmän befattningshavares tystnadsplikt nöjer sig förslaget med en generell regel; befattningshavare får ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttaga tystnad.

I vilka avseenden sådan skyldighet att iakttaga tystnad föreligger bestämes ej i rättegångsbalken utan skall bero av de särskilda författningar, som reglera befattningshavarnas ställning, eller de normer som eljest kunna anses gälla därom. Häremot är intet att erinra. Det är emellertid önskvärt att dessa normer överses vid det fortsatta lagstiftningsarbetet. Troligen visar sig någon komplettering nödvändig. Starka skäl hava exempelvis åberopats för att stadga viss tystnadsplikt för medlare i tvister mellan makar.

I andra stycket av förevarande paragraf är någon jämkning av ordalagen önskvärd. Föremålet för den tystnadsplikt, som det åligger advokater m. fl. att iakttaga, synes lämpligen kunna angivas utgöra vad de på grund av denna sin ställning i förtroende erfarit.

Enligt förslaget måste den i andra och tredje styckena föreskrivna tystnadsplikten i allmänhet iakttagas, även om därigenom fara uppkommer att oskyldig fälles till ansvar. Undantag göres endast för det fall att målet avser brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år. Enligt lagrådets mening blir intresset att skydda den oskyldige ej i tillbörlig utsträckning beaktat genom undantagsbestämmelsen. Denna blir t. ex. icke tillämplig då brottet, ehuru ej av det slag som nyss nämnts, likväl kan komma att sonas med mångårigt straffarbete. Även beträffande mål om mindre grova brott synes med skäl kunna ifrågasättas att göra undantag från tystnadsplikten. I Danmark och Norge har sådant undantag gjorts utan avseende å brottets beskaffenhet. Att gå så långt är väl icke nödvändigt och bör måhända ej ske med hänsyn till vikten av att klienten må kunna hysa tillit till tystlåtenheten hos den som han förtrott sig åt. Om sålunda skillnad göres mellan olika brott, synes det mindre lämpligt att för gränsdragningen anknyta till gällande straffsatser för olika brottstyper, vilket lätt leder till godtyckliga resultat. Riktigast torde vara att låta påföljden i det aktuella fallet verka bestämmande. En rimlig avvägning mellan de intressen, som här stå emot varandra, synes kunna nås genom ett stadgande att utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs den som är tystnadspliktig må höras, såframt eljest fara föreligger att oskyldig dömes till straff, som är svårare än böter eller mistning av befattning på viss tid, eller till skyddsåtgärd. Härjämte bör i enlighet med förslaget föreskrivas, att vad i nyssnämnda stycken är stadgat om tystnadsplikt för annan än försvarare ej skall gälla i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

Liksom redan beträffande förslagets bestämmelse om undantag från försvarares tystnadsplikt bör vid tillämpningen av ett sådant stadgande, som lagrådet nu förordat, uppmärksammas att frågan om tystnadspliktigs hörande bör prövas, sedan övrig bevisning upptagits och därigenom material erhållits för bedömningen.

Beaktas lagrådets ändringsförslag, erhålla bestämmelserna i 27 kap. 2 § om beslag och i 38 kap. 2 § om editionsplikt en på motsvarande sätt ändrad innebörd.

8 §.

Lagrådet:

Domstols befogenhet att förelägga den som skall höras såsom vittne att, innan han infinner sig vid domstolen, uppliva sin kunskap om vad vittnesförhöret gäller genom att granska handlingar eller genom att besiktiga plats eller föremål, är enligt förevarande paragraf inskränkt till fall då åtgärden kan företagas utan kostnad eller avsevärt besvär för vittnet. Att gränsen dragits så snävt som skett sammanhänger med att det lär vara avsett att någon ersättning icke skall utgå i anledning av sådant förberedelsearbete varom här är fråga. För denna ståndpunkt torde emellertid tillräckligt bärande skäl icke kunna anföras. En mera tillfredsställande lösning av frågan kan enligt lagrådets mening vinnas, om för rätten att meddela föreläggande icke uppställs annat villkor än att vad föreläggandet innefattar skall kunna utföras utan avsevärd olägenhet för vittnet. Får den här givna regeln detta innehåll, blir därav en följd att jämlikt 24 § i detta kapitel ersättning kan utdömas för tidsspillan och resekostnader som föranletts av de vittnet förelagda åtgärdernas fullgörande.

11—14 §§.

Lagrådet:

För det stora flertalet av landets befolkning torde eden alltjämt framstå såsom den självfallna formen för sanningsförsäkran av vittne. Att denna form, såsom i förslaget skett, behandlas såsom den normala och sättes främst, är därför i sin ordning. Därigenom får emellertid ej undanskymmas, att försäkran på heder och samvete enligt 13 § måste betraktas såsom en i och för sig med eden jämställd form av sanningsförsäkran. Från rättsordningens synpunkt är valet mellan dessa båda former utan större betydelse, för så vitt anledning ej föreligger, att ett vittne önskar undslippa ed därför att han anser sig mindre bunden av en försäkran på heder och samvete. I detta fall bör uppenbarligen eden ej få utbytas mot försäkran. Stadgandet härom synes lämpligen böra avfattas så, att rätten under den i 13 § angivna förutsättningen skall medgiva att vittne i stället för ed avger försäkran, om vittnets betänklighet mot eden ej kan antagas sakna allvarlig grund.

Även i det fall, att vittnet icke må höras på ed, utan försäkran skall användas (14 § sista stycket), lär bekräftelseformeln kunna eftergivas. Oavsett huruvida ed eller försäkran avlägges eller ej, bör vittne erinras om skylldigheten att tala sanning. Det säger sig självt att denna erinran bör lämpas efter omständigheterna, allteftersom vittnet avlagt ed eller försäkran eller ej eller vittnet yttrar sig under straffansvar eller ej. I förekommande fall bör erinran om 5 och 6 §§ göras och detta även om vittne icke avlagt ed eller försäkran.

Iakttages vad sålunda anmärkts, synas föreskrifterna i förevarande paragrafer lämpligen böra uppställas så, att i särskilda paragrafer upptagas

först reglerna om avläggande av ed (11 § första stycket) och förutsättningarna för eds utbytande mot försäkran och bekräftelseformeln vid försäkran (13 § första stycket och 14 § sista stycket), därefter stadgande om eftergivande av ed eller försäkran (12 §), vidare föreskrift att vissa personer ej må avlägga ed eller försäkran (14 § första och andra styckena) samt slutligen bestämmelse om att varje vittne skall erinras dels om skyldigheten att tala sanning dels ock, när skäl äro därtill, om innehållet i 5 och 6 §§ (11 § andra stycket och 13 § andra stycket).

17 §.

Justitierådet von Steyern och regeringsrådet Hjärne:

Den för rättegångsförfarandets gestaltning betydelsefulla frågan hur vittnesförhöret bör tillgå har varit föremål för ingående prövning under reformarbetets gång. Skälen för de olika ståndpunkterna — domareförhör och förhör genom parterna — ha utförligt framförts i processkommissionens och processlagberedningens betänkanden, i de över dessa avgivna utlåtandena och i de senare årens juridiska litteratur. Av processlagberedningens motiv (sid. 401) framgår, att beredningen anser det lämpligast att förhöret av vittnen, som åberopas av parterna, sker genom parternas försorg i de mål, där dessa äro företrädade av advokater, liksom i åklagarmål, om den tilltalade försvaras av advokat.

Vi dela till fullo denna uppfattning. Parternas bättre kännedom om vad som skall utredas genom vittnesförhöret är i och för sig ett starkt skäl att överlåta förhöret åt dem. Men ej mindre viktigt är, att genom en sådan metod åt rättens ordförande beredes den ställning i rättegången, som är den naturliga och önskvärda i ett kontradiktoriskt förfarande. Det kan svårligen bestridas, att den nuvarande förhörsmetoden mången gång så starkt drager in domaren i förhandlingarnas gång, att det blir svårt för honom att lugnt överskåda processmaterialet och han kan bliva utsatt för misstanke att taga parti för den ena eller andra ståndpunkten. Hur förhöret än ordnas, består alltid möjligheten, att det ej ledes på bästa vis. Anförtros förhöret åt parterna, kan rättelse ske genom att ordföranden ingriper och vid behov övertager förhöret; mot ett otillfredsställande domareförhör åter gives knappast något botemedel. Erfarenheten från Danmark och Norge torde visa, att det ej behöver befaras att förhör genom parterna kommer att leda till hårdhet mot vittnen.

Om vi sålunda äro ense med beredningen om hur vittnesförhöret bör vara anordnat i det reformerade förfarandet, måste vi betvivla, att de föreslagna lagreglerna komma att medföra det åsyftade resultatet. Så fast som domareförhöret är rotat i det nuvarande rättegångssättet, måste det förutses, att om förhör genom parterna göres beroende av rättens tillstånd i varje särskilt fall, den nya ordningen kommer att under lång tid väsentligen stanna på papperet. Vi förorda därför ett stadgande, som går ut på att, om å ömse

sidor rättsbildade personer stå till buds för förhörets genomförande, vittne som åberopas av part skall höras av parterna, om ej särskilda omständigheter föranleda annat. Med rättsbildade personer böra i detta hänseende kunna likställas icke rättsbildade åklagare. I övrigt bör gälla den föreslagna bestämmelsen att med rättens tillstånd vittne må höras av parterna. Även bland dem, som icke äro rättsbildade, torde nämligen åtskilliga finnas, som besitta erforderliga förutsättningar för uppgiften.

Följes denna hemställan, torde förslaget böra kompletteras med en bestämmelse, att rätten äger övertaga ett av part lett förhör, om detta skötes på ett uppenbart otillfredsställande sätt. Befogenheten att avvisa olämpliga frågor är ej alltid tillfyllest.

25 §.

Lagrådet:

Vittnes rätt att i förskott erhålla ersättning för kostnader till resa och uppehälle har i förslaget gjorts beroende av att begäran om sådant förskott framställles. Enligt lagrådets mening skulle möjligheten för vittnen att i tid utfå förskott i hög grad underlättas, om redan i vittneskallelsen rätt till förskott tillerkändes vittnet samt de grunder angåves efter vilka den i förskott utgående delen av vittnesersättningen skall beräknas. Föreskrifter härutinnan kunna meddelas i administrativ ordning.

Beaktas vad sålunda anförts böra orden »på begäran» lämpligen utgå ur första stycket, varjämte såsom förutsättning för tillämpning av andra stycket bör uppställas att part, som är skyldig att utgiva förskott till vittne, underlåter att på begäran erlægga sådant förskott. Att i vittneskallelsen angivas vissa schablonmässigt fastställda grunder för beräkning av förskott bör icke utesluta att rätten sedermera, när i särskilt fall anledning därtill uppkommer, efter prövning av omständigheterna till beloppet bestämmer förskottets storlek.

37 KAP.

5 §.

Lagrådet:

Bestämmelsen i 36 kap. 18 § rörande rätt för domstol att förbjuda part att vara tillstädes vid vittnesförhör i fall då anledning förekommer, att vittnet i partens närvaro av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller då parten hindrar vittnet i hans berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes, synes böra äga tillämpning jämväl i fråga om medpart eller motpart till den som höres under sanningsförsäkran. Det hemställles därför, att den här lämnade hänvisningen till vissa paragrafer i 36 kap. utsträcker till att omfatta 18 §.

40 KAP.

11 §.

Lagrådet:

Enär det icke torde vara helt uteslutet, att fall kunna förekomma, då det av anledning som i 36 kap. 18 § avses är önskvärt att höra sakkunnig i parts frånvaro, hemställas, att den här givna hänvisningen till vissa bestämmelser i 36 kap. måtte omfatta jämväl nämnda paragraf.

42 KAP.

2, 7 och 8 §§.

Lagrådet:

Enligt sista stycket i 2 § är käranden skyldig att redan i samband med stämningsansökningen förete de av honom åberopade skriftliga bevis, som han innehar. Om han icke gör det, lärers, ehuru det icke tydligt framgår av 3 §, vara avsett att rätten, innan stämning utfärdas, skall förelägga honom att ingiva dem. I allmänhet torde också käranden utan olägenhet kunna omedelbart förete sina skriftliga bevis. Understundom kan han dock äga ett berättigat intresse att få avvakta svaromålet innan han framlägger handlingarna. I vissa fall kan det även ur svarandens synpunkt vara önskvärt att med ingivandet må anstå, t. ex. när käranden i ett äktenskapsmål såsom bevismedel innehar intim brevväxling mellan parterna men endast under förutsättning att svaromålet går i viss riktning kan bliva nödsakad att begagna den och därmed kasta ljus över makarnas samliv. Ovan angivna synpunkter torde kunna beaktas, om i 2 § sista stycket »skall» utbytes mot »bör». Med en sådan jämkning framhäves alltjämt såsom norm att bevisen fogas vid stämningsansökningen, men avvikelser från regeln kan av särskilda skäl göras.

Iakttages vad nu förordats, bör en motsvarande ändring ske i 7 § sista stycket.

Om käranden ej framlägger de i stämningsansökningen åberopade bevisen i samband med att ansökningen göres, bör det självfallet åligga honom att förete dem omedelbart efter det svaromålet avgivits, vid muntlig förberedelse alltså redan vid första inställelsen, då ock svaranden skall medhava de bevis han åberopar i svaromålet. Bestämmelsen i 42 kap. 8 § om framläggande av skriftligt bevis tar närmast sikte på bevis som ej uppgivits redan i stämningsansökningen eller svaromålet. Måhända bör bestämmelsen, om 2 och 7 §§ ändras på sätt lagrådet förordat, erhålla en formulering som ger vid handen att densamma avser även i stämningsansökningen eller i svaromålet åberopade bevis.

Då uttrycket i 7 § första stycket att svaranden vid förberedelsen genast

skall avgiva fullständigt svaromål möjligen kan leda till att parterna redan vid förberedelsen hålla anföranden, som böra förekomma först vid huvudförhandlingen, hemställas, att ordet »fullständigt» måtte utgå.

En motsvarande ändring bör ske i första punkten av 8 § första stycket.

18 §.

Lagrådet:

Då i paragrafen föreslås, att under förberedelsen dom må meddelas i anledning av talan som återkallats, syftas på det fall att, sedan käranden återkallat sin talan, svaranden jämlikt 13 kap. 5 § yrkar att målet likväl skall prövas. Därest av omständigheterna framgår att käranden avser att eftergiva sitt anspråk mot svaranden, är intet att erinra mot att rätten får befohgenhet att meddela dom under förberedelsen; fallet är likartat med det som föreligger, då svaranden medger kärandens talan. Råder däremot verklig tvist mellan parterna, bör målet liksom andra tvistiga mål gå till huvudförhandling. Att göra domsrätten beroende av att käranden återkallat sin talan, synes ej erforderligt. Det torde vara tillräckligt att stadga, att dom må meddelas under förberedelsen, om käranden eftergivit sitt anspråk.

43 KAP.

10 §.

Lagrådet:

Med denna paragraf avses att förhindra att part, i syfte som där angives, till huvudförhandlingen uppskjuter att framföra processmaterial som bort angivas eller förebringas under förberedelsen. I enlighet härmed bör rätten kunna lämna utan avseende t. ex. ett kvittningsyrkande som svaranden, i avsikt att förhala rättegången, framställer först vid huvudförhandlingen. Huruvida den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig å ett sådant fall eller å vissa andra därmed likartade, kan emellertid med hänsyn till de i texten använda ordalagen vara föremål för tvekan. Ett förtydligande synes kunna ske på så sätt att här, likasom i 50 kap. 25 §, vid sidan av det fall, att part åberopar nytt bevis, upptages att part åberopar omständighet, som ej uppgivits före huvudförhandlingen.

Av part förebragt nytt material bör kunna lämnas utan avseende icke blott då parten velat förhala rättegången eller otillbörligen överrumpla motparten, utan även då han eljest sökt att genom materialets innehållande obehörigen skaffa sig någon processuell fördel. Ett lämpligare uttryck för den tanke, som ligger till grund för förslaget i denna del, kan enligt lagrådets mening vinnas genom ett utbyte av orden »i syfte att förhala rättegången eller att överrumpla motparten» mot det i 50 kap. 25 § använda uttrycket »i otillbörligt syfte».

44 KAP.

6 §.

Lagrådet:

Om det i andra punkten reglerade fallet inträffar under förberedelsen, bör denna kunna avslutas. Punkten bör därför jämkas till överensstämmelse med den första.

8 §.

Lagrådet:

Därest käranden uteblivit men svaranden kommit tillstådes och yrkat tredskodom, skall enligt första stycket i paragrafen käromålet ogillas, såvitt ej av handlingarna uppenbart framgår, att detta är grundat. Visserligen bör, då tredskodom yrkats, ej ifrågakomma, att en förhandling i egentlig mening hålles. Hänsyn bör dock kunna tagas till vad som förekommer vid sammanträdet, om därav uppenbart framgår att käromålet är grundat. Medger den tillstådeskomna svaranden helt eller delvis käromålet, lär vara avsett, att dom skall kunna meddelas i enlighet med medgivandet, men detta framgår näppeligen av lagtexten. Då det understundom kan ligga i svarandens intresse att få ett omedelbart avgörande, även om det går honom emot, synes lämpligt att låta käromålet gillas genom tredskodom, såvitt det medgivits av svaranden eller uppenbart framgår, att det är grundat.

Är det svaranden som uteblivit, lär utän vidare vara klart att en tredskodom mot honom såsom regel ej kan meddelas i den mån käranden vid sammanträdet själv medger att hans talan är ogrundad; i detta fall föreligger väl i allmänhet en återkallelse, som bör föranleda målets avskrivande. Emellertid kan även eljest inträffa, att det på grund av vad som förekommer vid sammanträdet blir uppenbart, att käromålet är ogrundat. Jämväl till sådant material torde hänsyn böra tagas.

Lagrådet hemställer, att paragrafen jämkas i enlighet med det anförda.

45 KAP.

3 §.

Lagrådet:

I anslutning till vad lagrådet anförts vid 14 kap. 7 § hemställes om sådan jämkning av ordalagen i sista stycket av förevarande paragraf att av dem tydligt framgår, att regeln icke äger tillämpning i andra fall än då åtalen äro anhängiga vid samma domstol.

46 KAP.

7 §.

Lagrådet:

Den här föreslagna anordningen synes — i anslutning till motsvarande bestämmelse beträffande vittnesförhör och till vad lagrådet anförts vid 37

kap. 5 § — böra kunna komma till användning, så snart anledning förekommer att part i annan parts närvaro av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen eller någon part hindrar annan part i hans berättelse genom att falla denne i talet eller annorledes. Därest den hemställan, som vid 36 kap. 1 § gjorts av tre ledamöter i lagrådet, icke iakttages, bör vad här förordats angående part gälla även målsägande, som ej är part.

11 §.

Lagrådet:

I sista stycket av förevarande paragraf har i fråga om kallelse till uppskjuten huvudförhandling hänvisats till bestämmelserna i 45 kap. 15 § om kallelse till det första sammanträdet för huvudförhandling. Likasom i 42 kap. 12 och 21 §§, 43 kap. 11 § samt 47 kap. 11 och 23 §§ bör emellertid i tydlighetens intresse utmärkas att kallelse till ett senare sammanträde kan ske på ett enklare sätt, nämligen muntligt vid förhandling. Hänvisningen till 45 kap. 15 § kommer då att avse allenast där upptagna regler om föreläggande.

15 §.

Lagrådet:

Under förutsättningar, som närmare angivas i tredje stycket, skulle brottmål oberoende av brottets svårhetsgrad kunna handläggas och avgöras i den tilltalades frånvaro och detta, ehuru han ej kallats till huvudförhandlingen. Endast med stor försiktighet bör den i gällande rätt till ett par speciella undantagsfall begränsade möjligheten av ett sådant förfarande vidgas. Då i förslaget såsom en förutsättning angives att anledning förekommer att den tilltalade avvikit, synes detta knappast tillräckligt betryggande. Det torde böra fordras, att utredningen verkligen giver vid handen att han avvikit. Lagrådet hemställer, att lagtexten jämkas så, att detta krav blir tillgodosett.

Beträffande tvistemål och mål, vari enskilt åtal föres, har i 44 kap. 7 § samt 47 kap. 17 och 24 §§ föreslagits, att rättegångsfråga må avgöras utan hinder av att båda parterna eller endera uteblivit från sammanträde som särskilt utsatts för frågans behandling.

Någon liknande regel har ej uppställts för mål, vari allmänt åtal föres. Härav följer att på grund av stadgandet i 46 kap. 2 § rättegångsfråga icke kan i sådant mål behandlas i åklagarens frånvaro. Är det den tilltalade som uteblivit eller trots föreläggande icke kommit personligen tillstädes, kan det ske endast om något av de i 15 § andra och tredje styckena angivna fallen föreligger. Målsägandens frånvaro kommer däremot i allmänhet ej att hindra handläggningen.

Något skäl för denna ståndpunkt har ej anförts. Klart är emellertid att man ej i lagtexten behöver beakta ett sådant fall som att åklagaren, för vilken inställelse till förhandling är en tjänsteplikt, uteblir. De synpunkter, som motivera ett strängt fasthållande vid kravet på den tilltalades närvaro

vid handläggningen av själva saken, göra sig icke på samma sätt gällande i avseende å behandlingen av rättegångsfråga. Lagrådet hemställer alltså, att i förslaget upptages en bestämmelse därom att rättegångsfråga må avgöras utan hinder av den tilltalades utevaro.

47 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Om de av lagrådet förordade jämkningarna i 42 kap. 2 § samt i första och tredje punkterna i 8 § första stycket samma kapitel vidtagas, bör motsvarande ändring ske i 47 kap. 2 § sista stycket och 7 § första stycket.

3 §.

Lagrådet:

Det lär vara avsett att, om vid stämningsansökan ej fogats i 2 § tredje stycket omförmält intyg att åklagaren beslutat att ej åtala, rätten jämlikt förevarande paragraf skall förelägga målsäganden att inkomma med intyget. I tydlighetens intresse torde i 3 § böra uttryckligen angivas, att den är tillämplig även i detta fall. Iakttages det, föranledes därav en jämkning i 4 §.

48 KAP.

Lagrådet:

Då någon begått flera brott, för vilka han samtidigt lagföres, skall jämlikt 4 kap. strafflagen såsom regel gemensamt straff ådömas; för brott, som finnes förskylla böter, må dock bötesstraff ådömas jämte straff för övriga brott. Någon tvekan torde ej kunna råda därom, att åklagaren icke är berättigad att, ehuru skäl till åtal föreligga beträffande flera brott, låta anstå med åtal för något av brotten för att därigenom åstadkomma att för detta brott dömes till särskilt bötesstraff. Åklagaren måste i enlighet härmed vid tillämpning av de i förevarande kapitel upptagna stadgandena också vara pliktig att i vanlig ordning åtala samtliga brotten, även om beträffande något eller några av brotten strafföreläggande skulle kunnat användas, därest den misstänktes brottslighet varit inskränkt därtill. Åklagaren bör vidare vara skyldig att, om han vill meddela strafföreläggande i fråga om flera brott, giva ett gemensamt föreläggande; genom att göra varje brott till föremål för särskilt föreläggande skulle han eljest kunna kringgå regeln i 4 § att föreläggande, som avser böter till högre belopp än där angivits, skall underställas prövning av domstol. Vad sålunda enligt förslaget skall gälla har ansetts icke behöva fastslås i lagtexten. Enligt lagrådets mening är det emellertid önskligt, att ett uttryckligt stadgande i ämnet upptages. Ett sådant torde böra

hava sin plats i 1 § och innehålla, att om skäl att åtala den misstänkte för flera brott föreligga, strafföreläggande ej må användas med mindre det sker gemensamt för samtliga brotten. Av ett dylikt stadgande följer, att om något av brotten är sådant, att strafföreläggande därom ej må meddelas, det ej heller kan ske beträffande de andra brotten.

Enligt processkommissionens betänkande skulle strafföreläggande, som avsåg böter till högre belopp än 100 kronor, underställas domstols prövning. Processlagberedningen har i anslutning till den kritik, som framkommit mot kommissionens betänkande i de yttranden vilka på sin tid av bland annat lagrådet avgåvos däröver, sänkt beloppet till 50 kronor. Även om, såsom här förut framhållits under rubriken »förslaget i allmänhet», strafföreläggande, intill dess erfarenhet om det nya institutets verkningar vunnits, lämpligen bör i stort sett begränsas på sätt som skett, synes dock med hänsyn till vissa lagändringar, vilka ägt rum under senare tid, en höjning av nyssnämnda belopp motiverad. Sålunda har dagsbotssystemet införts i svensk rätt, och då i följd därav strafföreläggande ansetts icke böra ifrågakomma beträffande brott, varå dagsböter kunna följa, kommer sådant föreläggande i allmänhet att kunna tillämpas endast beträffande brott av enkel beskaffenhet. Vidare har straffet för en så vanlig polisförseelse som fylleri höjts så, att vid upprepat fylleri liksom vid fylleri i förening med förargelseväckande beteende — en kombination vilken som bekant är synnerligen vanlig — böter på mer än 50 kronor ofta utdömas. På grund av det anförda förordas på denna punkt en återgång till vad kommissionen föreslagit.

49 KAP.

Lagrådet:

Förslaget innehåller ingen bestämmelse om verkan av utfästelse att ej följa talan i tvistemål, vari förlikning är tillåten — i andra mål är självfallet en sådan utfästelse utan verkan — men av motiven (sid. 509—510) framgår, att förslaget ansluter sig till härskande uppfattning, enligt vilken sådan utfästelse icke är bindande. Denna uppfattning läser vara grundad på att avtal i processuella frågor över huvud taget anses vara ogiltiga, om ej motsatsen uttryckligen stadgas. Vad angår utfästelse att icke överklaga en framtida hovrättsdom föreligger tydligen en motsättning mellan förslagets ståndpunkt på ifrågavarande punkt och bestämmelserna i 2 kap. 2 § 2. I detta sammanhang torde böra erinras om att redan enligt gällande rätt i skiljeavtal får bestämmas, att parterna skola nöjas åt skiljedom.

I utländsk rätt tillerkänner man i större eller mindre utsträckning giltighet åt utfästelse, varom nu är fråga. I Norge (lov om rettergangsmaaten for tvistemaal § 361) kan sådan utfästelse ske även före domen, om utfästelsen är ömsesidig. I Danmark (Lov om Rettens Pleje §§ 395 och 942) godkännes sådan utfästelse, om den skett sedan domen avsågs.

Den olikhet, som sålunda råder mellan svensk rätt å ena sidan och särskilt norsk rätt å den andra, ger anledning till övervägande, vilken stånd-

punkt som är den riktiga. Då avtalsfrihet bäst överensstämmer med vad som eljest gäller i ekonomiska angelägenheter och icke lärer innebära något åsidosättande av offentliga intressen, torde den hos oss härskande meningen knappast kunna försvaras med annat än farhågan, att någon skall av oförstånd frivilligt frånsäga sig fullföljdsrätt eller tvingas därtill av en ekonomiskt starkare medkontrahent. Att vid avtalslut den ekonomiskt starkare parten skulle hava något intresse att förmå medkontrahenten att nöja sig med en framtida dom, om vars innehåll ingendera parten kan veta något, är föga sannolikt, och sedan det en gång kommit till rättegång torde möjligheten att framtvunga en utfästelse ej vara stor. Farhågan att utfästelse göres av oförstånd bör däremot ej fränkännas en viss betydelse, men ett beaktande därav leder ej längre än till ett underkännande av utfästelse, som gjorts innan tvist uppstått och sålunda innan det varit möjligt att bedöma utfästelsens räckvidd. Särskilt svårt är att motivera utfästelsens ogiltighet, om den avser en redan meddelad dom. Processlagberedningen synes också böjd att antaga, att en viss avtalsfrihet förefinnes i sistnämnda fall. Enligt beredningens mening skulle nämligen då ofta ett förfogande över den materiella rätten föreligga. Det måste emellertid ifrågasättas, om man på detta sätt kan göra skillnad mellan utfästelser, som gjorts före och efter dom. Även ur praktisk synpunkt är en ändring av gällande rätt motiverad: intresset av ett snabbt avgörande synes böra tillgodoses även på annat sätt än genom skiljedom. Visserligen har förslaget genom bestämmelserna i 2 kap. 2 § 2 velat tillgodose behovet av ett dylikt snabbt avgörande, men denna utväg ställes ju ej till förfogande i mål, där tvisten rör lägre belopp och kostnaden för skiljedomsförfarandet därför oftast blir oproportionerligt hög. Och om den föreslagna rättegångsreformen genomföres, bör man kunna hysa lika stort förtroende för de båda lägre instanserna som för skiljemän. Vad nu anförts torde visa, att starka skäl förefinnas för att med här angivna begränsningar godtaga en utfästelse att ej fullfölja talan; dock torde i enlighet med norsk rätt den ytterligare begränsningen böra stadgas, att utfästelse, som göres före domen, icke skall gälla, om den ej är ömsesidig.

Med återopande av det sagda förordas, att i 49 och 54 kap., lämpligen efter 2 § i ett vart av kapitlen, införes föreskrift att om part i anledning av uppkommen tvist utfäst sig att ej fullfölja talan mot dom i mål därom och förlikning är tillåten i målet, det skall lända till efterrättelse; dock att utfästelse, som göres innan domen meddelats, icke är giltig, såframt ej motparten gjort motsvarande utfästelse. Klart är, att en sådan regel ej bör hindra användandet av extra ordinära rättsmedel.

I förevarande kapitel givas regler för fullföljd av talan mot underrätts avgörande i tvistemål och brottmål. Den gällande rättegångsbalken innehåller därutöver — i 25 kap. 2 § — ett generellt stadgande om klagan över underrätts slutliga utslag i ärenden, som genom ansökning eller annorledes kommit under behandling av underrätten. Då i förslaget till ny rättegångsbalk icke reglerats domstolsbehandlingen av frågor, som höra till den

s. k. frivilliga rättsvården, är det naturligt att däri ej heller upptagits ett stadgande av den allmänna räckvidd som nyss nämnts. I några få hänseenden har dock i förslaget behandlats domstols befattning med frågor som icke avse tvistemål eller brottmål. Enligt 4 kap. 5 § ankommer det på häradsrätten att indela tingslaget i valkretsar för nämndemansval och bestämman antalet nämndemän för varje valkrets ävensom att, där val skall förrättas å en för flera kommuner gemensam kommunalstämma, avgöra å vilken kommuns stämma valet skall förrättas. Vidare har underrätt enligt 7 § samma kapitel att upptaga klagan över nämndemansval och enligt 8 § att avgöra om nämndeman får avgå före valperiodens utgång. Slutligen må erinras att enligt 33 kap. 24 § stämningssman förordnas av underrätt, som ock, om skäl äro därtill, kan återkalla sådant förordnande. Då sålunda underrätts befattning med dessa frågor behandlas i rättegångsbalken, synes också lämpligen frågan om fullföljd av talan mot rättens avgöranden böra där regleras. Likasom enligt gällande rätt bör klagan få föras. Det hemställes förty, att i 49 kap. upptages en fullföljdsbestämmelse för nu ifrågavarande fall. Rättens avgörande i här avsedda frågor synes böra jämsättas med slutligt beslut i mål, vilket innebär att rättsmedlet är besvär och att om fullföljd till högsta domstolen skall gälla vad i 54 kap. stadgas beträffande hovrätts slutliga beslut.

1 §.

Lagrådet:

Oavsett i vilken instans tredskodom meddelats är jämlikt 44 kap. 9 § för den uteblivne rättsmedlet mot sådan dom återvinning, som skall sökas hos den rätt, där talan väckts. I tydlighetens intresse synes lämpligt att i förevarande paragraf anges att om återvinning efter tredskodom är stadgat i förstnämnda lagrum. Ett liknande tillägg synes erforderligt i 54 kap. 1 §, därvid erinringen bör avse jämväl 53 kap. 1 §.

4 §.

Lagrådet:

Beslut angående ersättning till intervenient för hans kostnader torde så gott som undantagslöst av underrätt meddelas först i det slutliga utslaget. Skulle ett sådant beslut givas under rättegången, kan det enligt gällande lag (jfr 16 kap. 10 § rättegångsbalken) icke särskilt överklagas. Avgöres en sådan ersättningsfråga i det slutliga utslaget, skall den som vill fullfölja talan, vare sig han är part eller intervenient, använda det rättsmedel — vad eller besvär — som är tillämpligt vid klagan i huvudsaken (jfr 25 kap. 1, 2, 4 och 5 §§ rättegångsbalken).

Huruvida med förslaget har avsetts att göra någon ändring i vad sålunda gäller, kan måhända vara tvivelaktigt. Enligt avfattningen av 4 § första stycket 5 skall emellertid ett under rättegången av underrätt meddelat beslut om ersättning till intervenient som ej är part (jfr 14 kap. 11 §) särskilt överklagas, och detsamma skall jämlikt punkt 4 gälla om beslut angående

skyldighet för sådan intervenient att gottgöra i rättegången vållad kostnad. Även då beslut i dessa frågor meddelas i samband med dom eller slutligt beslut, skall rättsmedlet vara besvär, oavsett vilket rättsmedel eljest skall användas mot det avgörande vari beslutet ingår (49 kap. 5 § första stycket).

En sådan anordning kan ej vara ändamålsenlig. Den innebär bland annat, att part, som vill föra talan mot en dom med yrkande om befrielse från skyldighet att gälda rättegångskostnad till motparten och till en intervenient, skulle nödgas använda två rättsmedel och att en intervenient, som vill jämte ena parten överklaga en dom och därjämte yrka ersättning för sina kostnader, hade att fullfölja talan både vade- och besvärvägen.

Då regeln om att särskild talan skall föras mot beslut under rättegången i dessa fall — om sådana beslut över huvud skulle förekomma — icke torde hava något vidare värde, lärers ändring böra ske genom att det i 4 § första stycket 4 och 5 samt 5 § första stycket för part uppställda undantaget utvidgas till att gälla även intervenient samt att i 5 § andra stycket med part jämställas intervenient. Genom hänvisningen i 54 kap. 3 § komma dessa ändringar att gälla även beträffande talan mot hovrätts beslut.

5 §.

Lagrådet:

Enligt 17 kap. 14 § i förslaget äger rätten i dom förordna att den må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft. Ehuru det ej tydligt framgår, torde ett dylikt förordnande eller ett avslag å framställning om ett sådant förordnande icke vara att betrakta såsom en del av själva domen utan lärers böra behandlas såsom ett särskilt beslut, vilket på grund av att det meddelas i samband med domen skall däri upptagas.

Om fullföljd av talan mot sådant beslut av underrätt gäller stadgandet i 49 kap. 8 § att talan må föras allenast i samband med talan mot domen. Att den, mot vilken förordnande om omedelbar verkställighet riktar sig, icke bör få föra talan endast mot beslutet ligger i sakens natur. Han kan icke äga ett berättigat intresse att få vidare verkställighet inställd annat än om han förmenar att domen är oriktig. I det fallet åter är hans rätt väl tillgodosedd genom bestämmelsen i 50 kap. 8 § att hovrätten kan interimistiskt förordna därom innan tillfälle beretts motparten att inkomma med genmäle. Och genom stadgandet i 5 § andra stycket samma kapitel är sörjt för att hovrätten skall kunna snabbt fatta sitt beslut.

Annorlunda ligger frågan till för den i underrätten kående parten, när han är missnöjd över att rätten icke förordnat om omedelbar verkställighet av domen. Visserligen är han enligt nyssberörda stadgande i 49 kap. 8 § i princip berättigad att föra talan däremot. Men om underrätten helt bifallit själva käromålet, blir han i verkligheten avstängd från möjligheten att söka rättelse i verkställighetsbeslutet. Och om han i annat fall finner anledning att i någon del påkalla ändring av domen, torde hans rätt att i det sambandet överklaga också verkställighetsbeslutet bliva utan betydelse, enär

beslutet icke kan bliva föremål för omprövning förrän hovrätten dömer i själva målet eller alltså först vid en tidpunkt då hovrätten oberoende av om frågan dit fullföljts äger omedelbart med stöd av 17 kap. 14 § förordna om verkställighet, i den mån hovrättens dom innefattar bifall till käromålet.

I vissa fall är det emellertid för det faktiska värdet av en parts rätt av utomordentlig betydelse att den utan dröjsmål kan realiserast och alltså även att parten kan snabbt få rättelse i beslut, vari detta intresse ej beaktats. Det synes därför önskvärt att det i fullföljdshänseende beredes honom en bättre ställning än som följer av förslaget. Främst bör undvikas att part skall nödgas stå hjälplös gentemot en motpart som otillbörligen genom fullföljd söker förhålla honom hans rätt. Möjligen kunde ifrågasättas att part, vars begäran om omedelbar verkställighet avslagits av underrätten, skulle, om målet föres vidare till hovrätten, kunna vinna sitt syfte genom att där påkalla tillämpning av 15 kap. 3 §. Något tillfredsställande skydd skulle dock ej beredas hans intresse på denna väg. Det lär för övrigt näppeligen hava avsetts att nämnda stadgande skulle begagnas som medel att korrigera underinstansen. Naturligast synes vara att överinstansens bedömning av en fråga, vari underinstansen utlåt sig, tar formen av en omprövning av underinstansens beslut.

Vad sålunda framhållits torde bliva beaktat, om det införes en rätt att — genom vad — föra särskild talan mot att underrätt ej i samband med dom förordnat att domen må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft samt om åt hovrätten ges befogenhet att interimistiskt förordna om verkställighet. Då hovrätten härvid måste taga hänsyn till båda parternas intressen och väga dessa mot varandra samt fästa avseende vid den större eller mindre sannolikheten av att underrättens dom i själva saken blir fastställd, synas några betänkligheter icke böra möta mot att interimistiskt förordnande får meddelas. Tillika må erinras om att processlagberedningen i sitt förslag utgår ifrån att sådan ändring skall vidtagas i utskökningslagen att dylikt förordnande icke kan leda till verkställighet av domen, med mindre den vinnande ställer säkerhet för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig om domen ändras. Skulle, sedan käranden överklagat underrättens beslut rörande verkställigheten, motparten icke anmäla vad mot domen eller ej fullfölja anmält vad eller skulle hans vadetalan återkallas eller eljest förfalla, behöver hovrätten självfallet ej taga vidare befattning med frågan om verkställighet av underrättens dom.

Vad lagrådet föreslagit kan genomföras medelst tillägg i 49 kap. 5 § andra stycket och 50 kap. 8 § andra stycket, varjämte till de i 5 § andra stycket sistnämnda kapitel angivna exemplen lämpligen bör fogas här behandlade fall att omedelbar verkställighet av underrättens dom påyrkas.

Nu anförda synpunkter på frågan om fullföljd av talan mot underrätts beslut äga giltighet jämväl beträffande fullföljd till högsta domstolen. Iakttagas lagrådets förslag, böra i 55 kap. 5 § andra stycket och 8 § andra stycket vidtagas ändringar motsvarande dem i 50 kap. 5 och 8 §§. Genom hän-

visningen i 54 kap. 3 § kommer tillägget i 49 kap. 5 § att gälla även beträffande talan mot hovrätts beslut.

8 §.

Lagrådet:

I vissa lagrum, såsom 45 § sinnessjuklagen, förekomma bestämmelser om särskild klagan mot beslut, som meddelats under rättegången. I överensstämmelse härmed stadgas nu i 16 kap. 8 § rättegångsbalken, att mot beslut, som underrätt under rättegången meddelat i annat fall än i 3 § samma kapitel sägs, särskild talan ej må föras, där ej i följande paragrafer i kapitlet eller eljest i lag finnes annorlunda stadgat. I den mån först åsyftade lagrum komma att bibehållas även efter det rättegångsreformen genomförts — och detta lär åtminstone till en del bliva fallet — torde från regeln i förevarande paragrafs första stycke i likhet med vad som skett i gällande rätt böra göras undantag för fall, i vilka i lag finnes annorlunda stadgat.

50 KAP.

1 §.

Lagrådet:

I förslaget har vadeanmälan bibehållits som en första åtgärd för fullföljd av talan mot dom i tvistemål. Såsom skäl härför åberopas parts intresse att så tidigt som möjligt erhålla visshet huruvida motparten ämnar fullfölja talan, vilket framhålles såsom betydelsefullt med hänsyn till domens verkställighet. Wadeanmälan har alltså tänkts skola väsentligen tjäna de syftemål som den har enligt gällande rätt. Förslagets regler därom förete emellertid vissa avvikelser, som icke torde vara utan betydelse. Vadepening skall sålunda ej erläggas, vadeanmälan kan insändas med posten och någon motsvarighet till vad nu är stadgat om uppsägning av vad innehåller förslaget icke. I följd av dessa avvikelser finnes ej längre något, som kan tänkas avhålla förlorande part, vilken ej har för avsikt att fullfölja talan mot domen, från att dock vädja. Det kan därför tänkas, att den seden kommer att insmyga sig att part schablonmässigt anmäler vad oberoende av om han verkligen allvarligt överväger att fullfölja, eller rent av befaras, att förlorande part kommer att anmäla vad uteslutande för att erhålla någon tids anstånd med verkställigheten. Härigenom skulle syftemålet med vadeanmälan väsentligen förfelas. Det bör ej heller förbises, att part, som utan att närmare överväga domen anmält vad, lätt nog kan känna sig frestad att fullfölja talan, ehuru han saknar skäl därtill. Det kan visserligen icke förnekas, att de nuvarande reglerna, sedan vadepeningens belopp i följd av myntvärdets fall blivit utan egentlig betydelse, icke innebära något större hinder mot fullföljd i oträngt mål. Detta är emellertid en brist, som icke bör lämnas obeaktad vid en rättegångsreform. Enligt lagrådets mening är det nödvändigt att man söker hind-

ra, att vad anmäles i andra fall än då part allvarligt överväger att fullfölja talan. För detta ändamål synes det lämpligaste vara att vadepenningen bibehålles, men att dess belopp ökas. Om beloppet bestämmes till exempelvis tio kronor, torde man kunna förvänta, att vadeanmälan åtminstone i mindre mål kommer att verka i det avsedda syftet. Genom att vadepening skall utgå erhålles därjämte en yttre påtaglig form för vadeanmälan. Till sist må framhållas, att den nu föreslagna vadepenningen torde komma att vara tämligen obetydlig i förhållande till den rättegångsavgift, som den vädjande bör erlægga i hovrätten.

Skall vadepening bibehållas, böra jämväl upptagas bestämmelser motsvarande stadgandena i andra stycket av 26 kap. 1 § rättegångsbalken, vilka bland annat innebära att kronan och fattig part äro fria från skyldighet att erlægga vadepening. Däremot torde anledning saknas att förbjuda, att vadeanmälan jämte vadepening insändes med posten. En föreskrift om särskilda skyldigheter för den som ej vill fullfölja vad skulle icke vara förenlig med de nya fullföljdsreglerna.

Vadepening torde böra tillfalla kronan. Föranleder vadetalan ändring i domen, bör den vädjande berättigas att återfå erlagd vadepening. Att sålunda något högre kostnad kan drabba den, som utan tillräckliga skäl fullföljer talan, synes välmotiverat.

Lagrådet hemställer, att förslaget på ifrågavarande punkt omarbetas i enlighet med vad här anförts.

Justitierådet von Steyern tillade:

Om det skulle möta betänkligheter att behålla erläggande av vadepening såsom form för vadeanmälan, vill jag i andra hand föreslå, att det stadgas att vadeanmälan skall göras skriftligen. Därigenom bör motverkas att det blir en allmän sed att ombud för part, vilkens talan helt eller delvis ogillas, genast efter domens avkunnande och utan överläggning med parten anmäla vad.

10 §.

Lagrådet:

I varje vademål skall enligt förslaget vadeinlaga och genmäle ingivas samt delgivas motparten. Då i 10 § stadgas, att hovrätten äger förordna om ytterligare skriftväxling, där det finnes erforderligt för målets beredande, lärer härigenom en möjlighet vara öppnad för hovrätten att giva parterna tillfälle till skriftlig argumentering i fall, då hovrätten förordnat, att målet skall avgöras utan huvudförhandling. Enär emellertid med måls beredande torde avses dess beredande för huvudförhandling, bör till undvikande av varje tvekan i lagen angivas, att då hovrätt förordnat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, tillfälle skall, om det erfordras, beredas parterna att skriftligen utveckla sin talan. Vad nu sagts har motsvarande tillämpning å stadgandena i 51 kap. 10 § och 55 kap. 10 §.

13 §.

Lagrådet:

Enligt föreskrifter i 42 kap. 20 § och 47 kap. 22 § bör underrätt, när den skall utsätta tid för huvudförhandling, om möjligt samråda med parterna. Då ett sådant förfarande underlättar ombudens arbete och är ägnat att lämna domstolen närmare upplysningar om förhandlingens sannolika omfattning, bör det uppenbarligen tillämpas jämväl när hovrätt skall bestämma tid för huvudförhandlingen. Lagrådet hemställer därför, att en bestämmelse av motsvarande innehåll upptages i förevarande paragraf.

Den omständigheten att någon uttrycklig föreskrift i ämnet icke finnes i vare sig 45 kap. 14 § eller 51 kap. 13 § bör naturligtvis icke utesluta att även i där behandlade fall samråd med part i erforderlig utsträckning kommer till stånd. Särskilt torde det vara angeläget att rätten samråder med landsfogden, när allmänt åtal föres av honom.

Anses det åter lämpligare att giva regler även för sistnämnda fall, kan i 32 kap. upptagas en allmän bestämmelse i ämnet, av innehåll att rätten, innan sammanträde för förhandling utsättes, bör, om det lämpligen kan ske, samråda med parterna om tiden för sammanträdet.

14 §.

Lagrådet:

I motiven (sid. 519) uttalas att det i allmänhet icke är lika nödvändigt, att vadesvaranden är tillstädes vid huvudförhandlingen som att kâranden inställer sig, men att om hans närvaro anses erforderlig för utredningen, hovrätten bör förmå honom att inställa sig. I enlighet härmed stadgas (14 §), att vite må föreläggas honom och att, om vite ej föreläggas, han skall erinras om att målet må avgöras utan hinder av hans utevaro. Även om vite förelagts, kan målet vid svarandens utevaro omedelbart avgöras (19 §). Då handläggning sker i svarandens utevaro skall, i den mån det erfordras, genom hovrättens försorg — härvid förutsättes referenten eller en särskild tjänsteman skola vara verksam — ur handlingarna framläggas vad svaranden anført ävensom den av honom vid underrätten förebragta bevisningen (16 och 17 §§).

Ehuru sålunda en handläggning i vadesvarandens frånvaro är förutsatt, är dock förslagets allmänna ståndpunkt, såsom av motiven framgår, att de fördelar, som den muntliga förhandlingsmetoden medför, icke kunna helt tillgodogöras i rättegången, om ej båda parterna inställa sig vid huvudförhandlingen. Metoden att i svarandens frånvaro låta hans talan med ledning av handlingarna utföras genom hovrättens försorg är tydligen en nödfallsutväg.

Från det allmännas synpunkt är denna metod förenad med vissa olägenheter. Sålunda kan med densamma riskeras, att hovrätten från den ena eller andra partens sida ådrager sig anmärkningar för bristande opartiskhet, vilket kan försvaga hovrättens ställning. Denna risk är ej utesluten ens om vid

ett objektivt bedömande intet som helst kan erinras mot det sätt, varpå den uteblivna svarandens sak framlagts. Vidare bör uppmärksammas, att den, som skall framlägga svarandens sak, i de flesta målen måste bereda sig därpå, ehuru detta ej sällan tidskrävande arbete i det stora flertalet fall kommer att bliva onödigt på den grund, att svaranden inställer sig.

Emellertid synas de alternativ, som skulle kunna tänkas i stället för det föreslagna, ännu mindre tillfredsställande. Med all rätt har beredningen sålunda i motiven betecknat det såsom obilligt att tillämpa tredskodom mot utebliven vadesvarande. Och att ålägga honom inställelsekostnad i alla mål, även sådana, som han på goda grunder anser uppenbart riktigt bedömda av underrätten, kan ej heller förordas.

Det återstår då att undersöka, huruvida man ej med godtagande i princip av förslaget kan mildra de omnämnda olägenheterna. Det vill synas som om det är att fordra för litet av vadesvaranden, om han skall vara pliktig att inställa sig blott då hans närvaro anses erforderlig för utredningen. Man torde väl kunna kräva, att han inställer sig även i vissa andra fall, nämligen sådana, i vilka utgången kan vara föremål för tvekan eller det eljest icke finnes lämpligt att svarandens sak framlägges genom rättens försorg. Därest hovrätten förelägger vadesvaranden inställelse vid vite i alla mål, där en sådan inställelse är av vikt för utredningen eller handläggningen, samt, såsom det bör förutsättas, uppskov i allmänhet meddelas, om svaranden utebliver trots vitesföreläggandet, vinnas fördelar i olika avseenden. Vitesföreläggandet och risken att få betala kostnaden för den inställda huvudförhandlingen komma att ytterligare påverka svaranden till inställelse, och förberedelsen för framläggandet av svarandens sak genom hovrättens försorg kan inskränkas till de enklare mål, vari föreläggande ej gives, samt dem, som uppskjutas på grund av svarandens utevaro.

Lagtexten lägger ej hinder i vägen för ett sådant tillvägagångssätt men ger ej heller någon garanti för att det blir tillämpat. Lagrådet anser sig därför böra hemställa, att i 14 § upptages bestämmelse om att vitesföreläggande skall meddelas svaranden i den utsträckning som ovan berörts.

Vad här förordats äger tillämpning jämväl i fråga om 51 kap. 14 §.

16 §.

Lagrådet:

Vid huvudförhandlingen i tvistemål skall enligt förslaget tvistens omfattning först fastställas genom att underrättens dom uppläses samt vadekäranden uppger, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer, och vadesvaranden anger, huruvida han medger eller bestrider yrkandet. Därefter skola parterna, var i sin ordning, utveckla sin talan och yttra sig över vad motparten anfört. Såsom av motiven (sid. 517) framgår åsyftas härmed, att vadekäranden alltid skall först utveckla sin talan. För brottmålsens del upptager förslaget i 51 kap. 16 § en annan regel i det att, oavsett vem som klagar, åklagaren eller målsäganden skall först utveckla åtalet. Denna ord-

ning motiveras (sid. 531—532) med att i brottmål bevisbördan i regel helt åvilar åklagaren eller målsäganden.

De för tvistemål och brottmål sålunda föreslagna reglerna överensstämma, då talan i hovrätten fullföljes av den part som varit käreande i underrätten. Är det åter svaranden i underrätten som fullföljer talan i hovrätten, leda reglerna till motsatta resultat. Det i motiven angivna skälet för att i brottmål åklagaren eller målsäganden alltid skall först utveckla sin talan äger sin giltighet även i ett stort antal tvistemål. Över huvud kan det sättas i fråga om det är lämpligt att reglera detta ämne genom stadganden som ej medgiva något undantag. Säkerligen kommer det att visa sig att i brottmål den föreslagna anordningen i det övervägande antalet fall är ändamålsenlig. Men om exempelvis den tilltalade fullföljer talan endast i en rättsfråga, kan det mången gång vara naturligt att hans ombud får utveckla sina synpunkter, innan ordet lämnas till åklagaren eller målsäganden. För tvistemålens del torde avvikelser från förslaget anordning oftare komma att visa sig påkallade. Särskilt torde detta bliva fallet då underrättssvaranden dragit målet i hela dess vidd under hovrättens prövning. Den naturliga ordningen att framlägga saken är då, såsom erfarenheten från det nuvarande överrättsförfarandet visar, att en redogörelse för underrättsskäreandens ståndpunkt lämnas först, och denna redogörelse bör i ett kontradiktoriskt förfarande givas av underrättsskäreanden och icke av motparten. Vad nu sagts äger giltighet även i fråga om förfarandet i högsta domstolen.

Lagrådet hemställer därför om sådan jämkning i andra stycket av föresvarande paragraf och i 51 kap. 16 § andra stycket, att hovrätten, då omständigheterna därtill föranleda, må besluta avvikelse från den ordning förslaget uppställer som den normala. Vid utarbetandet av arbetsordningar för hovrätterna bör iakttagas, att i sådana fall hovrätterna åläggas att före huvudförhandlingen underrätta parterna om den tilltänkta avvikelsen.

21 §.

Lagrådet:

Enligt förslaget skall i tvistemål muntlig förhandling såsom regel äga rum i hovrätten; endast i uppenbara fall, i processuella frågor samt, under vissa förutsättningar, i mål som röra så ringa värde, att de ej kunna bära kostnaden för en huvudförhandling, kan avgörandet ske utan en sådan. Ehuru en dylik ordning måste innebära en betydande ökning såväl av hovrätternas arbetsböroda som av parternas rättegångskostnader, äro dock enligt lagrådets mening fördelarna av densamma i allmänhet så stora, att de överväga olägenheterna. Emellertid bör ej förbises, att i vissa av de mål, i vilka muntlig förhandling i hovrätten enligt förslaget är obligatorisk, ett verkligt behov därav knappast föreligger. Gäller tvisten exempelvis allenast tolkningen av ett lagstadgande eller eljest en ren rättsfråga, torde i vissa fall muntlig förhandling icke vara av nöden. Detsamma gäller även i andra fall, där materialet ofta ej kan göras tillgängligt eller åskådligt i muntlig form, såsom i vissa räkenskapsmål, patentmål o. d. Vad nu anförts talar för att

vidga kretsen av de fall då undantag från muntlighetsgrundsatsen kan göras. Å andra sidan måste beaktas vikten av att, i den mån undantag medgives, reglerna härom erhålla en så snäv avfattning att någon möjlighet till extensiv tolkning av dem ej uppstår. Härmed förenade svårigheter torde göra det nödvändigt att begränsa undantaget till mål, i vilka en bevisprövning ej erfordras. Enligt lagrådets mening bör i enlighet med det sagda föreskrivas, att i mål, i vilka fråga endast är om rättstillämpningen, avgörandet skall ske utan huvudförhandling, såframt båda parterna begärt att sådan ej skall äga rum och hovrätten finner det uppenbart, att huvudförhandling ej är av nöden. Lagrådet hemställer, att paragrafen ändras i enlighet med vad sålunda anförts.

Om i ett mål på endera sidan fullföljes talan av flera parter, bör så snart det sammanlagda värdet av det varom talan fullföljts uppgår till minst 500 kronor tillämpning av regeln i andra stycket i förevarande paragraf vara utesluten. Då ett sådant resultat icke klart framgår av lagtexten, är ett förtydligande av denna önskvärt.

25 §.

Lagrådet:

För vissa fall har i förslaget rätten att återkalla väckt talan begränsats till tiden. Enligt 13 kap. 5 § får sålunda i indispositiva tvistemål återkallelse ej utan motpartens samtycke ske sedan dom meddelats. Efter det dom meddelats får icke heller allmänt åtal nedläggas (20 kap. 9 §). I fråga om återkallelse av fullföljd talan hava i förevarande paragraf samt i 51 kap. 24 §, 52 kap. 12 §, 55 kap. 16 § och 56 kap. 12 § föreslagits bestämmelser av innebörd att rätten att återkalla blir avskuren redan i och med att dom beslutats eller slutligt beslut fattats i anledning av den fullföljda talan. Då bärande skäl till denna skillnad ej torde föreligga och det i vissa fall kan te sig mindre tilltalande att domstolen ej får beakta återkallelse, ehuru den sker före det domen eller beslutet skall meddelas, hemställes om sådan jämkning i förslaget att för rätten att återkalla fullföljd talan domens eller beslutets meddelande blir den avgörande tidpunkten.

På sätt i 50 kap. 30 § och 51 kap. 30 § skett torde även i förevarande paragraf och 51 kap. 24 § böra i lagtexten uppmärksammas att hovrättens avgörande i anledning av talan, som fullföljts genom vad, kan ske i form av slutligt beslut.

51 KAP.

5 §.

Justitieråden Eklund och Lawski samt regeringsrådet Hjärne:

Då tilltalad, som är häktad, överklagar underrättens utslag, torde hovrätten för närvarande i allmänhet, om ej besvären angå häktningsfrågan, avvakta utgången av klagotiden — tjugu dagar från den dag utslaget gavs, fränsett Gotland och vissa delar av Norrland, där tiden är längre — innan målet blir föremål för någon hovrättens åtgärd. Den tilltalade kan icke

genom att fullfölja talan på ett tidigt stadium påskynda målets behandling utan måste under avsevärd tid i häkte avbida hovrättens slutliga prövning av besvärerna. Då man intill klagotidens utgång måste räkna med möjligheten att även motparten besvärar sig eller att talan ändras, kan det emellertid icke komma i fråga att hovrätten dessförinnan avgör målet. Ett skyndsammare avgörande är alltså ej möjligt i de fall då målet utan skriftväxling föredrages och avgöres omedelbart efter klagotidens utgång. Där åter skriftväxling äger rum, uppkommer en tidsutdräkt, som i många fall kunna minskas eller helt undvikas om besvärerna utställts till delgivning utan avvaktan på klagotidens utgång.

Att målets beredning i hovrätten börjas först efter klagotidens utgång skulle enligt förslaget bliva en lagfäst regel. Det bör emellertid uppmärksammas att förut berörda återverkningar på häktningstiden, till följd av den omläggning av fullföljdsförfarandet som förslaget i övrigt innehåller, komma att göra sig mera gällande än för närvarande. Till vadetiden på tre veckor kommer ytterligare en vecka för anslutningsvad. Efter den tidens utgång sändes vadeinlagen jämte akten från underrätten — här bortses från det fall att yrkande framställts i preliminärfråga varom nämnes i andra stycket av förevarande paragraf — och först när handlingarna kommit hovrätten tillhanda, kan målets beredande där påbörjas. Om den fullföljda talan upptages till prövning, kan icke i något fall, såsom nu, målet omedelbart avgöras utan skriftväxling; vadeinlagen måste alltid delgivas motparten och denne föreläggas att inkomma med genmäle. Icke heller får man räkna med att målet, såsom nu ofta sker, kan, sedan dess beredande avslutats, avgöras efter föredragning. Nästan undantagslöst måste i mål om häktad muntlig förhandling äga rum, och den får icke utsättas till tidigare dag än att parter, vittnen och andra, vilka hava att inställa sig, få skäligt rådrum härtill.

Med hänsyn till dessa förhållanden synes det angeläget, att de möjligheter att förkorta häktningstiden som stå till buds också i görligaste mån tillvaratagas. Närmast till hands är härvid, att den tilltalades vadeinlagen jämte akten i målet översändes till hovrätten så snart inlagen inkommit och att skriftväxlingsproceduren där igångsättes utan avbidan på vadetidens utgång. I konsekvens härmed bör då, om även från motsidan fullföljes talan, med denna förfaras på enahanda sätt. I händelse skriftväxlingen hunnit slutföras redan innan klagotiden utgått och målet i övrigt finnes berett, såvitt beror av den talan som föranlett skriftväxlingen, kan ytterligare tid vinnas genom att hovrätten genast bestämmer när huvudförhandlingen skall hållas. Några betänkligheter häremot böra icke möta, blott huvudförhandlingen utsättes att hållas efter klagotidens utgång. Har icke ännu talan fullföljts från motsidan, bör tillika iakttagas att förhandlingen ej utsättes att hållas så omedelbart efter nyssnämnda tidpunkt att, om den måste uppskjutas på grund av att vadeinlagen inkommit vid klagotidens slut, de som hava att inställa sig icke hinna i tid få underrättelse därom.

I viss utsträckning kan syftet med den här föreslagna ordningen för målets beredande nås på andra vägar, framför allt genom en reglering av frågan om avräkning av häktningstid. Men även med nuvarande regler kan hovrätten, när den faller till straff, taga hänsyn till en lång häktningstid genom att verkställa avräkning på straffet, och om den tilltalade klagar i häktningsfrågan, kommer hovrätten enligt andra stycket i förevarande paragraf i tillfälle att tidigare än eljest behandla målet. Den förstnämnda vägen är dock icke användbar, när hovrättens dom är friande eller full avräkning ej kan ske, och icke ens vid full avräkning av häktningstiden kan, åtminstone med nu gällande bestämmelser, den tilltalade sägas få en verklig kompensation i det beträffande häktade vanligaste fallet: att fällande dom lyder på straffarbete. Angående den senare vägen må framhållas att tilltalad, som är angelägen om ett skyndsamt avgörande i hovrätten, icke lämpligen bör för ändamålet nödgas till en i det särskilda fallet måhända sakligt alldeles oberättigad klagan i häktningsfrågan. Klart är i övrigt att den nu föreslagna anordningen får sin största betydelse, då den tilltalade tidigt inkommer med sin vadeinlaga och motparten ej överklagar eller ock även han gör det i god tid, t. ex. i samband med genmäle. Att förtida skriftväxling icke medför någon tidsvinst i det fall att motparten fullföljer först vid slutet av vadetiden kan icke anses såsom ett vägande skäl mot ett förfarande, som dock i ett säkerligen stort antal fall kan medföra en icke oväsentlig förkortning av häktningstiden.

I det föregående har till utgångspunkt tagits att den tilltalade vädjar mot underrättens fällande dom. Fullföljes talan mot sådan dom från motsidan kan den tilltalade, om han är nöjd med domen, börja avtjäna straffet utan avvaktan på hovrättens avgörande. I visst fall är detta dock ej tillåtet. Med beaktande tillika av den utvidgade prövningsrätt som enligt förslaget tillkommer överinstans, när åklagare eller målsägande fullföljt talan, och då ett snabbt avgörande av mål angående häktade måste anses vara ett allmänt intresse synes tillräcklig anledning ej föreligga att i de hänseenden varom här är fråga göra skillnad mellan de båda fallen. En enhetlig regel förordas.

Iakttages vad nu anförts, måste andra stycket i 51 kap. 5 § så ändras att stadgandet alltid blir tillämpligt när den tilltalade är häktad. Föreskriften i 8 § första stycket synes ej hindra att målets beredande börjas före klagotidens utgång. Mera tvivelaktigt förefaller det huruvida med innehållet i 13 § första stycket kan vara förenligt att före nyssnämnda tidpunkt preliminärt utsätta tid för huvudförhandlingen. I tydlighetens intresse bör måhända uttrycklig bestämmelse upptagas i båda paragraferna. Motsvarande ändringar torde böra ske i bestämmelserna om förfarandet i högsta domstolen.

Vad här sagts synes äga tillämpning även då den klagande dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse och förordnandet därom skall verkställas utan hinder av att det ej vunnit laga kraft.

Vare sig den här föreslagna anordningen blir genomförd eller icke, synes

en reformering av bestämmelserna om avräkning av häktningstid vara av nöden.

Justitierådet von Steyern:

Enligt min mening skulle de av lagrådets övriga ledamöter föreslagna ändringarna få någon nämnvärd betydelse egentligen för det fall att en tilltalad, som är häktad, anför vad utan att yrka att bli försatt på fri fot, att jämväl å motsidan vädjas och att samtliga vadeinlagor ingivas i början av vadetiden.

Då en tilltalad, som är häktad, väl undantagslöst lärer komma att biträdas av offentlig eller enskild försvarare, torde man knappast behöva befara, att yrkande om att den tilltalade skall försättas på fri fot ej varder framställt, när fog för en sådan åtgärd finnes. För övrigt har hovrätten (jfr 51 kap. 8 §) befogenhet att självant förordna att den häktade frigives. Den olägenhet, som därefter återstår och som i begränsad omfattning skulle kunna motverkas genom de föreslagna reglerna, består däri att det nya förfarandet medför någon förlängning av häktningstiden för sådana tilltalade, som ej förtjäna att försättas på fri fot. Denna olägenhet synes mig böra avhjälpas genom mera rationella regler om avräkning av häktningstid.

Vid sådant förhållande finner jag det knappast motiverat att föranstalta en särskild ordning för beredning av mål angående häktad, en ordning som på grund av ovissheten om övriga parters hållning måste bli ganska trevande. Däremot har jag intet att erinra mot att 51 kap. 5 § andra stycket kompletteras med en föreskrift att i mål angående häktad vadeinlaga tillika med akten alltid skall insändas genast; därigenom finge hovrätten tillfälle att utan dröjsmål självant pröva om den häktade kan sättas på fri fot.

7 §.

Lagrådet:

Om i tvistemål eller i mål angående målsägandes ansvarstalan stämningsansökan är ofullständig, skall jämlikt 42 kap. 3 § eller 47 kap. 3 § rätten förelägga kāranden eller målsäganden att avhjälpas bristen. Efterkommes ej föreläggandet och är bristen så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall jämlikt 42 kap. 4 § eller 47 kap. 4 § ansökan avvisas. Liknande bestämmelser hava ansetts överflödiga beträffande åklagarmål enär beredningen ansett sig kunna utgå från att dylika brister icke skola föreligga i stämningsansökningar som uppsättas av åklagare å tjänstens vägnar. Vad angår vadeinlaga i tvistemål hava i 50 kap. 7 § upptagits bestämmelser, som motsvara dem som skola gälla för stämningsansökan i andra mål än åklagarmål; hovrätten skall alltså förelägga vadekāranden att avhjälpas brist i vadeinlagan och om föreläggandet ej efterkommes och bristen är så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, avvisa vadetalan. För de vädjade brottmålsens del innehåller förslaget däremot i förevarande paragraf endast, att hovrätten skall lämna vadekāranden tillfälle att avhjälpas bristen. I revisionsförfarandet i högsta domstolen åter

skulle — lika för tvistemål och brottmål — gälla de principer, som förslaget uppställer beträffande stämningsansökan av enskild kärende och vadeinlaga i tvistemål (55 kap. 7 §). I fråga om besvär till hovrätt (52 kap. 6 §) och högsta domstolen (56 kap. 7 §) förordas däremot för såväl tvistemål som brottmål samma regler som för de till hovrätt vädjade brottmålen.

En nödvändig förutsättning för att processen i varje instans skall få ett tillfredsställande förlopp är att tydliga och fullständiga uppgifter i grundläggande hänseenden under förberedelsen lämnas av den part, som drager saken inför domstolen. Detta krav gör sig gällande i de brottmål, som efter vad fullföljas till hovrätt, och i besvärsmålen likaväl som i andra mål. Den ställning, som i straffprocessen bör tillkomma den tilltalade, utesluter ej, att hans skyldighet att medverka till att förfarandet blir ändamålsenligt genomfört inskräpes genom ett föreläggande vid äventyr av talans förlust. En motsvarighet föreligger i gällande förfarande då en tilltalad, som icke ställt sig till efterrättelse ett föreläggande att inkomma med protokoll från underrätten, förlorar sin talan. Skulle, då en bristfällig vadeinlaga inkommit, hovrätten hava anledning antaga att den tilltalade ej själv kan bota bristen, har hovrätten jämlikt 21 kap. 3 § att förordna försvarare för honom. Såvitt angår en målsägande som vädjar finnes intet skäl att behandla honom mildare än en kärende i underrätt eller en part som vädjar i tvistemål. Väl är det berättigat att utgå från att brister ej skola förekomma i åklagares vadeinlaga, men att med anledning härav stadga ett undantag torde vara överflödigt. Ej heller synes det påkallat att uppställa andra regler för besvärslaga än de som sålunda skulle komma att gälla för enskild kärandes stämningsansökan, för vadeinlaga och för revisionsinlaga.

Lagrådet hemställer, att förevarande paragraf samt 52 kap. 6 § och 56 kap. 7 § ändras i överensstämmelse med vad nu förordats.

17 §.

Lagrådet:

Beträffande rättegången i hovrätten uppställer förslaget för tvistemålens del den regeln, att den vid underrätten förebragta bevisningen skall framläggas av parterna (50 kap. 17 §). I brottmål åter skall enligt förevarande paragraf nämnda bevisning framläggas genom hovrättens försorg. Helt naturligt måste brottmålets särskilda karaktär sätta sin prägel på huvudförhandlingen. Hänsynen till den tilltalade och domstolens ställning till utredningen i dessa mål torde i allmänhet tala för den ordning för bevisningens framläggande som förslaget anvisar. Det kan dock understundom — naturligtvis under förutsättning att den tilltalade biträdes av kunnig försvarare — visa sig ändamålsenligt att, liksom i tvistemålen, bevisningen förebringas av parterna, vilket ju i och för sig bättre ansluter sig till den akusatoriska förhandlingsordning som förslaget för brottmålets del gjort till regel. Det hemställs därför om sådan jämkning av stadgandet i första stycket av denna paragraf, att detsamma ej kommer att innebära förbud mot att hovrätten, när omständigheterna föranleda därtill, beslutar avvikelser från den ordning

förslaget anvisar. Uppenbarligen är det emellertid av särskild vikt i brottmålen att, när underrättsbevisningen framlägges av parterna, referenten noga övervakar att parterna riktigt återgiva den. Partsföredragning synes över huvud icke böra komma i fråga annat än när båda parterna äro tillstädes.

Beslutas avvikelse från den vanliga förhandlingsordningen i förevarande hänseende, böra parterna underrättas därom före huvudförhandlingen. Bestämmelse i ämnet kan upptagas i hovrätternas arbetsordningar.

25 §.

Lagrådet:

Med de i andra punkten angivna fallen bör uppenbarligen likställas villkorligt anstånd med straffs ådömande enligt den efter förslagets framläggande tillkomna lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom.

52 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Enligt denna paragraf skall tiden för anförande av besvär mot underrätts beslut räknas, om beslutet meddelats vid sammanträde för muntlig förhandling, från den dag då beslutet meddelades och eljest från den dag då klaganden erhöll del av beslutet. Syftet härmed torde ha varit att såvitt möjligt säkerställa att besvärstiden icke börjar löpa förrän klaganden fått kännedom om beslutet. Av de stadganden beträffande meddelande av slutligt beslut, som upptagits i 17 kap. 12 § och 30 kap. 10 §, framgår emellertid, att parterna i överensstämmelse med vad som föreslås beträffande dom skola underrättas om tiden och sättet för meddelande av dylikt beslut i fall, då beslutet icke avkunnas vid förhandling. Vid sådant förhållande torde anledning saknas att för besvärstid i fråga om slutligt beslut bestämman annan utgångspunkt än dagen för beslutets meddelande. Samma regel torde böra gälla även beträffande beslut, som meddelats i samband med dom eller slutligt beslut. För beslut, som meddelas under rättegången, bör däremot förslaget regel bibehållas. Lagrådet hemställer, att paragrafen omarbetas i enlighet med det nu anförda. Iakttages denna hemställan, bör motsvarande ändring ske i 56 kap. 1 §.

53 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Det lär vara åsyftat att, om i fall som avses i 2 kap. 2 § 2 vid stämningsansökan ej fogats sådan skriftlig överenskommelse i huvudskrift eller styrkt

avskrift som här omförmäles, rätten skall förelägga kändanden att inkomma med handlingen. En uttrycklig föreskrift härom torde i tydlighetens intresse böra meddelas, varjämte bör stadgas att, därest givet föreläggande ej efterkommes, 42 kap. 4 § skall äga motsvarande tillämpning.

54 KAP.

8 §.

Lagrådet:

I förslaget har rätt att fullfölja talan allenast beträffande rättegångskostnad medgivits blott i vissa, i paragrafen angivna undantagsfall. I motsats till vad nu gäller skall alltså i mål, som fullföljts till hovrätten, prövningstillstånd jämlikt 11 § första stycket 1 i allmänhet icke kunna meddelas, då fråga är om sådan talan. Och mål, vilka anhängiggjorts i hovrätten och i vilka nu någon begränsning av fullföljdsrätten ej finnes, skola i nämnda avseende jämsställas med de fullföljda. Skälet till ändringen angives vara, att frågor rörande enbart rättegångskostnader sällan äro av den vikt, att prövning därav i högsta domstolen är påkallad. Enligt lagrådets mening är det icke önskvärt, att högsta instansen beträffande någon fråga av principiell art blir helt utesluten från möjlighet att påverka rättspraxis. I det nu föreliggande spörsmålet bör beaktas, att förslagets stadganden angående rättegångskostnad innefatta väsentliga nyheter gentemot gällande rätt och att, om högsta domstolens avgöranden rörande rättegångskostnad begränsas till mål, i vilka jämväl huvudsaken blir föremål för bedömande, vissa prejudikatfall på ifrågavarande område — såsom när de gälla frågor om kostnadsersättning åt tilltalad, vilken i åklagarmål frikänts men ej fått sådan ersättning — aldrig kunna genom klagan dragas under högsta domstolens prövning. Då fullföljd av talan i mål angående enbart rättegångskostnad, av hittillsvarande erfarenhet att döma, icke kan antagas bliva vanlig, kan ej heller den föreslagna ändringen betyda något för högsta domstolens arbetsbörda. Vad särskilt beträffar fullföljd allenast rörande rättegångskostnad i mål, som väckts i andra instans, läser något behov av ändring i gällande regler icke hava yppats.

På grund av det anförda förordar lagrådet, att talan mot hovrätts dom eller beslut skall kunna fullföljas beträffande allenast rättegångskostnad men att erforderligt prövningstillstånd må kunna meddelas endast jämlikt 11 § första stycket 1. Medgives en dylik generell fullföljdsrätt i kostnadsfrågor, läser anledning saknas att göra skillnad mellan de fall, i vilka det gäller skyldighet för annan än part eller för åklagare att ersätta rättegångskostnad, och andra hithörande fall. Även i avseende å de förra bör prövningstillstånd kunna meddelas endast jämlikt 11 § första stycket 1.

Lämpligen synes den förordade ändringen kunna genomföras på det sätt, att 8 § uteslutes ur förslaget och att i 13 § upptages en föreskrift av innehåll, att prövningstillstånd i anledning av talan beträffande rättegångskost-

nad i fall, då sådant tillstånd ej meddelas i anledning av annan talan, må lämnas allenast jämlikt 11 § första stycket 1.

12 §.

Lagrådet:

I samband med den efter tillkomsten av processlagberedningens betänkande beslutade nya lagstiftningen om villkorlig dom fogades genom lag den 22 juni 1939 till 30 kap. 6 § 1 mom. rättegångsbalken en föreskrift av innebörd att i momentet upptagna bestämmelser om begränsning av tilltalads fullföljdsrätt icke skola utgöra hinder för tilltalad att söka ändring i hovrätts utslag, varigenom han erhållit villkorlig dom innefattande anstånd med straffs ådömande. I förevarande paragraf bör upptagas ett stadgande, gående ut på att prövningstillstånd må meddelas tilltalad eller honom närstående då den tilltalade erhållit villkorlig dom som nu nämnts.

17 §.

Lagrådet:

Samma rätt till befrielse från nedsättningssskyldighet, som enligt 30 kap. 19 § rättegångsbalken åtnjutes av tilltalad som i målet hålles häktad eller enligt beslut i målet är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan å sådant intagande hålles i förvar, skall enligt 25 § lagen den 15 juni 1935 om ungdomsfängelse tillkomma den som, sedan ungdomsfängelse ådömts honom, intagits i anstalt för att undergå straffet eller i avbidan därå tagits i förvar. Sistnämnda bestämmelse synes lämpligen böra överföras till andra stycket av förevarande paragraf.

55 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Väl kan det antagas att nedsättning av fullföljdsavgift och belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning i allmänhet kommer att äga rum samtidigt med att revisionsinlagan ingives. Då det emellertid skall stå käranden öppet att jämväl utan samband därmed företaga nedsättningen eller ingiva föreskrivet intyg, blott det sker före revisionstidens utgång, men de i lagtexten använda ordalagen närmast angiva att en sådan ordning är utesluten, synes en jämkning av avfattningen vara önskvärd i tydlighetens intresse.

En motsvarande jämkning bör vidtagas i 56 kap. 2 §.

4 §.

Lagrådet:

För att erhålla prövningstillstånd behöver revisionskäranden ej inkomma med särskild ansökan eller i revisionsinlagan framställa särskild begäran

därom. Men om han vill göra gällande, att tillstånd skall meddelas på grund av att talans prövning är av synnerlig vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning eller eljest har synnerlig betydelse utöver målet, då skall han enligt andra stycket i förevarande paragraf närmare angiva de omständigheter han vill åberopa till stöd härför. Det ligger alltid i kändens intresse att motivera sin ståndpunkt i frågan. Framför allt när känden förmenar, att prövning av hans talan har betydelse i avseende å något hans eget intresse vid sidan om målet, är det för honom av vikt att upplysning lämnas om detta förhållande. Om känden emellertid ej närmare angivit sina skäl eller om han ej ens givit tillkänna att han anser sin talan böra prövas på någon av de nyss nämnda grunderna, är han enligt förslaget visserligen icke rättsligt avskuren från möjligheten att få prövningstillstånd på sådan grund, men av den ovillkorliga föreskriften i andra stycket av förevarande paragraf jämförd med 7 § första stycket i kapitlet synes kunna utläsas, att prövningstillstånd på sådan grund icke under några förhållanden skulle kunna beslutas utan att känden först förelagts att fullständiga revisionsinlagan. Mången gång kan emellertid högsta domstolen därförutan klart se att kändens talan bör prövas på grund som nu nämnts. Ett föreläggande skulle då innebära en onödig omgång. En sådan tydning av bestämmelserna, som nyss berörts, torde kunna undvikas, om det i andra stycket av förevarande paragraf utsäges, att känden under där upptagna förutsättningar »bör» i revisionsinlagan närmare angiva de omständigheter som han stöder sig på. Motsvarande ändring torde böra ske i 56 kap. 4 § andra stycket.

Meddelas prövningstillstånd på en grund, som känden ej åberopat, är det önskvärt, att underrättelse därom lämnas parterna före huvudförhandlingen. Något stadgande av sådant innehåll torde här ej erfordras.

13 §.

Lagrådet:

Innehållet i denna paragraf överensstämmer helt med motsvarande regler i 50 kap. 22 § första och tredje styckena samt 51 kap. 22 § första och tredje styckena. Därest i sistnämnda båda paragrafer, på sätt lagrådet i sitt yttrande vid 17 kap. 9 § förordat, andra stycket kommer att utgå, kan därför även förevarande paragraf utgå och i stället hänvisningarna i 55 kap. 16 § utsträckas till att omfatta jämväl 22 § i 50 och 51 kap.

16 §.

Lagrådet:

I förevarande paragraf hänvisas till 51 kap. 15 § men icke till 13 § andra stycket i samma kapitel. Härav följer att för hovrätt gällande bestämmelse om tiden för återupptagande av huvudförhandling i vademål, vari den tilltalade är häktad, men icke motsvarande bestämmelse rörande den första huvudförhandlingen får tillämpning beträffande revisionsmål i högsta domstolen. Enligt 57 kap. skola däremot icke några liknande tidsbestämmelser gälla i mål, som upptages omedelbart av högsta domstolen. Något bärande

skäl för denna olikhet torde icke föreligga. Då det icke lär vara förenat med någon olägenhet att låta de för hovrätt i förevarande hänseende gällande bestämmelserna bliva i allo tillämpliga på förfarandet i högsta domstolen, kan, om vad lagrådet förordat under 17 kap. 9 § vinner bifall, nödig följdriktighet åstadkommas på det sätt att i 55 kap. 16 § hänvisning sker till 51 kap. 13 § i dess helhet och att i 57 kap. 1 § undantag ej göres från hänvisningen till 53 kap.

58 KAP.

2 §.

Lagrådet:

I den på grundval av processlagberedningens betänkande utarbetade lagen den 22 juni 1939 om särskilda rättsmedel upptogs i 2 § 3 en bestämmelse motsvarande punkt 3 i förevarande paragraf men med ett något avvikande innehåll. Någon anledning att nu frångå 1939 års lagstiftning i denna del torde ej föreligga.

4 §.

Justitierådet von Steyern:

I den mån tid förflyter sedan ett mål blivit avgjort genom laga kraft ägande dom, växa betänkligheterna mot att rubba domens rättskraft. Dessa betänkligheter äro delvis av processuell art; bevismaterialet blir mera otillförlitligt, och faran ökas att den nya domen kommer att vila på ett sämre underlag än den gamla. Därjämte framträda med allt större styrka olägenheterna av att omdana de materiella rättsverkningar, som inträtt på grund av den en gång givna domen.

Förslaget, liksom 1939 års lag om särskilda rättsmedel, innehåller endast för ett speciellt fall — resning i tvistemål på grund av oriktig rättstillämpning — ett stadgande som medför hinder mot att resning sökes längre tid efter domen. Såvitt brottmålen angår synes en sådan ståndpunkt kunna godtagas. Den som dömts till ansvar för ett brott bör, i allt fall om brottet är någorlunda allvarligt, icke förmenas möjligheten till rättelse endast med hänsyn till de ökade svårigheterna för en ny utredning. Och då fråga uppstår om resning till men för den tilltalade, lära stadgandena om preskription av åtalsrätt i 5 kap. strafflagen kunna anses tillämpliga även på resningsansökning, varigenom en åtminstone någorlunda tillfredsställande garanti får anses vunnen mot olägenheterna av uppskjuten rättegång och straffverkställighet.

För tvistemålens del framträder, vid sidan av den processuella synpunkten, med styrka den ovan berörda önskvärdheten att ej ingripa i det rättsläge med verkningar i olika hänseenden, som utvecklats i förlitande på den en gång givna domens orubblighet. Oftast lär det väl för rättskänslan framstå såsom föga tilltalande, då någon med stöd av en skriftlig handling eller något annat bevismedel som kommit i hans händer söker omkullkasta en för

längesedan given dom, vilken gått honom eller någon av hans företrädare emot.

Huruvida den föreslagna lydelsen av 1 § lämnar möjlighet för högsta domstolen att vägra resning vid längre tids förlopp, ehuru någon av de i paragrafen angivna resningsgrunderna är för handen, kan måhända vara tvivelaktigt. I varje fall komma med stor sannolikhet parter och allmänheten att uppfatta de i förslaget upptagna resningsfallen såsom grundande en ovillkorlig rätt till resning. Därest lagstiftarens avsikt är, att en i övrigt motiverad resningsansökan skall kunna avslås på grund av en längre tids förlopp, bör för att resningsmyndigheten skall skyddas mot misstanke för godtycke, denna avsikt komma till tydligt uttryck i lagen.

Detta kan ske genom att såsom i vissa främmande lagar stadga en frist för ansökan om resning, räknad från den dag då domen vann laga kraft. Fristens längd har i de norska och tyska lagarna satts till fem år och i den österrikiska till tio; för vårt vidkommande torde den måhända böra bestämmas till tio år. Med tanke på vissa fall, som kunna uppkomma särskilt i mål om äktenskaplig börd och dylikt, bör tillfälle lämnas för resningsmyndigheten att undantagsvis bevilja resning, även om ansökan inkommit efter fristens utgång. En annan möjlighet är att i 1 § upptaga ett stadgande av den innebörden, att resning ej må beviljas, då den med hänsyn till den tid, som förflutit från det domen vann laga kraft, kan anses obillig mot annan än den som sökt resning. Villkendera av dessa vägar än följes blir det möjligt för högsta domstolen att bevilja resning, då detta på grund av ond tro hos motparten eller annat förhållande måste anses mest tilltalande för rättskänslan.

59 KAP.

1 §.

Lagrådet:

I likhet med vad som skett i 58 kap. 1—3 §§ bör lämpligen i förevarande paragraf angivas att stadgandet avser dom som vunnit laga kraft. Sista stycket i 2 § kan då utgå.

Justitierådet Lawski:

Vid granskningen av den mot förevarande paragraf svarande 12 § i det förslag, som ligger till grund för den nu gällande lagen om särskilda rättsmedel, anförde jag bland annat:

»I fråga om domvilla har ej upptagits någon motsvarighet till de beträffande resning föreslagna bestämmelserna om inskränkning i parts rätt att göra gällande nya omständigheter eller bevis på grund av underlåtenhet att åberopa dem vid målets behandling eller genom fullföljd till högre rätt. Då det nämligen, yttrar processlagberedningen härom, främst åligger rätten att tillse att rättegången försiggår i laga former, bör det icke läggas parten

till last att han icke kommit till insikt om det förelupna rättegångsfelet å sådan tid, att talan i vanlig ordning kunnat fullföljas.

Av detta uttalande lär framgå att det, såvitt angår de i denna paragraf under 1, 2 och 5 omnämnda grunderna, närmast tagits sikte på sådana fall då rätten icke — åtminstone icke på ett för parten synligt sätt — uppmärksammat den omständighet varom fråga är. Det anförda resonemanget äger då sitt fulla berättigande. Har rätten åter provat ett under rättegången aktualiserat processuellt spörsmål och däri träffat uttryckligt avgörande, torde anledning saknas att bereda möjlighet till omprövning av detta avgörandes riktighet i annan ordning och under andra förutsättningar än som i allmänhet gälla för överklagande av rättens beslut. Stadgandets sålunda begränsade innebörd bör komma till uttryck i lagtexten, varigenom skulle undvikas att part i vissa fall skulle kunna påkalla förnyad prövning av högsta domstolens beslut rörande processuella spörsmål av mera omstridd art.»

Denna hemställan som icke vann beaktande anser jag mig böra i det väsentliga vidhålla. Jag vill i detta sammanhang särskilt belysa förslagets innebörd i det fall att svaranden vid underrätten gjort invändning om ett rättegångshinder, t. ex. om att tvistefrågan redan blivit genom laga kraft ägande dom prövad och att sålunda res judicata föreligger. Därest underrätten ogillar denna invändning, kan svaranden ej blott på vanligt sätt fullfölja talan mot domen, utan det står honom också öppet att inom sex månader från det domen vann laga kraft i hovrätten fullfölja sin talan genom domvillobesvär. Ogillas hans invändning även av hovrätten, då talan där fullföljts i vanlig ordning, och kan eller vill han icke erhålla prövningstillstånd, har han dock möjlighet att inom sex månader från det hovrättens dom vann laga kraft föra domvillobesvär. Därest svaranden erhåller prövningstillstånd, men även i högsta domstolen får sin invändning ogillad, återstår honom alltjämt att inom sex månader från dagen för högsta domstolens dom genom domvillobesvär påkalla förnyad prövning av invändningen å en annan av högsta domstolens avdelningar.

Det tillägg till lagtexten, som enligt min mening bör göras, bör gå ut på att besvär ej må bifallas på grund av förhållande, som avses i förevarande paragraf under 1, 2 eller 5, om förhållandet tidigare åberopats i målet.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Statistisk utredning rörande de av vissa rådhusrätter, polisdomstolar och poliskamrar med domsrätt under åren 1937 och 1938 genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om ansvar förts.

Ledamoten av processlagberedningen, revisionssekreteraren T. Strandberg har i egenskap av föredragande hos lagrådet för dess räkning hemställt, att statistiska centralbyrån ville verkställa utredning rörande fördelningen ur viss synpunkt av de utav rådhusrätterna, polisdomstolarna och poliskamrarna med domsrätt i 30 angivna städer under åren 1937 och 1938 genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om ansvar förts.

De angivna städerna äro följande: Stockholm, Södertälje, Uppsala, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Kalmar, Karlskrona, Kristianstad, Malmö, Lund, Landskrona, Hälsingborg, Ystad, Trelleborg, Halmstad, Varberg, Göteborg, Uddevalla, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå.

Målen skulle fördelas å 4 grupper allteftersom i dem talan förts om ansvar för 1. brott varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver; 2. brott varå kan följa straffarbete, dock ej i två år eller därutöver; 3. brott varå kan följa fängelse men ej svårare straff; samt 4. brott varå ej kan följa svårare straff än böter.

Till grund för utredningen har i första hand lagts *dels* uppgifter från domstolarna enligt form. 3 a till rättsstatistiken och *dels* — vad angår mål, om vilka uppgifter till kriminalstatistiken rörande de olika slagen av brott erhållas ur saköreslängderna eller från generaltullstyrelsen — vissa i statistiska centralbyrån för kriminalstatistiken uppgjorda arbetstabeller.

Ur nämnda arbetstabeller kunna visserligen icke omedelbart hämtas upplysningar om antalet brottmål av sist angivna slag, enär tabellerna avse antalet brott, för vilka sakfällning i målen ägt rum, samt antalet personer, som sakfällts för dessa brott. Med stöd av jämförelser mellan arbetstabellerna och de summariska uppgifterna om antalet brottmål i processtatistiken för åren 1937 och 1938 har emellertid kunnat approximativt beräknas de nu ifrågavarande målens fördelning efter brottens strafflatituder. Detta förfaringssätt har ansetts varå att föredraga framför direkt bearbetning av saköreslängderna och det hos generaltullstyrelsen förefintliga materialet, enär en sådan bearbetning skulle blivit synnerligen tidsödande utan att likväl kunna — på grund av den ofta återkommande svårigheten att i saköreslängderna särskilja de olika målen — leda till nämnvärt exaktare resultat. Härvid har icke förbisetts, att arbetstabellernas specifikation av brott och personer efter de förstnämndas art beträffande vissa kategorier är något mindre detaljerad än det statistiska primärmaterialets.

Den approximativa beräkningen har utförts på följande sätt. Hela antalet brottmål av beskaffenhet, att uppgifter om dem skola för kriminalstatistiken hämtas ur saköreslängderna eller generaltullstyrelsens handlingar, har för varje domstol erhållits ur det processtatistiska materialet. Hela antalet tilltalade personer, varom uppgifter för kriminalstatistiken hämtas ur nysnämnda källor, har för varje domstol erhållits ur förenämnda arbetstabeller. Det procentuella förhållandet mellan antalet mål och motsvarande antal

personer har uträknats. Personerna ha för varje domstol med stöd av arbetstabellerna fördelats efter de på personerna tillämpade strafflatituderna. Förhållandet mellan antalet brottmål och antalet personer har för varje därvid erhållen grupp antagits vara lika med den för domstolen, enligt vad förut sagts, uträknade relationen mellan hela antalet mål och hela antalet personer.

I likhet med vad som sker i processtatistiken har här *såsom regel* räknats med ett mål för varje nummer i domboken. Den nyss antydda svårigheten att i saköreslängderna särskilja de olika målen föranledes av den vid flera domstolar tillämpade metoden att under ett och samma domboksnummer sammanföra flera mål, vilka av domstolen handlagts vart för sig (t. ex. särskilda mål rörande olika personers ansvar för fylleri). För sådana fall har undantag gjorts från nyssnämnda regel.

De brott, för vilka ansvar yrkats, äro icke alltid i materialet så noggrant angivna till sin beskaffenhet, att man med ledning därav kunnat fördela målen på de av lagrådet angivna fyra grupperna. Det har därför i åtskilliga fall varit nödvändigt att räkna med alternativa möjligheter. Matematiskt sett skulle målen för varje domstol, om man utgår från nämnda gruppers kännetecken, kunna tänkas bilda 16 ($= 2^4$) olika massor enligt följande schema:

Massa nr	1	med endast	1:a	gruppens	kännetecken		
»	»	2	»	2:a	»	»	
»	»	3	»	3:e	»	»	
»	»	4	»	4:e	»	»	
»	»	5	»	alternativt 1:a och 2:a	gruppernas	kännetecken	
»	»	6	»	1:a	»	3:e	»
»	»	7	»	1:a	»	4:e	»
»	»	8	»	2:a	»	3:e	»
»	»	9	»	2:a	»	4:e	»
»	»	10	»	3:e	»	4:e	»
»	»	11	»	1:a, 2:a och 3:e	gruppernas	kännetecken	
»	»	12	»	1:a, 2:a	»	4:e	»
»	»	13	»	1:a, 3:e	»	4:e	»
»	»	14	»	2:a, 3:e	»	4:e	»
»	»	15	»	1:a, 2:a, 3:e och 4:e	gruppernas	kännetecken	
»	»	16	»	samtliga mål			

Var och en av femte t. o. m. femtonde massorna skulle alltså utgöras av mål, bestämda av alternativa kännetecken till ett antal av 2, 3 eller 4. Det har visat sig, att det för en fullständig fördelning av målen, såsom de ur här ifrågavarande synpunkt kunnat bestämmas, i första hand varit nödvändigt att utöver de av lagrådet angivna 4 grupperna taga i anspråk 9 grupper, motsvarande de förenämnda massorna nr 5—11 samt nr 14 och 15.

Den av lagrådet angivna gruppindelningen hänför sig till maxima i de för de särskilda brotten stadgade strafflatituderna. Avgörande för ett visst brottmåls klassificering är sålunda, att talan i målet gått ut på ansvar enligt en strafflatitud, vars maximum utgör 1. straffarbete i två år eller därutöver, 2. straffarbete under två år, 3. fängelse eller 4. böter. Där i ett och samma mål talan förts om ansvar efter flera olika latituder, är den av dessa, som har det högsta maximum, avgörande för målets placering. Avsättning och suspension ha jämställts med fängelsestraff.

Vid klassificeringen har måst särskilt uppmärksammas givna stadganden om straffskärpnings- och straffminskningsgrunder, d. v. s. omständigheter som skola medföra, att en brottslig gärning av viss art bestraffas efter en

strängare respektive lindrigare strafflatitud än den som skall tillämpas, då dessa omständigheter icke föreligga.

Någon *allmän straffskärpningsgrund*, avseende samtliga brottsarter, finnes ej föreskriven. De *allmänna straffminskningsgrunderna*, vilka äro minderårighet (SL 5: 2), saknad av förståndets fulla bruk (SL 5: 6) samt nödvärn (SL 5: 9 och 10), ha icke sådan inverkan å straffmaxima, att de behöva tagas med i räkningen här.

Av de för vissa brottsarter stadgade *speciella straffskärpnings- och straffminskningsgrunderna* ha endast de, som verka höjande eller sänkande på maxima, behövt uppmärksammas. I de fall då dessa speciella straffmättningsgrunder i lagen angivits i *allmänna ordalag* — såsom »försvårande», »synnerligen försvårande», »mildrande», »synnerligen mildrande» omständigheter eller liknande uttryck — ha vederbörande brottsarts olika strafflatituder, den ordinära och den eller de extraordinära, tillsammans betraktats såsom en enda. Maximum i denna tänkta latitud har sålunda bestämt gruppen för mål om ansvar för brottsliga gärningar av ifrågavarande art, vilkas straff man haft att utmäta inom hela eller en större eller mindre del av sagda latitud. Av lagen *till den närmare beskaffenheten angiven* speciell straffmättningsgrund, som har den verkan, att maximum skall höjas (t. ex. SL 11: 10 p. 2; 14: 21 st. 1 p. 2) eller sänkas (t. ex. SL 14: 27 st. 1 in fine), har vid klassificeringen alltid ansetts konstituera särskild brottsart, vars straffskala icke tänkts sammanfogad med det ordinära brottets till en enhet.

Huru målen fördela sig på de 13 grupper, som i första hand måst tagas i anspråk för klassificeringen, framgår av kol. 3—15 i den bifogade tabellen.

Av de i kol. 7—15 redovisade målen angå de, som upptagits i

kol. 7, exempelvis brott efter SL 14: 27 andra stycket;

kol. 8, mestadels rattfylleri;

kol. 9, mestadels överträdelser av vägtrafikstadgan;

kol. 10, exempelvis brott efter SL 10: 5, 20: 12 eller 14: 21;

kol. 11, mestadels brott efter 1 § lagen angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;

kol. 12, mestadels brott efter SL 22: 14;

kol. 13, mestadels olovlig varuinförsel, brott mot tullförfattningarna, olovlig befattning med spritdrycker och vin samt brott mot brännvinstillverkningsförordningen, allt utan närmare specifikation;

kol. 14, mestadels brott efter SL 22: 12 eller 30 § brännvinstillverkningsförordningen; samt

kol. 15, exempelvis överträdelser av bestämmelserna om skattefri sprit.

De i kol. 7—15 upptagna målen ha uppskattningsvis fördelats å grupperna 1—4. Härvid har tillgått så, att för var och en av kol. 7—11 och kol. 13—15 målen fördelats efter proportionen mellan talen i kol. 3—6, till vilka senare tal respektive delsummer därefter adderats, samt att talen i kol. 12 adderats till motsvarande tal i kol. 3.

Det slutliga resultatet av utredningen framgår av kol. 16—19 i den bifogade tabellen. Dessa kolumner utvisa sålunda för var och en av här ifrågavarande domstolar antalet under åren 1937 och 1938 genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om ansvar förts, med ungefärlig fördelning på de av lagrådet angivna grupperna.

Stockholm den 10 januari 1940.

ERNST HÖIJER.

Sverker Groth.

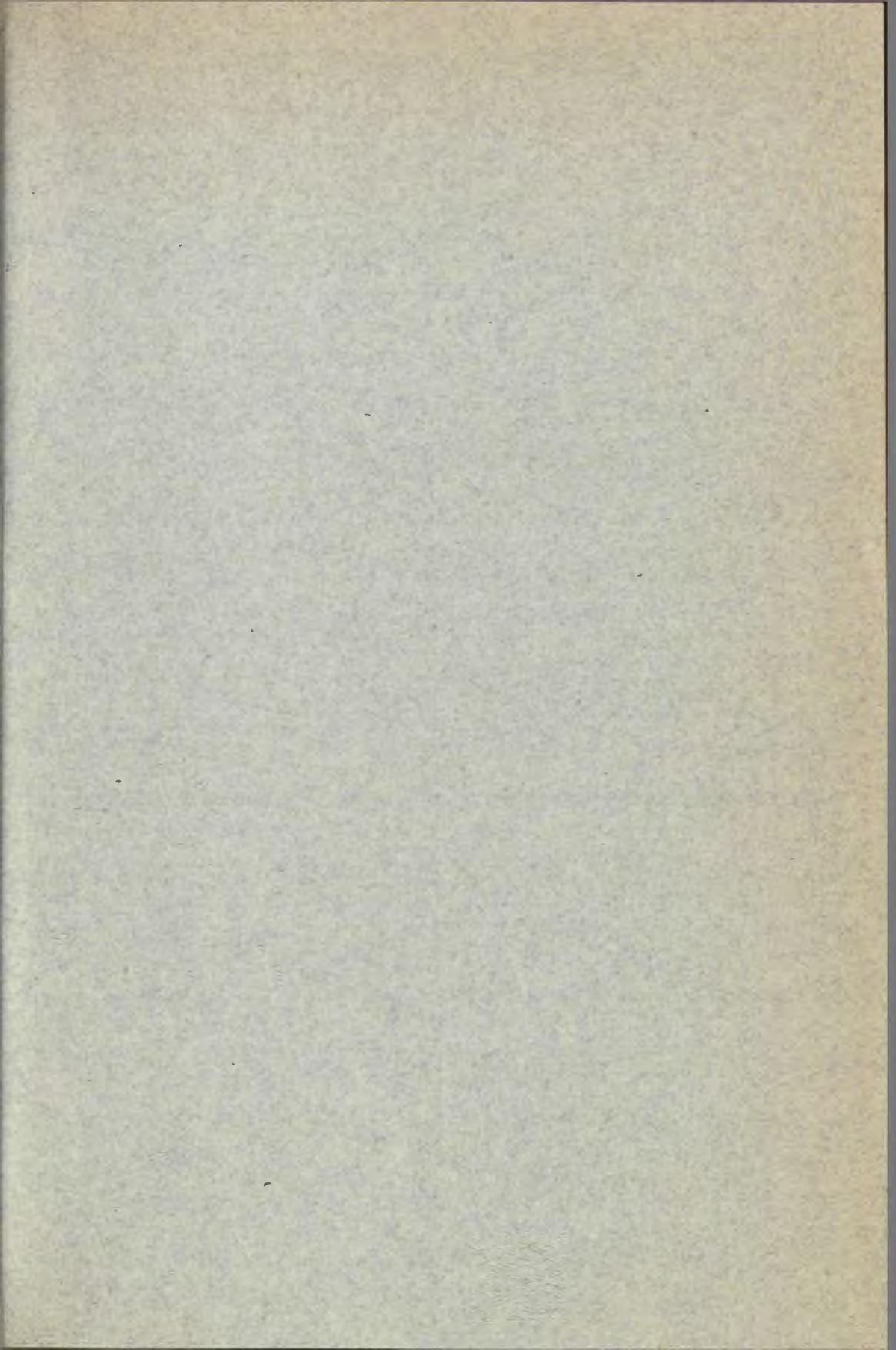
Av vissa stadsdomstolar genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om

		1	2	3	4	5	6	7	8
Domstolar		Hela antalet mål	Approximativ fördelning eftersom talan						
			1 (= s. a. i 2 år eller där- över)	2 (= s. a. under 2 år)	3 (= fäng- else)	4 (= böter)	1 eller 2	2 eller 3	
1	Stockholms rådhusrätt	1937	3,443	555	39	543	304	2	67
2		1938	4,000	664	51	631	398	6	48
3	polisdom- stol	1937	18,526	3	—	430	11,200	—	—
4		1938	20,189	1	—	401	12,824	—	—
5	Summa	1937	21,969	558	39	973	11,504	2	67
6		1938	24,189	665	51	1,082	18,222	6	48
7	Södertälje rådhusrätt ..	1937	479	11	7	34	192	—	1
8		1938	524	15	5	20	245	—	—
9	Uppsala , ..	1937	1,037	43	12	56	700	—	8
10		1938	1,022	43	7	49	752	—	3
11	Eskilstuna , ..	1937	43	17	4	6	2	—	1
12		1938	59	18	—	21	3	—	1
13	poliskam- mare	1937	682	—	—	10	537	—	—
14		1938	672	—	—	12	490	—	—
15	Summa	1937	725	17	4	16	539	—	1
16		1938	731	18	—	33	493	—	1
17	Linköpings rådhusrätt	1937	836	26	4	33	567	—	3
18		1938	863	29	5	48	582	—	2
19	Norrköpings ,	1937	332	47	8	44	34	—	2
20		1938	393	71	6	42	35	—	6
21	polisdom- stol ¹	1937	640	—	—	—	401	—	—
22		1938	624	—	—	—	401	—	—
23	Summa	1937	972	47	8	44	435	—	2
24		1938	1,017	71	6	42	436	—	6
25	Jönköpings rådhusrätt	1937	740	26	5	42	476	1	5
26		1938	1,085	24	13	40	670	—	6
27	Kalmar ,	1937	587	19	6	28	356	1	1
28		1938	736	27	4	33	485	—	2
29	Karlskrona ,	1937	477	27	3	22	242	—	3
30		1938	405	26	2	20	255	—	1
31	Kristianstads ,	1937	669	12	2	34	387	—	2
32		1938	860	20	—	35	451	—	1
33	Malmö ,	1937	1,159	149	14	88	60	—	2
34		1938	1,089	192	13	108	42	1	9
35	polisdomstol ..	1937	5,981	1	—	128	4,074	—	—
36		1938	5,455	—	1	143	3,448	—	—
37	Summa	1937	7,140	150	14	216	4,134	—	2
38		1938	6,544	192	14	251	3,490	1	9
39	Lunds rådhusrätt	1937	528	21	1	38	337	—	2
40		1938	522	25	2	24	318	—	9
41	Landskrona ,	1937	438	17	2	22	255	—	1
42		1938	503	20	2	22	240	—	1

¹ År 1937 poliskammare.

1		2	3	4	5	6	7	8	
Domstolar		Hela antalet mål	Approximativ fördelning eftersom talan						
			1 (= s. a. i 2 år eller där- utöver)	2 (= s. a. under 2 år)	3 (= fäng- else)	4 (= böter)	1 eller 2	2 eller 3	
1	Hälsingborgs rådhus- rätt....	{1937 1938	455 476	74 75	8 10	53 63	29 29	— —	8 6
3	» polisdom- stol	{1937 1938	1,500 1,641	— 1	— —	57 59	892 1,219	— —	— —
5	Summa	{1937 1938	1,955 2,117	74 76	8 10	110 122	921 1,248	— —	8 6
7	Ystads rådhusrätt	{1937 1938	328 318	9 20	— —	19 24	179 155	— —	— —
9	Trelleborgs »	{1937 1938	379 328	4 18	1 1	13 7	273 230	— —	1 2
11	Halmstads »	{1937 1938	661 784	38 34	4 9	28 43	311 359	— —	2 2
13	Varbergs »	{1937 1938	317 483	12 11	— 1	17 17	173 244	— —	— —
15	Göteborgs »	{1937 1938	1,720 1,572	384 396	34 46	259 242	281 247	— —	58 45
17	» polisdoms- stol	{1937 1938	8,083 7,743	1 —	— —	222 205	5,945 5,867	— —	— —
19	Summa	{1937 1938	9,803 9,315	385 396	34 46	481 447	6,226 6,114	— —	58 45
21	Uddevalla rådhusrätt	{1937 1938	643 622	14 11	1 2	36 32	316 412	— —	1 2
22	Borås »	{1937 1938	1,029 1,139	52 64	10 15	58 67	688 671	— 1	7 3
25	Karlstads »	{1937 1938	1,251 1,652	50 44	4 4	73 72	687 1,088	1 —	3 2
27	Örebro »	{1937 1938	1,077 916	42 43	8 7	57 54	703 671	2 —	5 5
29	Västerås »	{1937 1938	1,172 986	40 38	9 11	62 77	540 559	1 —	5 1
31	Falu »	{1937 1938	363 395	9 12	1 3	16 18	265 268	— —	— —
33	Gävle »	{1937 1938	1,113 1,064	32 38	4 6	44 53	635 611	— 1	2 3
35	Sundsvalls »	{1937 1938	1,233 1,300	30 41	6 7	98 69	807 831	— —	1 2
37	Östersunds »	{1937 1938	681 817	16 22	1 2	30 26	380 493	— —	2 4
39	Umeå »	{1937 1938	692 692	24 20	6 7	23 15	390 439	— —	2 —
41	Luleå »	{1937 1938	299 366	11 22	3 3	16 15	169 164	— —	— 39

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1
förts om ansvar för brott med straffmaximum							På uppskattning grundat sammandrag av kol. 3—15: antal mål, vari talan förts om ansvar för brott med straffmaximum				
3 eller 4	1 eller 3	1, 2 eller 3	1 eller 4	1, 2, 3 eller 4	2 eller 4	2, 3 eller 4	1	2	3	4	
201	7	1	1	61	12	—	107	15	213	120	1
214	5	—	4	70	—	—	112	15	242	107	2
551	—	—	—	—	—	—	—	—	90	1,410	3
362	—	—	—	—	—	—	1	—	76	1,564	4
752	7	1	1	61	12	—	107	15	303	1,530	5
576	5	—	4	70	—	—	113	15	318	1,671	6
101	4	—	—	16	—	—	11	—	33	284	7
113	—	—	—	6	—	—	20	—	40	258	8
78	1	—	—	8	—	—	4	1	19	355	9
62	2	—	—	6	—	—	20	1	12	295	10
226	6	—	—	44	2	—	45	5	55	556	11
295	3	—	1	27	11	—	38	9	82	655	12
97	—	—	—	17	1	—	13	—	27	277	13
192	—	—	—	16	2	—	12	1	30	440	14
357	24	46	3	233	40	1	521	55	572	572	15
339	12	38	7	197	3	—	516	66	518	472	16
1,898	17	—	—	—	—	—	1	—	307	7,775	17
1,654	17	—	—	—	—	—	—	—	278	7,465	18
2,255	41	46	3	233	40	1	522	55	879	8,347	19
1,993	29	38	7	197	8	—	516	66	796	7,937	20
269	1	—	—	3	1	1	14	1	65	563	21
148	1	—	—	14	—	—	11	2	47	562	22
189	1	—	1	6	2	15	53	11	82	883	23
306	2	—	3	4	2	1	69	16	99	955	24
367	4	2	1	56	2	1	59	4	119	1,069	25
388	5	1	—	38	7	3	48	4	104	1,496	26
253	2	—	3	—	1	1	48	9	81	939	27
132	4	—	—	—	—	—	45	8	70	793	28
414	6	1	—	90	—	4	48	11	123	990	29
271	1	—	1	27	—	—	41	11	115	819	30
66	3	—	—	3	—	—	10	1	22	330	31
86	—	—	—	7	1	—	12	3	24	356	32
301	2	1	2	84	6	—	39	4	73	997	33
264	1	1	—	77	8	1	43	8	85	928	34
209	4	—	—	68	10	—	33	7	132	1,061	35
306	3	—	—	39	2	—	44	7	99	1,150	36
246	2	—	—	1	—	3	17	1	51	612	37
234	3	—	—	33	—	—	24	2	46	745	38
203	1	—	—	42	—	1	27	7	38	620	39
185	1	1	—	23	1	—	23	7	22	640	40
66	—	—	—	34	—	—	13	3	25	258	41
105	1	1	—	15	1	—	26	10	57	273	42

Statens offentliga utredningar 1940

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.
Betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar. [8]
Betänkande med förslag rörande offentliga rättshjälpsanstalter. [11]
Statistisk utredning angående förvaltningskostnader m. m. i konkurser. [13]
Förslag till ändrad lagstiftning om straff för försök till brott. [19]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott. [20]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändring av strafflagen för krigsmakten i vad den berör förmögenhetsbrotten. [25]
Lagrådets utlåtande öfver processlagberedningens förslag till rättgångsbalk. [29]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. [5]
Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser ang. stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. [23]
Betänkande ang. uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande överståthållarämbetets uppförande å riksstaten m. m. [28]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politik.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande med utredning och förslag ang. inrättande av fritidareservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning. [12]
Socialvårdekommitténs betänkande. 1. Statistisk undersökning ang. kommunernas ålderdomshem. [22]

Hälsa- och sjukvård.

Betänkande ang. utfärdande av samt ersättning för vissa läkarintyg. [21]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med förslag till kungörelse ang. kontroll å handeln med ost samt viss lagstiftning ang. korvaror. [9]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande ang. uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. [6]
Efterfrågan på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och lukumsförändringar. [16]
Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser ang. bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. [26]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. [3]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 1. [14]
Betänkande med förslag rörande skärgårdarnas behov av förbättrade kommunikationer. Del 2. [15]
Betänkande med förslag till ändrad lagstiftning ang. a. k. rattfylleri. [17]
Betänkande med förslag till organisation av telegrafverket. [27]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. [4]
Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. [7]
Betänkande med förslag ang. krigsförsäkring av viss lösegendom. [18]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. AndHg odling i övrigt.

Betänkande och förslag ang. reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. [1]
Svensk namnbok 1940. [10]
Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. [24]

Försvarsväsen.

Betänkande ang. omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdestyrelse m. m. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.